

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 28.

Onsdagen den 26 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 74 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att kronojägare och biträdande kronojägare, med avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, skola placeras i lönegrad i enlighet med vad som föreslagits i den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 62 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att kronojägare och biträdande kronojägare skola vara placerade i lönegrad i enlighet med vad som föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 103 Ja och 87 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 87 Ja och 40 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 103 Ja och 87 Nej, sammanräkningen visade 190 Ja och 127 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollen för den 15, den 18 och den 19 innevarande juni.

§ 3.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Håstad till mig riktat följande fråga:

Är statsrådet villig — med tanke på det stora intresset hos både jordbrukare och jordsökande av klarläggande upplysningar — att vid första lämpliga tidpunkt i någon lämplig form lämna en redogörelse för allmänheten om hittillsvarande praxis vid tillämpningen av den nya lagstiftningen om koncession vid köp av jord?

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 28.

Svar på fråga. (Forts.)

Redan för någon tid sedan har jag uppdragit åt den befattningshavare i jordbruksdepartementet, som har att föredraga de ärenden frågan avser, att avfatta och på lämpligt sätt publicera en redogörelse rörande hittillsvarande praxis vid tillämpningen av lagen den 21 december 1945 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Enligt vad jag inhämtat torde denna redogörelse vara att emotse under loppet av hösten 1946.

Härpå yttrade

Herr **Håstad**: Herr talman! När jag i riksdagens sista timme här framställde denna fråga skedde det självfallet inte för att ta upp en jorddebatt utan endast för att få vetskap om huruvida herr statsrådet hade för avsikt att lämna en redogörelse för lagens tillämpning och därigenom skapa ett fastare underlag för den jorddebatt, som ännu pågår ute i landet. Ty det är känt och vittnat att meningarna om tillämpningen av denna lag fortfarande äro mycket delade. En redogörelse av här ifrågasatt art är desto önskvärdare som lagen som bekant är av provisorisk karaktär.

Jag vill nu endast, herr talman, framföra mitt tack till herr statsrådet för det positiva svaret. Jag hoppas att utformningen av denna redogörelse blir sådan, att den fyller ett både praktiskt och principiellt behov.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 6, bevillningsutskottets betänkanden nr 42—48 samt bankoutskottets utlåtanden nr 63—66.

§ 5.

Föredrogs första lagutskottets memorial, nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 36 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, dels ock en i ämnet väckt motion.

Kammaren beslöt att redan vid detta sammanträde till avgörande företaga detta, endast en gång bordlagda ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till oförutsedda utgifter; och nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

*Anslag till
folkskole-
seminarierna
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till folkskoleseminarierna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 242, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 april 1946,

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

för riksdagen framlagt vissa förslag i fråga om anslag till folkskoleseminarierna m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal inom kamrarna väckta motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 336) och den andra inom andra kammaren av herr *Petersson* i *Dahl m. fl.* (II: 513) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t måtte för årets höstriksdag lägga fram förslag om ett särskilt lönetillägg på 500 kronor per år att utgå till folkskollärare och småskollärare anställda vid skolor av B 2- eller B 3-form samt vid mindre folkskolor och vissa b-skolor.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 335 och II: 514 fatta vissa under punkterna 1—14 närmare angivna beslut angående anslag till folkskoleseminarierna m. m.;

II. att motionerna I: 17 och II: 19 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 336 och II: 513 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Oscar Olsson*, *Gränebo*, *Gustav Emil Andersson*, *Törnkvist*, *Svensson* i Grönvik och *Petersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. (= utskottet);

II. (= utskottet);

III. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 336 och II: 513, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning i av reservanterna angivna avseenden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Tillsammans med några andra ledamöter av statsutskottet har jag undertecknat en reservation, fogad till det utlåtande som nu ligger på riksdagens bord.

I huvudfrågan, som gäller anordningar för att på grund av den stora lärarbrist som råder få flera lärare utbildade, har utskottet varit enigt. Jag vill i det sammanhanget endast påpeka att när vi på Kungl. Maj:ts förslag förordat, att ett större antal lärare utbildas för den 2-åriga än för den 4-åriga linjen, har detta inte berott på att vi inte liksom tidigare skulle hålla på den 4-åriga linjen såsom grundläggande för folkskollärarytbildningen, utan motivet såväl för Kungl. Maj:t som för utskottet har varit, att man på den vägen kommer fortare fram då det gäller utbildning av lärare, som vi för närvarande ha sådan brist på. Jag vill ytterligare endast tillägga att det är beklagligt att riksdagen minskade denna utbildning i den utsträckning som skedde för några år sedan. Det höjdes varnande röster då, men man ville inte höra på det örat den gången. Nu är situationen högst allvarlig, och det förslag som här föreligger utgör ett försök att kunna tillgodose det behov som uppstått.

Så långt, herr talman, äro vi alla ense, Den punkt, i fråga om vilken vi delat oss i utskottet, gäller ett slags förmån för de lärare, som undervisa ute i periferien och i de lägre skolformerna. Kungl. Maj:ts förslag går ut på att man skall ta bort karenstiden — alltså de två åren med minst 256 undervisningsdagar, som hittills varit minimum för att erhålla ordinarie tjänst — för dem

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

som ta tjänst ute i periferien i de s. k. lägre skolformerna. Förslaget motiveras närmare på sidan 12 i utlåtandet med att svarigheterna att få lärare till dessa skolor blivit större och större, och det står här — jag skall bara citera ett par rader: »Sålunda finner man, att till de 493 ledigförklarade platserna vid B 2-skolorna i icke mindre än 47 fall ingen enda sökande anmält sig, att i 75 fall sökandantalet per tjänst varit 1, i 42 fall 2 o. s. v.» Detta innebär för B 2-skolornas vidkommande, att man beträffande en tredjedel av de ledigförklarade tjänsterna inte kunnat besätta platsen.

Detta är alltså ett av skälen till att Kungl. Maj:t här framlägger ett förslag, som innebär — det skall villigt erkännas även av reservanterna — en väsentlig förmån för de lärare, som vilja stanna kvar ute på landsbygden och undervisa i de lägre skolformerna. Men vi som reserverat oss tro ändå inte — med tacksamt erkännande av vad Kungl. Maj:ts förslag på den punkten medför — att åtgärden är tillräcklig, utan ha gått ett steg längre. Till det kommittéutlåtande, som ligger till grund för detta förslag, var fogad en reservation, däri man förordade ett särskilt lönetillägg på 500 kronor för dessa lärare. Vi ha inte gått direkt på detta förslag men ha i reservationen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte noggrant följa utvecklingen och undersöka, huruvida det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta kan helt fylla ändamålet: att få lärare i tillräcklig utsträckning i dessa lägre skolformer.

Jag vill understryka det allvarliga läge på detta område som råder ute i periferien. När det är ont om lärare är det ju helt naturligt att lärarna söka sig till de förmånligaste tjänsterna, och så blir det få sökande till landsbygdsdistrikten eller — som jag nyss citerade — »ingen enda sökande». Dessa skol-distrikt få då givetvis främst nöja sig med vikariat av pensionerade lärare, varför också kvaliteten på undervisningen sjunker allt eftersom tiden går och dessa lärare bli äldre. Vi som bo på landsbygden och ha lägre skolformer, vi ha mindre kvalificerade och i många fall överåriga lärarkrafter. Det är för att få möjlighet att i någon mån konkurrera med tätorter och städer som vi gått ett steg längre än Kungl. Maj:t i detta hänseende. Departementschefen har i sitt yttrande sagt, att han inte anser sig böra gå längre nu, men han är inte, därest de föreslagna åtgärderna inte skulle fylla de anspråk man måste ställa på lärare i dessa lägre skolformer i avlägsna trakter, främmande för den tanke vi reservanter här närmare utvecklat. Vi anse att en utredning bör göras så att Kungl. Maj:t har den saken klar, när man kommer underfund med att vad som här föreslagits inte är tillfyllest för att täcka lärarbehovet, utan att man behöver gå ett steg längre.

Detta är, herr talman, skälet till att vi reserverat oss, och därför ber jag att i detta avseende få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen men i övrigt bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Törnkvist*.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Den ärade talaren har otvivelaktigt rätt i att de av Kungl. Maj:t föreslagna och av utskottet rekommenderade åtgärderna icke komma att visa sig tillräckliga, om man med tillräckliga menar att vi därigenom skola kunna fylla lärarbehovet. Vi befinna oss, som kammaren väl vet, i en situation då det råder lärarbrist i landet, och vi komma att ha lärarbrist under en rätt lång tid framåt, kanske tre, kanske fyra eller fem år framåt, och denna lärarbrist kommer, som den ärade talaren också framhöll, att i stor utsträckning drabba landsbygden. När jag emellertid inte ansett mig kunna förorda, att man inför något så pass besynnerligt som ett särskilt lönetillägg därför att en lärare tjänstgör i

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

lågklassiga skolformer, beror det därpå att jag menar, att man måste pröva andra vägar innan man gör något så egendomligt.

Jag vill erinra om att vad som nu föreslås är bl. a. att karenstiden borttages, varigenom lärare som söka sig till landsbygden kunna bli ordinarie mycket snabbt utan att avvakta de två år som det minst dröjer för dem, om de söka sig till annat håll. Detta betyder en löneförbättring för dem som ta den chansen, som är betydligt större än de 500 kronor reservanternas föreslagna löneförbättring som inte bryter sönder något system och som går lätt att manövrera. Jag vill dessutom erinra om att Kungl. Maj:t har — jag höll på att säga en smula självsvåldigt men numera, efter detta utlåtande, med riksdagens godkännande — tillåtit inrättandet av ordinarie tjänster på landsbygden på ett mycket frikostigare sätt än i städerna, där vi tillämpa principen att försöka hålla e.o.-tjänsterna vid 15 % av hela antalet platser. Detta betyder att den lärare som vill bli ordinarie kan slippa karenstiden, och dessutom vet han, att när behovet av lärare stiger på landsbygden, så blir det ordinarie befattningar och icke e.o.-befattningar som inrättas. Detta är en mycket stor favör för landsbygdens skolväsen.

Jag vill vidare påminna om att sedan Kungl. Maj:ts förslag kommit på riksdagens bord har en ny meritvärdering fastställts av Kungl. Maj:t, en meritvärdering som ger ökad tyngd åt tjänsteåren, vilket ju också är en fördel för dem som söka sig till ordinarie befattningar, vilka det ovillkorligen kommer att bli lättare att få på landsbygden än i städerna. Jag vågar påstå att dessa tre åtgärder, som ha samband med ordinariebesättandet — de två som Kungl. Maj:t vidtagit: fastställandet av ny meritvärdering och principen om 15 % e.o.-tjänster i städerna, jämte den som riksdagen nu genomfört: borttagande av karenstiden — betyder väsentligt mycket mera än de 500 kronorna och innebär dessutom, som sagt, icke något brytande av ett redan tillämpat system.

Jag vill inte inför kammaren försumma att påpeka att våra kommuner ha möjlighet att sörja för att landsbygden blir konkurrenskraftig när det gäller att dra till sig lärare. Jag reste för några veckor sedan genom ett av de större inspektörsområdena här i landet, där man i skola efter skola kunde konstatera, vilken utomordentligt hög standard på bostäderna både åt lärare och vaktmästare, som distriktets folkskolestyrelser ansett det vara mödan värt att kosta på. Jag frågade folkskolinspektören: Ha ni svårigheter i detta distrikt att få sökande till lärarbefattningarna? Nej, svarade han, inte alls. Vi ha inte ens svårt att få de annars mycket besvärliga kantorstjänsterna besatta — det är ju sådan oerhörd bostadsbrist i hela vårt land! — Där ligger en anvisning. Med den nuvarande bostadsbristen i städerna och på tätorterna har landsbygden en chans att konkurrera om den fullgoda lärarkraften, som jag tror man bör utnyttja. Och när vi komma att få ta ställning till ett förslag, som för närvarande ligger på Kungl. Maj:ts bord, om nya statsbidragsgrunder beträffande lärarbostäderna i våra skoldistrikt, tror jag att kommunerna ha ännu större förutsättningar att med en vettig bostadspolitik som vapen hävda sig i konkurrensen.

Jag vill dessutom påpeka en sak som jag tycker att både utskottet och reservanternas alldeles förbise, och det är att vi numera äro ense om att vi skola försöka krympa ihop skillnaden, spännvidden, mellan de olika dyrorterna. Det förslag, som jag hoppas kommer att föreläggas höstriksdagen, innebär t. ex. för en småskollärlarinna, att skillnaden mellan lönen i Stockholm och på billigaste ort krymper med omkring 400 kronor, att spännvidden mellan dyraste och billigaste ort minskas från 24 till 16 %. Det är ett steg, som är väl förenligt med vårt nuvarande lönesystem och som ytterligare kommer att stärka landsbygden i konkurrensen om lärarkrafterna.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Jag tror, uppriktigt sagt, att de här av mig antydda åtgärderna alla äro bättre och effektivare än den som föreslås av reservanterna, som kanske rentav kan vara till skada för landsbygden. Jag vill åtminstone fråga, om det kan vara rimligt att utsätta sig för den risk för att de sämre skolformerna konserveras, som uppkommer när man ger högre lön åt en lärare som undervisar i en sämre skolform. Vi äro ju alla människor, och även om vi ha en högt stående lärarkår, kan det kanske bli frestande att nöja sig med en lägre skolform, när man vet att införandet av en högre betyder en löneförlust på 500 kronor om året.

Jag tror, att landsbygdens representanter böra tänka sig för mer än en gång, innan de följa reservanterna, om de verkligen ha intresse för att vi snabbt skola slippa de lågklassiga skolformer, som man nu på sätt och vis vill premiera genom att ge dem en högre lönepost. Reservanternas förslag är enligt min mening ganska tveksamt i effektivitetshänseende och kan kanske leda till en konservering av de sämre skolformerna. Jag måste säga mig, att vi ha väl inte råd att ge ut omkring fyra miljoner kronor på ett förslag, som är så pass tveksamt som detta. Jag tror därför att andra kammaren med ganska stort lugn kan följa Kungl. Maj:t, utskottet och första kammaren och bifalla utskottsmajoritetens förslag.

Herr Falla: Herr talman! Efter herr ecklesiastikministerns utförliga anförande är väl det väsentliga i denna fråga klarlagt.

Jag vill gentemot herr Svensson i Grönvik endast säga, att svårigheterna beträffande lärartillgången i vissa skoldistrikt — ute i periferien som han uttryckte det — på det närmaste höra samman med den brist på lärare, som råder över hela fältet. Naturligtvis ha de längst bort belägna distrikten alldeles särskilda svårigheter, men en sådan åtgärd som särskilda löneförmåner i de lägre skolformerna kan inte skapa något tillskott till lärarkrafterna. Den kan ge vissa distrikt en bättre ställning i konkurrensen med andra distrikt, men då uppstår ju motsvarande brist på annat håll. Den favör, som dessa skoldistrikt kunna behöva för att hävda sig i konkurrensen, få de ju för övrigt ändå genom bortagande av karenstiden och de andra åtgärder, som statsrådet nyss talade om.

Den åtgärd, som här föreslås, nämligen ett speciellt lönetillägg för lärare i vissa skolformer, är — det böra vi komma ihåg — en mycket irrationell åtgärd. Den kan på många håll leda till egendomliga resultat. För det första kommer den att krängla till lönesystemet på ett sätt, som inte kan vara tillrädligt. För det andra är det inte alls säkert att skolor med de lägre skolformerna alltid i fråga om kommunikationer och andra fördelar ligga sämst till. På många håll är det naturligtvis så, men ofta kan också en sådan skolform förekomma inom ett område, som kommunikationstekniskt ligger väl till men som är så litet och begränsat, att man av den anledningen har denna lägre skolform. Under sådana förhållanden skulle ju uppenbara orättvisor kunna uppstå. En lärare i någon av de lägre skolformerna, som kanske bor ganska lägligt till, skulle få högre lön än en lärare vid skola av högre skolform, som har en geografiskt sämre belägenhet. Att skapa sådana uppenbara orättvisor kan inte vara rimligt.

Nej, den enda rationella lösningen — utom de åtgärder som nu föreslås och som jag hoppas skola bli av verklig betydelse — är att utexaminera ett tillräckligt antal lärare, så att behovet fylles och det finns en tillräcklig marginal, så att alla distrikt bli tillgodosedda. Det dröjer en tid innan en så stor utexaminering kan nås, men det gäller ju ändå bara ett fåtal år, och under tiden få vi hoppas, att de åtgärder som nu äro föreslagna skola utträtta det väsentliga.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Som frågan nu ligger till tror jag inte det är klokt av kammaren att reflektera på reservationen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kyling**: Herr talman! Frågan om hur man skall få kompetenta lärarkrafter på landsbygden har ju blivit rätt allvarlig. Det resonemang, som herr Svensson i Grönvik förde angående svårigheterna att få sådana kompetenta krafter, är fullt riktigt, men sedan kommer naturligtvis frågan, hur man skall försöka lösa detta problem.

Det är ett gott steg utskottet tagit, då det enhälligt föreslagit, att den två-åriga karenstiden skall borttagas. Jag tror emellertid inte, att det är tillräckligt med bara borttagande av karenstiden; man måste också vidtaga andra åtgärder.

Det gladdde mig mycket, när statsrådet Erlander för en stund sedan meddelade en erfarenhet han hade gjort på en inspektionsresa i ett av de större inspektionsdistrikten, nämligen tjänstebostädernas betydelse. Det råder ingen tvekan om att en lärare, om han får välja, föredrar även en sämre skolform, om han vet att han får en bra bostad. Ännu råda svåra brister på det området litet varstans i landet, även om man i viss mån kan kartlägga bristerna till särskilda distrikt. Jag tror att västra Sverige är känt för att ha en del dåliga lärarbostäder.

En annan fråga, som också kan ha en mycket stor betydelse för lärarekryteringen till de isolerade skolorna, är meritvärderingen. En kommitté har arbetat med detta, och den har framlagt ett förslag till nya grunder för meritvärdering. Skolöverstyrelsen har sedan bearbetat detta förslag, och jag förmodar att det, när statsrådet Erlander meddelade att Kungl. Maj:t fastställt meritvärderingsgrunder, gällde skolöverstyrelsens förslag. Jag är emellertid inte säker på att det meritvärderingsförslag, som kommit fram på det sätt som jag här redogjort för, är ett förslag som kommer att vara tillräckligt för landsbygden, då det gäller att få sökande till lärarbefattningarna vid dessa skolor.

Det har tidigare varit så, att den som tagit plats vid en isolerad skola också har fått stanna där. Han har knappast haft möjlighet att konkurrera om en plats inne i staden. Det är ju ganska mänskligt, om en lärare efter ett visst antal år ute på landsbygden vill flytta till en tätort, kanske huvudsakligen beroende på kostnaden för att hålla barnen i högre skola. Nu har ju, genom beslut som riksdagen fattat i år, även denna olägenhet delvis undanröjts därigenom att de fasta stipendierna införts. Jag skulle för min del vara böjd att säga, att om man vill införa en ny meritvärdering, borde man för de lärare, som tjänstgöra ute i isolerade bygder, ge tjänsteåren ett något högre värde än för de lärare som tjänstgöra inne i tätorterna. Om förslaget redan är godkänt av Kungl. Maj:t finns det väl ingen möjlighet att komma med något ändringsförslag, men jag hemställer i alla fall till eklestiastikministern att beakta just denna fråga. Om rekryteringsproblemet blir ännu allvarligare än det är, tror jag man får tillgripa även den utvägen.

En annan sak, som givetvis bidragit till svårigheterna att få sökande till isolerade skolor, är dyrortsgrupperingen. Det är inte min mening att nu ta upp en debatt om den saken, men jag tror att om de orättvisor som i det avseendet äro rådande blevo tillrättade skulle man mycket lättare kunna få sökande även ute i isolerade skolor.

Ett annat förhållande som också spelar in är att det fortfarande förekommer två olika lönegradsplaceringar för lärare, beroende på undervisningstidens längd. En folkskollärare kan antingen placeras i 16:e lönegraden eller i den 17:e. Den 16:e lönegraden placeras han i, då distriktet antagit en lästid på

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

36 $\frac{1}{2}$ vecka, och den 17:e lönegraden, då lästiden uppgår till 39 veckor. I konkurrensen om goda lärarkrafter är det ganska naturligt, att lärarna fråga sig: i vilket distrikt får jag den bästa betalningen? Den få de alltså i de distrikt, där man har 39 veckors undervisningstid och den 17:e lönegraden. Då det huvudsakligen är i distrikt ute på landsbygden, som lärarna fortfarande äro placerade i 16:e lönegraden, tror jag det är nödvändigt för att få kvalificerade lärarkrafter till dessa skolor, att även dessa lärare placerades i den 17:e lönegraden.

I en motion, som avgavs för en tid sedan, begärde man ett extra lönetillägg för alla lärare som arbeta inom B 2-skolor och sämre skolformer. Det förslaget var det mycket svårt att kunna gå med på. Jag undervisar visserligen själv i en B 2-skola och skulle därför vara tacksam, om ett sådant förslag genomfördes, men med detta förslag följer en del obehagliga konsekvenser. Låt mig ta ett exempel från mitt eget skoldistrikt. Där ha vi fyra lärare med folkskolläraryxamen. Tre av dessa undervisa i B 2-skolor, och en undervisar i B 1-skola. Samtliga fyra skolor ligga ungefär lika isolerade. Resultatet av förslaget genomförande skulle bli, att de tre finge ett lönetillägg på 500 kronor om året, medan den fjärde icke finge den summan, ehuru skolorna, som jag nyss sade, ligga ungefär lika isolerade. Om jag till detta lägger att den manlige läraren har sin tjänstgöring i B 1-skolan, skulle han alltså icke ehuru familjeförsörjare komma att få detta tillägg, under det att de tre kvinnliga kollegerna skulle få detsamma. Från den synpunkten skulle jag ha mycket svårt att kunna gå med på ett sådant förslag.

Nu har emellertid i utskottet framkommit en reservation, som kopplar bort frågan från B 2-skolorna och kopplar in den på B 3-skolorna. Det är alldeles riktigt, att man därigenom bättre kan avgränsa de verkligt isolerade skolorna, ty det torde icke finnas många B 3-skolor här i landet, som ligga i närheten av tätorter, utan de flesta ligga nog så, att de med rätta kunna kallas för mycket isolerade skolor.

Jag kommer för min del, herr talman, att i dag lägga min röst för reservationen. Men jag gör det icke därför att jag tror, att det är någon framkomlig väg med dessa extra lönetillägg, utan därför att reservanterna ha begärt en utredning av frågan. Det är alltså min förhoppning, att om en sådan utredning kommer till stånd, man därvid skall kunna diskutera svårigheterna och komma fram till en rimlig lösning. Om möjligheten att få dessa extra lönetillägg vet jag intet. Men man måste i varje fall komma fram till något som verkar mera effektivt än de nuvarande bestämmelserna.

Jag skulle, om en sådan utredning kommer till stånd, önska att den får taga upp de problem jag här vidrört, lönegradsplaceringen, meritvärderingen och andra frågor, och att man på den vägen kan nå ett resultat, som gör det möjligt att få kvalificerade sökande till landsbygdens lärartjänster.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att det är nödvändigt att något här göres. Vi kunna ej stillatigande åse, att den svenska landsbygden icke får de kvalificerade lärarkrafter den behöver. Ty de dåliga skolformerna behöva bättre kvalificerade krafter än de goda skolformerna. Läger jag till detta, att det brister även på andra områden i fråga om skolundervisningen, såsom beträffande materiel m. m. sådant, så förstå nog alla, att vi här måste ta ett krafttag.

Jag kommer därför, herr talman, att lägga min röst för reservationen.

Chefen för eklelesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Beträffande meritvärderingen ber jag att få fästa herr **Kylings** uppmärksamhet på att om man i likhet med skolöverstyrelsen tillmäter tjänsteåren så stor

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

vikt ger man automatiskt en helt annan chans åt dem som gå ut på landsbygden och taga lockelsen att sedermera kunna i tätorterna konkurrera med dem som ha högre betyg. Jag vill medgiva, att jag var tveksam på denna punkt, ty betygen skola ju ändå angiva måttet på lärarens duglighet. Men i det nödläge vari vår landsbygds lärarförsörjning är ansåg jag det nödvändigt att införa denna privilegiering av tjänstgöringstiden. Att gå längre än skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t gjort tror jag skulle leda oss ut på ganska stora äventyrligheter.

Herr Kyling kom efter ett resonemang, som praktiskt taget var ett återupprepande med egna ord av mitt anförande, till det slutet, att han ville rekommendera reservationen, icke därför att han ansåg att reservationens förslag i och för sig var hållbart, utan därför att han menade, att därigenom skulle Kungl. Maj:t tvingas att utreda hela frågan. Jag vill då påpeka att om det är någon fråga, som Kungl. Maj:t har följt med uppmärksamhet, så lär det väl ändå vara denna. På det sista året ha alla de åtgärder, som jag räknade upp i mitt första anförande, vidtagits. Att rösta för reservationen därför att man vill fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på en angelägenhet, som Kungl. Maj:t har följt så noggrant som här skett, finner jag verkligen vara ett alldeles överdrivet nit.

Herr Kyling har på ett utomordentligt sätt visat hur svag den föreslagna vägen är; den är nästan omöjlig. Då tror jag att konsekvensen också bör leda till att man följer utskottet.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Huvudfrågan i dagens ärende är hur man skall råda bot på lärarbristen. Det var ju så att förra årets riksdag sysslade med denna fråga. Kungl. Maj:t hade framlagt vissa förslag, bland annat om snabbutbildning av folkskollärare. Dessa förslag tog riksdagen. Kungl. Maj:t förutsatte emellertid redan då, att de föreslagna åtgärderna knappast skulle vara tillräckliga. Kungl. Maj:t har nu till årets riksdag kommit fram med ett förslag, som innebär en högst väsentlig utbyggnad av hela seminarieorganisationen. Herr Svensson i Grönvik har redan erinrat, att på denna punkt, som är dagens huvudfråga, råder fullständig enighet såväl på avdelningen som inom utskottet.

Emellertid har Kungl. Maj:t i detta sammanhang ägnat uppmärksamhet åt en annan fråga, som ej är av samma storleksordning men dock betydelsefull. Det är spørsmålet om de lägre skolformernas särskilda svårigheter att få lärarkrafter. För att söka klara av detta har Kungl. Maj:t, såsom det erinrats om, föreslagit, att bestämmelserna om karenstid skola upphävas, när det gäller sökande av tjänst i lägre skolformer.

Nu menar Kungl. Maj:t, och utskottsmajoriteten uppenbarligen också, att man bör avvakta resultatet av dessa åtgärder innan man griper till andra åtgärder, vilka man ur principiella och andra synpunkter menar vara synnerligen betänkliga. Vi som representera majoriteten ha i avdelningen och utskottet gjort reservanternas uppmärksamma på att det är ingen föraktlig löneökning som de lärare få, som söka sig till dessa avlägsset belägna skolor eller överhuvud taget skolor av lägre skolformer. Vi tro oss kunna säga, att den minsta löneökning som de under årens lopp få kommer att uppgå till 5 000 kronor. Den torde för övrigt i regel uppgå till betydligt högre belopp.

Vi mena, herr talman, att dessa 5 000 kronor skulle vara en rätt kraftig och kanske tillräcklig lockelse för en hel del unga nyexaminerade folkskollärare och småskollärarynnor. Därigenom skulle bl. a. en hel del ungdomar, som önska få en god ekonomi och klara av sina studieskulder eller som tänka på familjebildning under den närmaste tiden, få möjligheter därtill.

Nu har statsrådet gjort oss uppmärksamma på att det också är andra åtgär-

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

der som vidtagits, nämligen de nya bestämmelserna om hur man skall värdera sökandenas meriter. Jag tror att detta kommer att medverka till att den avlägsna landsorten kommer att förses med goda lärarekrafter.

När herr Kyling erinrade om att det torde vara så, att de lärare som bo i avlägset belägna skoldistrikt ha rätt små utsikter att konkurrera om platser i tätbebyggda samhällen, vill jag säga herr Kyling: I våra tätorter har den nya meritvärderingen vållat allvarliga bekymmer. Där tycks man för framtiden ha rätt svårt att kunna förvärva yngre lärare till ordinarie tjänster. Sökande från landsbygden med många tjänsteår slå sig samman och ta samtliga förslagsrum, och erhålla sökta tjänster.

Reservanterna ha tydligen också menat, att det icke bara skulle vara svårigheter för de avlägset belägna skoldistriktet att erhålla goda krafter, utan att det också skulle bli svårt att få behålla dem. Man menar: när de ha ett par, tre tjänsteår komma de att söka och få tjänster vid bättre belägna skolor. Nu torde det vara så att somliga lärare växa sig fast i den bygd där de slagit sig ner som unga. För de flesta eller så gott som alla torde det icke gå att så snart få transport till bättre belägna skolor. Man får ha rätt många tjänsteår innan man kommer på förslag. Därför tror jag att de avlägsna skolorna icke behöva utsättas för risken av alltför täta lärarombyten.

Jag gjorde liksom statsrådet den reflexionen, att herr Kyling talade varmt för utskottet men rekommenderade i sista omgången reservationen, trots att han ej trodde på den. Om herr Kyling läst propositionen i ärendet, hade han sett, att Kungl. Maj:t icke var alldeles övertygad om att de åtgärder som vidtagits äro fullt tillräckliga, utan att Kungl. Maj:t skall ha ärendet i minnet. Jag vill därför, när han icke kan tro på reservationen, föreslå honom, att han i stället litat på Kungl. Maj:t som sagt sig ha detta ärende i tankarna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Kyling**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! När herr Hoppe säger, att jag talar för utskottets förslag och yrkar bifall till reservationen, vill jag ännu en gång understryka, att då jag gör detta yrkande om bifall till reservationen beror det på att jag anser, att de medel som Kungl. Maj:t och utskottet anvisat för att lösa denna fråga äro alldeles för små. Man kommer icke att kunna få den löst på detta sätt.

Här har man drivit upp denna sak om karenstidens borttagande till ett stort nummer. Det är det icke. När det gäller att till dessa skolor få nya unga lärarkrafter, kommer det att göra en del. Men för dem som finnas där och som icke vilja stanna utan vilja söka sig därifrån blir det ingen fördel.

Jag vill ännu en gång understryka, att jag anser, att utskottet tagit för lätt på detta problem. Det behövs flera saker till för att det skall bli tillräckligt effektivt.

Jag har, herr talman, trott att om man går med på reservationen och får den igenom, kommer frågan att prövas. Då är jag övertygad, att man måste taga upp till prövning sådana spörsmål som vid sidan av detta kunna göra det hela mera effektivt. Jag vidhåller därför, herr talman, mitt yrkande.

Härpå anförde:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av chefens för eklestiasitikdepartementet första anförande. Den första punkten i hans anförande var egentligen en erinran om att Kungl. Maj:ts förslag betyder i ekonomiskt avseende väsentligt mera än reservationen. Till detta vill jag bara

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

säga, att vi tillstyrka med tacksamhet Kungl. Maj:ts förslag. Vi underkänna icke alls detta förslag, utan vi äro tacksamma för det. Men, som herr Kyling nyss erinrade, vi tro ej, att det går att därigenom helt och hållet avskaffa de svårigheter som alltjämt finnas när det gäller att få tillräckligt kvalificerade lärare på landsbygden i periferiskt liggande bygder och i de lägre skolformerna. Vi vilja därför gå ett steg längre.

Nu säger statsrådet för det andra, att den uppmjukning av dyrortssystemet och den sammanföring av dyrortsgrupper, som han trodde skulle komma fram till höstriksdagen, komme också att minska avstånden mellan de högsta och de lägsta dyrorterna. Det komme alltså att i sin mån medverka till att landsbygden icke bleve så långt efter. Statsrådet använde visserligen icke detta uttryckssätt, men det var väl innebörden av hans resonemang. Det skulle föra hän till att med hjälp av den sammanträngda dyrortsgruppering, som vi eventuellt få till hösten, skulle i varje fall skillnaden mellan de förmåner, som vederbörande ha i tätorterna och dem, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utgå på landsbygden i de lägre skolformerna, komma att minskas.

Herr Kyling nämnde eller snuddade i varje fall vid en sak, som i detta sammanhang icke har närmare utvecklats. Det är att för de unga lärare, som ej räkna på att stanna på landsbygden men söka till landsbygdsdistrikten för att erhålla ordinarie plats och därigenom kunna konkurrera med andra om tjänster i tätorterna, skulle detta innebära en lockelse. Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag undrar om det kan betraktas som en idealisk avlöningsform, därest resultatet skulle bli det, att de unga lärarna skulle gå ut och taga tjänst på landsbygden och där bli befordrade till ordinarie för att sedan efter en relativt kort tjänstgöring söka sig in till städerna. De skulle då ha fått denna förmån på landsbygden och sedan kunna utnyttja den ytterligare i tätorterna. Det är icke på detta sätt som landsortens skolväsen blir upphjälpt.

Det som är mest nödvändigt för landsbygdens skolväsen är icke bara att få kompetenta lärare utan också att få dessa lärare att stanna på platsen, så att de kunna följa barnens utveckling. Jag tror att detta är av mycket stor betydelse. Det är just för att i möjligaste mån förhindra en sådan flykt sedan de blivit ordinarie som vi gjort vårt förslag.

Sedan var det en annan sak som statsrådet kom med. Han sade, att om vi skulle få en sådan egendomlig form som ett ytterligare lönetillägg av 500 kronor skulle den risken föreligga, att vi konserverade de lägre skolformerna på landsbygden. Vi äro bara människor, sade statsrådet. Det skulle alltså betyda, att för 500 kronor skulle läraren avstå från att arbeta för att skolan skulle komma i en bättre skolform. Jag tror icke detta, herr statsråd! Jag tror lärarna om bättre. Jag tror ej, att de för en sådan ringa penning skola avstå från att arbeta fram en bättre skolform.

Jag är alltså övertygad om detta. Men på en punkt äro vi som stå på reser-
vanternas linje lika väl som de som stå på utskottets eller Kungl. Maj:ts linje
ense, nämligen att vi vilja hjälpa till att avstånden i undervisningshänseende
på grundskolans område icke bli större än nu utan om möjligt mindre. Jag kan
alltså icke för min del se, att detta förslag vare sig är något egendomligt eller
än mindre innebär någon orättvisa, utan såvitt jag kan se är det ett steg i rätt
riktning för att utjämna de skiljaktigheter, som nu faktiskt existera.

Det är detta, herr talman, som jag velat ännu en gång understryka. Jag
ber att få vidhålla mitt yrkande.

Fröken **Nygren**: Herr talman! Det är givetvis en för hela vårt skolväsen-
de mycket betydelsefull fråga som vi i dag diskutera. Den situation vi kommit
i, att vi ha en mycket stor brist på lärare, är beklagansvärd. Vilka åtgärder vi

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)
än vidtagna kunna vi icke skapa fram nya lärare förrän vi få dem utexaminerade.

Det mest betydelsefulla beslut, som vi i dag komma att fatta, är beslutet om utvidgning av seminarieorganisationen. Men under de närmaste åren komma vi i alla fall att få kämpa med denna stora brist på lärare. Det är givet att man måste göra allt som göras kan för att hjälpa landsbygden och hjälpa de skolor, som nu äro i största behov av att få kompetenta lärarkrafter.

Seminarieakkunniga hade ju särskilt i uppdrag att tänka på möjligheterna att underlätta betingelserna för dessa skolor. Jag vågar påstå, att vi där alls icke tagit lätt på frågan. Jag kan icke heller finna, att utskottet tagit lätt på densamma. Utskottet har icke kunnat företaga någon utredning, och det har icke heller varit påkallat. Vi hade gjort en mycket omfattande utredning och kommit fram till, att det förslag vi framlagt att taga bort karenstiden för dessa skolor skulle få den största effekt. Vi diskuterade sedan ingående möjligheterna att också gå in på förslaget om särskilda lönetillägg för de sämre skolformerna. Vi sökte på alla möjliga sätt få fram en definition, som skulle täcka begreppen »ödebygdsskolor» och »avlägset liggande skolor». Det är faktiskt omöjligt att få fram en definition som täcker detta och samtidigt blir så lätthanterlig, att den kan tolkas utan större svårigheter och bli lika tolkad överallt. Vi hade för resten kännedom om att man tidigare i andra sammanhang sökt göra sådana tolkningar men icke lyckats. Då återstod möjligheten att gå på skolformen. Men, som herr Kyling sagt, när det gäller B 2-skolor ställer det sig mycket olika. Skolan kan ligga minst lika ensligt utan att vara B 2 eller B 3; det kan vara en B 1-skola. Vi hörde som sagt exempel därpå. Det är icke heller så, att man kommer fram till skolorna på de lägsta dyrorterna, om man går den vägen. Det skulle bli många skolor på högre dyrorter, där man skulle få tillägget. I många ensligt belägna skolor, där man arbetar under svåra förhållanden och har lön efter lägsta dyrort, skulle man icke få detta tillägg. Jag kan giva ett exempel från min egen stad, som är F-ort. Där skulle vi fått en folkskollärare och en småskollärlarinna som skulle fått tillägget, om vi gått på motionens förslag, som ansluter sig till den reservation som herr Wahlund i första kammaren fogat till seminarieakkunnigas betänkande, medan däremot en annan småskollärlarinna, som har en skola av C-formen, vilken icke avlämnar sina barn till folkskola av samma form, icke skulle fått detta bidrag, trots att hon arbetar i en skola som är under all kritik. Sälunda saknas bostad, och hon måste förflytta sig i ur och skur mellan staden och den utkant där skolan ligger. Sådant skulle naturligtvis på många håll väcka irritation. Svårigheterna bli givetvis mindre om man enligt reservationen in-skränker sig till B 3 och de sämre skolformerna. Men även där finnas sådana oformligheter. För att icke trötta kammaren skall jag nöja mig med ett enda exempel. En halvmil utanför Nyköping ligger en B 3-skola som har mycket förnämliga förbindelser med Nyköping, dagliga buss- och tågförbindelser. Det är ingen konst att förflytta sig denna halvmil. Det finnes post och handelsbod en minuts väg från skolan. Där skulle man få detta tillägg, medan man i åtskilliga skolor, som ligga oerhört illa till ej skulle få det.

När man för folkskolans lärare har ett avlöningssystem som överensstämmer med det som gäller för statens andra befattningshavare, måste det vara verkligt bärande skäl för att bryta sönder det och sätta in ett sådant här nytt förslag. Frågan är, såsom redan sags av herr Hoppe, icke definitivt avgjord, om vi gå på utskottets förslag. Kungl. Maj:t har sagt detsamma som seminarieakkunniga, att man kan icke vara övertygad att det beslut, som nu fattas, klarar av hela problemet. För resten är det, som jag redan i början av mitt anförande sade, omöjligt att klara hela problemet, eftersom det ej finnes till-

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

räckligt med kompetenta lärare. Vi kunna ej få kompetenta lärare på alla håll. Det är fråga om hur man skall förflytta dem. Det måste bli luckor på åtskilliga håll.

Svårigheterna äro allra störst i övre Norrland, Tornedalen t. ex. Men där har utskottet icke sett på frågan lika allvarligt. Det återkommer jag till i annat sammanhang, då det är behandlat i ett annat utskottsutlåtande.

Jag tror att kammaren i dag gör klokast, om den följer utskottets förslag och sedan med förtroende litar på att Kungl. Maj:t enligt uttalande här skall uppmärksammat följa frågan, liksom också att seminariesakkunniga, vilka ju ännu icke avslutat sitt arbete, skola ha frågan i åtanke. Vi äro beredda att återkomma till saken, om vi få något nytt uppslag, som visar sig framkomligt.

Den förflyttning av lärare, som herr Svensson i Grönvik var så rädd för, kommer nog till stånd även med den nya meritvärdering, som statsrådet talar om. En dylik förflyttning måste emellertid bli till nytta för avsides belägna skolor. Vi få nämligen tänka på att orsaken till att meriterade lärare hittills icke sökt sig till avsides belägna skolor har varit medvetandet om att de — i allmänhet åtminstone — skulle bli för hela sin tjänstetid förvisade till en sådan ort. Detta förhållande avskräcker naturligtvis dem som måste tänka på att när deras barn växa upp måste de ha fortsatt utbildning, men att en sådan ställer sig för dyrbar, om vederbörande bor alltför långt från skolorten. Man måste också i detta sammanhang tänka på att det är svårt för äldre personer, som icke längre ha samma rörlighet som tidigare, att bo på dessa avsides belägna platser. Var och en tänker naturligtvis på att han skall ha det så bekvämt som möjligt under kommande dagar och räknar naturligtvis också med att sjukdom kan bryta ut och andra besvärligheter tillkomma. Då är det gott att veta, att de tjänsteår man tjänat in på en avsides liggande skola väga tungt och kunna bli till hjälp vid konkurrensen, då man önskar och är i behov av förflyttning. Att man skulle kunna få förflyttning efter bara några få år, som herr Svensson i Grönvik förmenade, är emellertid helt säkert omöjligt, ty man måste ju tjänstgöra åtskilliga år, innan man får en poängsumma för tjänsteår, som väger tillräckligt tungt. Den farhågan tror jag alltså att vi kunna avskriva. Säkert är emellertid att karenstidens försvinnande i nuvarande verkligt svåra situation kommer att bli till hjälp för de avsides belägna skolorna, alla dessa B 2-skolor och sämre skolformer. Det är nämligen givet att en nyutexaminerad ung lärare i stället för att som extra lärare och mot låg lön springa mellan ett par tre olika skolor i en tätort tar chansen och blir extra ordinarie eller ordinarie på en plats med fast tjänstgöring och betydligt högre lön. Man väljer med andra ord i de allra flesta fall den tjänst, som ger det bästa ekonomiska utbytet och som erbjuder de bästa arbetsförhållandena. Detta betyder mycket för dessa skolor, som vi måste ha i åtanke att hjälpa.

Herr Kyling framhöll, att han biträdde reservationen därför att den påyrkade en utredning i frågan. Detta är naturligtvis en motivering, som kan anföras för bifall till reservationen, men departementschefen har ju sagt, att han skall ha frågan i åtanke. Detsamma gäller seminariesakkunniga, och här till kommer att frågan nu är så utredd som överhuvud taget kunnat ske med hela den apparat, som står till skolöverstyrelsens förfogande. Jag tror sålunda icke att man kommer något längre med ett ytterligare krav på utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Den fråga vi nu diskutera avser lärartjänsterna på den fattigaste landsbygden med de svagaste skolformerna. Utvecklingen där har blivit den, att ingen sökande anmäler sig till dessa tjänster och att det därför är alldeles självklart att något måste göras för att få

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

en ändring till stånd. Även om alla äro överens om att dessa bygder äro fattiga och undanskymda och icke behöva så mycket måste det dock finnas lärare i deras skolor. För att råda bot på lärarbristen har man diskuterat fyra olika uppslag, nämligen slopandet av karenstiden, tjänstebostädernas beskaffenhet, meritberäkningen och särskilda lönetillägg till dessa lärare.

Herr Kyling anförde mycket riktigt efter mitt tycke, att det är helt naturligt att lärarna söka sig dit, där de få den bästa lönen; det är kort och gott hela problemet. Herr Kyling framhöll också mycket riktigt, att dyrortsgrupperingen i lönesystemet gör att dessa tjänster i isolerade bygder — i regel är det nämligen härvidlag fråga om sådana trakter av vårt land — icke väcker någon åtrå hos de sökande. Sådant detta lönesystem nu är uppbyggt utgör skillnaden i lön mellan högsta och lägsta dyrort i löneklass 17 1 850 kronor. Enligt vad departementschefen anförde skulle genom det förslag till lönereglering, som riksdagen måhända i höst går att behandla, en sammankrympning av löneplanen ske med ca 400 kr. Det är ju gott och väl, men hur det kommer att gå i verkligheten vet ingen. En vanlig riksdagsman vet det icke, men i vart fall är den skillnad, som nu finns i löneplanen mellan dyrortsgrupperna, så pass stor att den väl tål att krympas samman; skillnaden blir i alla fall ganska stor. Genom slopande av karenstiden komma lärarna att beredas en löneökning, vilken utskottet beräknat på E-ort bli i runt tal 1 700 kronor eller skillnaden i lön mellan 12 och 17 löneklasserna. Jag frågade i utskottet, och jag ställer samma fråga här: varför räknar man med E-ort? Det finns måhända någon sådan skola på E-ort, men jag tror att det är ett mycket mycket litet antal. I stället finnas de på A-ort. Jag tycker att det skulle ha varit mera hedersamt, om man vid sina beräkningar utgått från de orter, där dessa skolor egentligen förekomma. Gör man samma beräkning för löneklasserna 12 och 17 på A-ort, kommer man upp till en skillnad, icke på 1 700 utan på 1 500 kronor.

Vidare har här framhållits att en ytterligare förmån erbjudes lärarna genom meritberäkningen vid dessa skolor, varigenom de få lättare att söka sig till andra och bättre belägna skolor. Detta tror jag nog äger sin riktighet. Herr Hoppe sade att lärarna i dessa skolor kunna bilda bolag, då de äro så många, och de kunna då tack vare sina större meriter utestänga alla andra från av dem sökta platser. Fröken Nygren framhöll, om jag hörde rätt, att de lärare, som komma till dessa sämre skolor och där få större meriter än andra, naturligtvis icke vilja stanna där utan söka komma därifrån. Ja, jag tror att det förhåller sig så, att man som regel icke vill stanna i de isolerade bygder det härvidlag är fråga om. Men om detta blir följderna är väl systemet att slopa karenstiden och öka meriterna icke att rekommendera, ty därigenom kommer man åter till den fråga, som vi för icke så länge sedan diskuterade här i kammaren, nämligen frågan om befordran av tjänstemän efter förtjänst och skicklighet. Då släppa vi helt kravet på skicklighet och bygga endast på meriterna. Dessa lärare komma sålunda i merithänseende för högt i jämförelse med andra lärare. Om utvecklingen skulle bli den, som fröken Nygren förmenade, anser jag att detta icke skulle vara så lyckosamt. Skola emellertid svårigheterna att skaffa lärare till dessa skolor kunna avhjälpas måste statsmakterna gå in för en ytterligare höjning av lönerna. Det rör sig här om en så att säga isoleringsföreteelse, ett problem, där de långa avstånden är det avgörande snarare än själva skolformen, jämte den omständigheten att ingen gärna vill bo på dessa avsidens belägna platser. Om man skall lyckas få dessa tjänster besatta måste man nog bita i det sura äpplet och betala vederbörande litet mera än de få på bättre belägna platser.

Departementschefen säger att det är meningslöst att skriva till Kungl. Maj:t

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

i saken eftersom Kungl. Maj:t följer denna fråga med större uppmärksamhet än någon annan. Jag vill icke bestrida statsrådets påstående, men det är nu en gång så vid behandlingen av riksdagsfrågorna att om riksdagen vill ge uttryck åt sin mening i ett ärende måste riksdagen på ett eller annat sätt för Kungl. Maj:t ge till känna sin uppfattning i saken, och det brukar ju ske genom en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag kan icke finna att det skulle vara något så i och för sig säreget, om riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t i ett ämne, som Kungl. Maj:t är mycket intresserad av, utan enligt min mening vore detta både naturligt och riktigt.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Fröken **Nygren** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Pettersson i Dahl nämnde några siffror, som utskottet anförde i sitt utlåtande och som i pengar skulle ange vad det betydde, om karenstiden toges bort. På E-ort skulle det betyda en ökning på i runt tal 1 700 kronor. Av hans framställning kunde man få den uppfattningen, att ökningen på E-ort skulle vara avsevärt mycket större än på A-ort. De exakta siffrorna visa emellertid att ökningen med nuvarande dyrortsgruppering på A-ort skulle bli 1 516 kronor 98 öre och på E-ort 1 689 kronor 90 öre. När spännvidden mellan dyrortsgrupperna minskar, blir skillnaden ännu mindre.

Beträffande herr Petterssons i Dahl resonemang om meriternas värde vill jag också säga några ord. Om jag fattade honom rätt var han rädd för att med det nya förslaget till tjänsteårsberäkning, som är skolöverstyrelsens, skulle lärarna så att säga lockas från landsbygden. Det är emellertid icke den frågan, som är föremål för den egentliga diskussionen här i dag, och i det avseendet vill jag bara säga till herr Pettersson i Dahl, att om han menar att hans uppgift är att tala emot ett dylikt förslag eller försöka att få det ändrat, så gör han därmed landsbygden en verklig björntjänst. Skulle det nämligen bli fastslaget, att för transportsökande lärare spela dessa tjänsteår ingen som helst roll, skulle ett tillägg på 500 kronor eller mera icke heller betyda något, ty vederbörande skulle dra sig för att söka till landsbygdens skolor och i stället gå till bättre belägna skolor, om sådana överhuvud taget finnas. Och det gör det tydligen i dagens situation.

Herr **Pettersson** i Dahl, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill endast säga till fröken Nygren, att mitt yttrande i fråga om karenstiden var helt betingat av hennes eget inlägg i debatten, att trots att karenstiden försvinner lärarna icke komma att stanna på landsbygden utan så fort som möjligt söka sig därifrån.

Fröken **Nygren** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När jag talade om meritvärderingen riktade jag mig mot herr Svensson i Grönvik, som framhållit, att måhända komma dessa lärare att i större utsträckning söka sig till avlägset belägna skolor om karenstiden toges bort, men att de så fort som möjligt komma att söka sig från landsbygden. Jag framhöll i det avseendet, att vederbörande måste ha åtskilliga tjänsteår, innan han med hjälp av den meriten kan få någon förflyttning.

Härpå anförde:

Fröken **Olsson**: Herr talman! De som talat för reservanternas förslag ha särskilt uppehållit sig vid att avsikten här skulle vara att man skall ge en kompensation för här ifrågavarande lärares isolering. Särskilt fröken Nygren

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

framhöll mycket starkt den saken och gjorde jämförelser mellan isoleringen för lärarna inom olika skolformer. Ingen har emellertid tänkt på reservanternas synpunkt, att arbetet är tyngre i de sämsta skolformerna. Att en lärarinna i en B 3-skola har daglig bussförbindelse med Nyköping hindrar icke att hon varje dag och varje timme under sitt arbete måste undervisa på tre skilda åldersstadier, vilket gör hennes arbete så tungt att det i och för sig motiverar en kompensation. Jag vill starkt understryka vad ett flertal talare varit inne på, nämligen att gränsen borde dragas, icke mellan B 1- och B 2-skolorna utan mellan B 2- och B 3-skolorna och undantagsformerna. Reservanterna framhålla, att lärarna vid B 2-skolorna ha ett lika betungande arbete som lärarna vid de sämre skolformerna, varför de böra likställas med lärare vid dessa senare skolor. En sjukklassig B 2-skola kan vara mera arbetsam än en sexklassig B 3-skola. Jag talar av egen erfarenhet, ty jag har flyttat direkt från en sexklassig B 3-skola med 15 barn till en sjukklassig B 2-skola med 27 barn. Jag har sålunda kunnat göra jämförelser, och jag kan försäkra att arbetet i B 2-skolan var mycket mera tröttsamt och slitsamt än det var i B 3-skolan, trots att där var en klass mer och dubbelt så många barn.

Även i fråga om isoleringen kunna skolorna ligga olika till. En B 3-skola kan ha goda förbindelser med ett större samhälle, medan en B 2-skola kan ligga på långt avstånd från tätorter och ganska isolerad. I en B 1-skola kan vederbörande icke bli så isolerad som i en B 2-skola. Det ligger i själva skolformen. Det finns i en B 1-skola alltid minst ytterligare två lärare, och man har alltså där arbetskamrater, som man dagligen kan träffa och utbyta erfarenheter med. Så är det icke i en B 2-skola. Det är detta som gör isoleringen så oerhört tung i en skola med en enda lärare att det kan gå lång tid innan man träffar en kollega och med honom får diskutera yrket. Sedan hjälper det inte hur mycket trevligt folk som finns runt omkring skolan. De ha icke samma intresse för skolarbetets detaljer och vardagens begivenheter vid skolan som lärarna. I reservationen framhålles, att karenstidens borttagande skulle betyda mycket för de sämre skolformerna. Det gör det naturligtvis på sätt och vis, men är det så lyckligt att till dessa de svåraste och mest krävande skolformerna direkt från seminarierna locka lärare, som icke ha någon som helst praktisk erfarenhet? Vore det icke naturligare att de unga först få pröva sina krafter i en lättare skolform, tills de bli varma i kläderna och sedan kunna ge sig på mera krävande uppgifter? Sedan de tjänstgjort ett par år ha de emellertid ingen nytta av att karenstiden slopas.

Som här tidigare sagts är det enda som hjälper att man utbildar flera lärare, så att antalet räcker till. Erfarenheten visar, att även i tider med ganska stort läraröverskott ha de sämsta skolformerna svårt att få lärare. Många lärare gå hellre och vänta på en plats i en tätort och ta där hellre tillfälliga vikariat än de söka ordinarie plats på en isolerad ort med dålig skolform. Det blir därför alltid så att landsbygden får ta det som blir över, sedan städerna försett sig med sitt. Man utbildar alltså nu så många lärare, att städerna kunna göra sitt ural, och sedan blir det icke tillräckligt många över för de sämsta skolformerna. Detta tyder allt fortfarande på att landsbygden skall ha det sämst ställt. Vad reservanterna velat vinna med den direkta förmånen åt de sämsta skolformerna är att man skall kunna locka till sig erfarna lärare och icke nödvändigt behöva ta de sämsta, som icke kunna få någon plats, där det är verklig konkurrens. Icke minst vill jag understryka, att det skulle bli en uppmuntran för de lärare, som redan finnas vid de sämre skolorna och som haft det arbetsamt och besvärligt under en lång tjänstetid och nu, när det finns gott om platser, ofta ta chansen att komma till en bättre skola. Just dessa lärare skulle behöva den uppmuntran, som skulle ligga däri, att samhället genom att

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

ge dem särskild ersättning visar sig sätta värde på den gärning de utföra i besvärliga skolformer på isolerade orter.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag återkommer, men de två senaste inläggen göra det nästan nödvändigt för mig att ännu en gång åtminstone påpeka, att någon ovilja mot landsbygden ju omöjlig kan sägas präglade vara sig Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag. Tvärtom går man ju in för den ena åtgärden efter den andra för att tillgodose landsbygdens intressen. Man vill åstadkomma bättre bostäder på landsbygden, man minskar skillnaden mellan dyrortsgrupperna, man inför en speciell meritvärdering och tar bort karenstiden för att hjälpa landsbygden. Ändå påstås det, att man viftar bort och bagatelliserar landsbygdens svårigheter, endast därför att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna gå med på ett förslag, som en av talesmännen för reservanterna, herr Kyling, praktiskt taget skjutit sönder. Det är icke, herr talman, fråga om en förutsättningslös utredning, utan i reservanternas skrivning nämnes som den enda åtgärden, att det skall införas ett särskilt lönetillägg för lärare vid skolor av lägre form. Därom har jag liksom utskottsmajoritetens talesman sagt, att detta är en mycket tvivelaktig åtgärd. Det är tveksamt om den har någon nämnvärd effekt i den riktning man avser, och det blir svårt att genomföra den i tekniskt-administrativt avseende. Det kommer — det vet herr Kyling mycket väl — att finnas skoldistrikt, där man sida vid sida skulle få lärare med högre lön vid lägre skolformer och med sämre lön vid högre skolformer. Det kommer att bli bekymmer och medföra svårigheter, när det gäller att få bort de gamla sämre skolformerna. Det kommer att medverka till konservering av sämre skolformer på landsbygden. Hur bra våra skollärare än äro — jag tror, att de äro mycket bra — kan man icke begära, att de själva med någon större entusiasm skola gå in för en reform, som skulle innebära en väsentlig lönesänkning. Vi kunna konstatera, att det är en svår historia att ordna i tekniskt avseende. Alla äro överens om det. Vi säga, att det är tvivelaktigt, om effekten blir den avsedda. Vi säga dessutom, att den kan leda till skadeverkningar. Under sådana förhållanden begära vi ingenting annat än att man skall vänta och se, hur de nu av Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten föreslagna åtgärderna komma att verka. Höstriksdagen kommer mänskligt att döma att få ta ställning till både frågan om dyrortsgrupperingen och frågan om ny boställsordning. Där ha vi möjligheter att på nytt upptaga diskussion om vad det här gäller.

Fröken Olsson släppte fullkomligt reservanternas motivering. Hon sade, att därför att det är svårare att undervisa i B 3-skolorna bör man ha svårighetstillägg. Jag tror, att riksdagens andra kammare skall tänka sig för länge innan den går in för den motiveringen. Godtages den motiveringen, dröjer det kanske icke så länge innan man kommer att göra anspråk på att det skall vara skillnad i lön för lärare med stora och med små klasser. En lärare kanske säger: jag undervisar i en klass med 35 elever; det är skillnad att undervisa i en klass med 35 elever mot i en klass med exempelvis endast 18 elever. Med denna motivering att man skall ha svårighetsgradering av lärartjänsterna skulle otvivelaktigt det ena efter det andra problemet aktualiseras. Vi måste ha ett lönesystem som är enkelt. Tyvärr blir det då vissa saker, som icke äro alldeles tillfredsställande. Vi ha otvivelaktigt statstjänstemän som arbeta dubbelt så hårt som andra, men vi kunna icke, därför att de ha hårt arbete, införa bättre lön för dem som ha hårdare arbete. Jag tror, att det är nästan omöjligt att låta lärarna på det sättet arbeta på ackord.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Sedan har det sagts att den av Kungl. Maj:t föreslagna meritvärderingen eventuellt skulle kunna skada landsbygden. Herr talman! Om någon kunde övertyga mig om det! Jag var ytterligt tveksam vid fastställandet av denna meritvärdering, ty betyget i undervisningsskicklighet o. d. är ju det mått man mäter lärarens kapacitet med. Att jag släppte mitt motstånd berodde på att jag sade mig, att vi måste hjälpa landsbygden. Vi måste se till att även landsbygden får möjligheter att till sig draga högklassiga lärarkrafter. Frågan är icke hur länge de komma att stanna vid sämre skolformer, om vi icke ta denna meritvärdering och om vi icke stryka karenstiden, ty i så fall reflektera de högklassiga lärarna icke på att flytta till landsbygden. Genom de föreslagna åtgärderna kan man hoppas vinna att dessa lärare lockas ut på landsbygden. I så fall kanske många av dem komma att trivas där och slå rot på landsbygden, framför allt om bostadsförhållandena ordnas. I varje fall får landsbygden genom den föreslagna meritvärderingen möjligheter att till sig draga högklassiga unga lärare, vilket den för närvarande knappast har. Som sagt, om någon kunde övertyga mig om att herr Svenssons i Grönvik resonemang vore riktigt, att den föreslagna åtgärden icke skulle gagna landsbygden, skulle jag vara mycket villig att bli omvänd. Det finns nämligen ur städernas synpunkt så många skäl som tala för att den nya meritvärderingen har avigsidor.

Jag tror icke att det under denna tyvärr ganska långa debatt presterats något skäl för att vi i denna fråga skulle experimentera med ett lönesystem, om vilket det ändå måste sägas att man på andra områden av statsförvaltningen icke kan gå med på det. Jag skulle ha förstått reservanterna, om man gått in för principen »omvända dyrtidstillägg», om jag får använda ett så besynnerligt uttryck — men innan riksdagens andra kammare går att premiera de sämsta skolformerna genom att för dessas lärare votera högre lön, bör den ur landsbygdens egen synpunkt fundera på saken åtskilliga gånger.

Herr Falla, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Efter den förfärliga litania, som fröken Olsson läste om landsbygds-skolorna och framför allt i fråga om de lägre skolformerna, måste man undra, hur lärare skola kunna uthärda under angivna förhållanden. Emellertid har det visat sig, att det går ganska bra. Det är nämligen så, att människorna äro ganska olika. En hel del äro naturligtvis sådana, att de ha ungefär samma inställning som fröken Olsson, att det är någonting förskräckligt att vara lärare på landsbygden, särskilt i en låg skolform, men andra ha en annan läggning och trivas där mycket bra. Jag kan ta ett exempel från min egen hemkommun. Där blev en lärarinna med goda betyg och studentexamen anställd vid en skola av den lägsta B-formen, och som ligger ganska avlägset och illa till. Hon har alltjämt kvar platsen och har icke yppat leda vid den. Det är icke något enstaka exempel. En del trivs bra med de lugna förhållandena, andra tycka, att det är förskräckligt och vilja till varje pris därifrån till en stad. Icke må man tro, att de femhundra kronorna skulle göra något väsentligt till för att förmå sådana människor, som ha den inställningen, att det är ohyggligt att tjänstgöra på landsbygden vid en lägre skolform, att stanna där.

Vidare vill jag framhålla, att de som talat för reservationen resonerat helt olika. Sålunda anförde herr Kyling i sin sista replik, att även om de åtgärder, som nu här äro av Kungl. Maj:t och utskottet föreslagna, skulle ha en viss effekt i fråga om den sak det här gäller, så hjälpa de icke lärare i de lägre skolformerna att komma därifrån. Det är en alldeles ny synpunkt, att man skall vidtaga åtgärder för att få bort lärarna från de lägre skolformerna. Herr Svensson i Grönvik ville motivera reservationen med att ett bifall till densamma skulle leda till att man fick behålla lärarna vid de lägre skolformerna. Alltså

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

äro motiveringarna från olika håll för reservationen fullkomligt motstridiga och slå ihjäl varandra. När det ligger till på det sättet, borde kammaren icke ha någon särskild anledning att reflektera på reservationen, som tydligen verkar på ett förvirrande sätt för dess anhängare.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Svensson** i Grönvik erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag begärde ordet medan statsrådet höll sitt sista anförande. Jag får bekänna, att jag blev litet ledsen, ty jag tyckte, att han staplade upp alltför stora svårigheter framför allt för att gå den väg man tänkt i reservationen. Jag har aldrig dragit i tvivelsmål, att statsrådet och chefen för ekklesiastikdepartementet verkligen har intresse för denna fråga, men då undrar jag, om icke statsrådet genom att så starkt framhålla alla svårigheter i viss mån kan motverka, att utvecklingen går i den riktning han själv finner trolig. Det är därför jag är litet ledsen över den uppfattning som statsrådet själv har eller i varje fall gjort sig till tolk för här i debatten. Jag kan nämligen icke finna, att den riktigt överensstämmer med vad som sägs i propositionen.

Sedan vill jag till herr Falla bara säga, när han talar om olika meningar, att det är icke lätt att skriva så, att herr Falla blir belåten. Han är en mycket sträng domare. Vi känna honom emellertid mycket väl på andra avdelningen, och jag tar därför inte hans dom så synnerligen hårt.

Fröken **Olsson**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill säga till herr Falla, att jag visst icke läste någon litanian över de lägre skolformerna och lärarna som arbeta vid dylika skolor. B 3-skolan är i många avseenden en intressant och förträfflig skolform. Självt har jag undervisat i en sådan i åtta år. Jag trivdes alldeles utmärkt och slutade bara därför att skolan drogs in. Men jag vet också av erfarenhet, att arbetet vid en B 3-skola i många hänseenden är så mycket tyngre och mera pressande — även om man trivs aldrig så bra — att detta motiverar att det göres något extra för lärarna vid sådana skolor. I den ena av de kommuner, där jag tjänstgjorde, hade jag ett skjutsbidrag, som utgick för varje termin, för att jag lättare skulle kunna komma i kontakt med andra orter. I den sista ort, där jag tjänstgjorde vid en B 3-skola, gav kommunen mig fri telefon för att bryta min isolering. Jag satte oerhört stort värde på dessa förmåner, icke minst därför att det visade, att man hade förståelse för denna speciella skolforms svårigheter. Det är nästan detta jag lägger mesta vikten vid, detta att man visar sin uppskattning av det arbete som utföres på ifrågavarande platser.

Herr **Kyling** erhöll jämväl ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Falla sade, att vi hade olika uppfattningar. Det kan nog vara riktigt, men jag tror att målet för oss alla är detsamma. Jag är fullt övertygad om, herr Falla, att om vi skola få möjlighet att få ut unga lärare till landsbygden, måste dessa veta, att ifall de icke trivas därute, skola de ha en chans att söka sig till en annan plats. Skulle vi kunna nå därhän, att vi ständigt finge ha unga, friska krafter på landsbygden, skulle säkerligen resultatet bli ännu bättre än det är för närvarande.

Jag vill ännu en gång understryka vad jag tidigare sagt, att jag icke tror på möjligheten att en utredning, om den kommer till stånd, kommer till det resultatet, att man bör ha dessa särskilda lönstillägg. Men jag förmenar, att en utredning vore till nytta, då man på det sättet kan få fram en del förslag.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Nu vet jag, att seminariesakkunniga fört fram en del förslag, vilka Kungl. Maj:t icke funnit anledning att gå på, och jag säger att jag tror, att det resultat riksdagen i dag kommer till, då riksdagen väl kommer att taga utskottets förslag, icke kommer att bli till fyllest. Det är av den anledningen alltså jag vill att frågan skall ytterligare undersökas, så att man får se, vilka vägar man kan komma fram på. Jag har pekat på en hel del av dessa vägar här.

Herr **Falla**, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag måste säga, att det är rätt egendomliga motiveringar man har för en utredning. Här sägs det, att lärarna böra ha en chans att komma ifrån vissa platser och att om de icke ha det, söka de sig icke till de lägre skolformerna. Ja, men just den ändrade meritvärderingen skall ju vara dem en hjälp i det fallet. Där är alltså någonting gjort. Vad skulle annars göras? Jag har icke hört, att herr **Kyling** lagt fram ett enda förslag om hur man skall kunna förverkliga det syfte han talar om.

Nu säger herr **Kyling** emellertid, att i varje fall kan en utredning icke skada. Ja, men det är väl en rätt svag motivering för en utredning detta att den icke kan skada. Vi ha visserligen kommit in i en sådan utredningspsykos här, att det kanhända räcker med en dylik motivering. Förre skulle den aldrig ha räckt.

Jämväl herr **Kyling** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Ordet »skada» får väl stå för herr Fallas räkning. Protokollet får utvisa, att jag icke sagt, att det icke kan skada med en utredning, utan att det kan vara till nytta att få dessa saker ytterligare utredda. Jag vill ännu en gång understryka att jag icke tror att de förslag som här framkommit leda fram till det resultat, som vi alla önska, utan att man måste vidtaga kraftigare åtgärder för att nå fram dit. Därför menar jag, herr talman, att en utredning på denna punkt kommer att bli till nytta.

Härpå yttrade:

Herr **Onsjö**: Herr talman! Vad man här vill åstadkomma är ju att göra det möjligt för landsbygdens avlägsna orter att konkurrera om goda lärarkrafter. Erfarenheten har nämligen visat, att landsbygdens långt bort belägna skolor icke endast få nöja sig med sämre skolformer utan även med sämre lärare. Detta kan icke vara rimligt. Man kan kanske med viss tillfredsställelse ur landsbygdens synpunkt konstatera, att alla äro eniga såtillvida, att någonting måste göras för att råda bot på detta missförhållande. Meningsskiljaktigheterna gälla, såvitt jag förstår, endast vad som skall göras, eller rättare sagt hur mycket som behöver göras.

Propositionen bygger rätt mycket på seminariesakkunnigas förslag, vari de sakkunniga, såsom här tidigare relaterats, diskuterat olika åtgärder i fråga om karenstid, bostäder, lönetillägg o. s. v. De sakkunniga ha stannat vid att föreslå karenstidens slopande, men de ha icke helt släppt tanken på extra lönetillägg. Man resonerar som så, att man först bör pröva och se, om inte detta räcker. Man tror, att det skall räcka till, men skulle det icke göra det, bör man taga upp andra frågor också. Här har anförts en del argument mot detta extra lönetillägg, argument som givetvis ha en viss tyngd — det kan icke bestridas. Man har talat om att gränsregleringen är svår att göra. Ja, det är givet, sådant ha vi erfarenheter av från gränsreglering i fråga om dyrortsgruppering o. s. v. Det blir helt naturligt saker och ting som kan skapa irritation. Det har jag även sagt att anordningen med extra lönetillägg kan bidra till att kon-

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

servera vissa skolformer, och det ligger kanske en del även i det påståendet. Men de argument, som anförts mot reservationen, kunna ju icke på någondera sidan pressas så hårt, alldenstund argumenten gälla, kan man säga, i samma grad mot de åtgärder som föreslås i propositionen och av utskottsmajoriteten, bl. a. i fråga om karenstiden. Vilka åtgärder man än vidtager, som skapa vissa förmåner på en del håll, åstadkomma de irritation. Och framför allt komma givetvis argumenten att väga lika tungt, om man även på majoritetens sida skulle göra den erfarenheten, att det som här är föreslaget icke räcker, varför man även på det hållet måste komma fram till att föreslå ett lönetillägg, vilket man ju inte ansett otänkbart.

Även om vi kunna vara ense om att det blir besvärligheter, äro alla överens om att något måste göras. Jag tror för min del, att man har överskattat betydelsen av karenstidens slopande. Men otvivelaktigt kommer nog denna åtgärd att betyda en del för att goda lärare skola söka sig ut på landsbygden. Men som sagts förut: det räcker icke bara med att lärarna söka sig ut dit, det är också viktigt, att de stanna på landsbygden. Det är en betydelsefull uppgift läraren i en socken har. Han är icke bara lärare, utan han är ett slags medelpunkt, en kulturpersonlighet som har stora möjligheter att påverka en hel bygd. Det är emellertid olyckligt, om skolan endast skall bli ett slags rum för resande, dit läraren söker sig för att fortare bli ordinarie och komma i åtnjutande av en högre lön, under det att han går och räknar dagarna till den tid då han kan komma därifrån. Den enda åtgärd som är ägnad att bidra till att lärarna verkligen stanna på landsbygden är väl, så vitt jag förstår, detta ökade lönetillägg. Jag kan icke komma fram till annat än att det fröken Olsson framförde beträffande de avlägsna skolorna var riktigt. Det är ett rättvisekrav, som här måste göra sig gällande. Det är klart, som statsrådet sade, att det icke kan användas som huvudargument, men dessa skolor äro besvärliga, och det är ett argument som man icke kan gå förbi. Det bör också vara ett ytterligare plus till förmån för reservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Hoppe**: Herr talman! Jag skall endast göra ett påpekande i anledning av herr Petterssons i Dahl anförande, då jag har den förhoppningen, att det skall skingra ett missförstånd från hans sida. Herr Pettersson tvivlade uppenbarligen icke på att de åtgärder, som Kungl. Maj:t föreslagit, skulle innebära, att landsbygdens avlägsna skolor skulle förses med präktiga och bra lärare. Men han menade, att man icke får behålla dessa utan att de snart komma att söka sig därifrån. Det blir täta ombyten, något som icke kan vara gagneligt för undervisningen.

Jag sätter i regel stort värde på herr Petterssons vakenhet och uppmärksamhet, men jag har ett intryck av att han i dag knappast följt debatten med tillräckligt vaket intresse och icke hört vad fröken Nygren och jag sade om att det icke var möjligt för en ordinarie lärare i en sådan avlägsen landsbygdsskola att snart kunna få utbyta denna tjänst mot en tjänst i en tätort. För min personliga del föreställer jag mig — och jag bygger i viss mån på erfarenhet från arbetet såsom ordförande i stora skoldistrikt — att nog får en lärare sitta åtminstone tio år som ordinarie i en landsbygdsskola, innan han kan tänka sig att med hjälp av tjänsteåren få beställning som lärare i en tätort. Resultatet blir, såvitt jag kan se, att landsbygden under en följd av år kommer att förses med lärare, som sitta där under sina första 10—15 lärarår, och jag undrar, herr Pettersson i Dahl, om man icke skulle kunna säga, att landsbygden tack vare detta får en utomordentligt förnämlig lärarrekrutering.

Anslag till folkskoleseminarierna m. m. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 209, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till kristillägg till erkända arbetslöshetskassor; och

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg å vissa livräntor m. m. i anledning av olycksfall eller yrkessjukdom.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Anslag till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.

Föredrogos sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade genom en den 3 maj 1946 dagtecknad proposition, nr 265, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1946/47 såsom förslagsanslag anvisa

dels till Livräntetillägg åt vissa livräntagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete 336 000 kronor, dels till Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. 3 900 000 kronor, dels ock till Bidrag till fiskares försäkring 160 000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom en den 3 maj 1946 dagtecknad proposition, nr 251, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete,

Anslag till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.

(Forts.)

2) förordning om ändrad lydelse av 2 och 4 §§ förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m. samt om fortsatt giltighet av förordningen, samt

3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 19 maj 1944 (nr 237) angående dyrtidstillägg åt vissa livräntetagare enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall, m. m.,

dels ock medgiva Kungl. Maj:t att åt personer, som i anledning av olycksfall eller sjukdom, som inträffat efter 1941 års ingång, vore berättigade till sjukpenning eller livränta enligt förordningen om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl. eller förordningen om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt fångar m. fl., för tiden från och med den 1 januari till och med den 31 december 1947 bevilja sådan dyrtidskompensation, att beloppen av nämnda förmåner uppginge till vad som skulle hava utgått, därest den i förordningarna fastställda maximigränsen för inkomst — 1 764 kronor — höjts med 40 procent.

I anledning av propositionen nr 251 hade väckts två motioner, nr 344 i första kammaren av herr *Sundvik* och nr 523 i andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.*

I motionen II: 523 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete jämte ikraftträdande bestämmelser skulle erhålla viss i motionen angiven lydelse.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionerna I: 344 och II: 523 måtte antaga de i propositionen nr 251 framlagda författningsförslagen ävensom anvisa anslag med åskade belopp och bemyndiga Kungl. Maj:t att bevilja föreslagen dyrtidskompensation.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Dahlgren*: Herr talman! I den motion vi avlämnat här i kammaren ha vi erinrat om den kritik, som denna lagstiftning fått röna på de flesta fackliga konferenserna, där den riktat sig mot de låga understödsbeloppen. Kravet från arbetarna har varit och är fortfarande, att full kompensation för inkomstbortfall skall utgå vid olycksfall i arbete. Nu tvingas arbetarna att ta privata försäkringar för att gardera sig mot alltför stor inkomstförlust vid olycksfall i arbete. Vilka missförhållanden detta leder till skall jag belysa med ett exempel.

På den arbetsplats, där jag är anställd, gjorde vi 1944 en undersökning för att se hur det förhöll sig i detta avseende. Det visade sig, att arbetarna voro försäkrade i icke mindre än 19 olika försäkringsföretag, där premierna varierade mellan 2 kronor 50 öre och 8 kronor 70 öre per månad. Att sistnämnda höga premie betalades av de grupper, som voro mest utsatta för olycksfall, gör ju icke saken ett dugg bättre.

När riksdagen senast behandlade frågan om ersättning vid olycksfall i arbete, infördes nya sjukpenningklasser, varigenom den högsta dagersättningen höjdes från 5 kronor 50 öre till 7 kronor. Dessutom infördes en del andra förbättringar t. ex. i fråga om yrkessjukdomar, vilka förbättringar jag inom parentes sagt vill säga voro goda förbättringar. Sedan har emellertid en viss tendens gjort sig gällande, att det blir allt svårare för arbetare att erhålla ersättning för olycksfall i arbete. Det kan låta egendomligt, när man säger något sådant, men det är på det sättet, att speciellt i fråga om knä- och ryggsador svä-

Anslag till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.
(Forts.)

righeterna att utfå ersättning blivit större under denna senare period. Jag kan ge ett exempel från samma arbetsplats som jag förut talade om. Under föregående år, då arbetet på grund av den stora verkstadskonflikten pågick bara sju månader, överklagades icke mindre än 35 sådana beslut. I 30 av dessa fall avslog försäkringsrådet besvären. Det var alltså endast i en mycket liten procent av fallen som försäkringsrådet biföll besvären. Detta är icke något enastående för denna arbetsplats, utan det förhåller sig praktiskt taget på samma sätt på alla andra håll. Tusentals arbetare som ha förstört sina ryggar och leder tvingas anlita fattigvården bara för att man icke med 100-procentig säkerhet kunnat juridiskt och medicinskt fastställa, att lytet orsakats av olycksfall i arbete eller kunde betraktas som yrkessjukdom. Vi ha i vår motion uttalat den uppfattningen, att konstaterad arbetsförmåga skulle utgöra tillräckligt skäl för att samma ersättning skulle utgå, oavsett om arbetsförmågan uppstått genom direkt olycksfall eller om slitet och släpet i arbetet successivt åstadkommit densamma.

Om riksdagen nu bifaller det förslag som här föreligger innebär det ju, att ingenting ändras i fråga om ersättning för bortfallen arbetsförtjänst på upp till 3 645 kronor. Man inför endast fyra nya sjukpenningsskylor, och sjukpenningens högsta belopp stiga från 7 till 9 kronor. Det betyder för arbetarna i de större städerna och högsta dyrorterna, att den ersättning de få i alla fall kommer att betydligt understiga deras arbetsinkomst. Vidare innebär förslaget bibehållande av de låga — jag skulle nästan vilja säga onormalt låga — sjukpenningsskylorna. Utskottet säger i anslutning till vår motion följande: »För små inkomsttagare äro ersättningarna enligt olycksfallsförsäkringslagen mycket låga. Ur denna synpunkt kan förslaget i motionen II: 523 att höja minimigränsen för den årliga arbetsförtjänsten och i samband därmed slopa de lägsta sjukpenningsskylorna synas skäligt, men utan närmare utredning kan icke avgöras om det kan ske utan att medföra olämpliga konsekvenser. Enligt utskottets mening bör även denna fråga anstå i avbidan på den pågående allmänna revisionen av olycksfallsförsäkringslagen.»

Vi ha i vår motion framhållit, att det kan leda till olidliga konsekvenser, om unga arbetare råka ut för olycksfall av sådant slag att det medför invaliditet för livet, detta på grund av att invaliditetsersättningen beräknas efter samma grunder som sjukpenningen. Jag skall bara nämna ett exempel som belyser just detta mitt påstående.

En ung arbetare skadade sig 1940 vid skogsarbete. Han hade icke tidigare haft förvärvsarbete, och han räknades sålunda till lägsta klassen, i vilken sjukpenningen då var en krona om dagen. Olycksfallet medförde sjukskrivning i över ett år. Därefter blev han förklarad invalid till 25 % och tillerkändes invaliditetsersättning. Då man, som jag förut nämnt, beräknade den efter samma regler som sjukpenningen, innebär detta, att den unge mannen, som nu är 21 år gammal, får en invaliditetsersättning från svenska staten av 25 öre om dagen, vilket skulle innebära kompensation för att han fått sin arbetsförmåga nedsatt med en fjärdedel. Behöver man utreda frågan om vad som egentligen skall vara minimiersättning vid olycksfall? Borde det icke stå klart, att de ersättningar, som nu utgå, äro på tok för låga, och borde man icke också räkna med konsekvenserna för dem som skola åtnjuta sådan ersättning?

Vi ha också beträffande övergångsbestämmelserna motionerat om att de höjda ersättningarna skola gälla även för olycksfall som inträffat före den 1 juli 1946. Utskottet avstyrker detta och framhåller, att det är omöjligt att biträda vår uppfattning. Utskottet erinrar om att ojämnheter tidigare

Anslag till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.
(Forts.)

förekommit i samband med förhöjningar av maximigränsen för arbetsförtjänsten. Vidare talar utskottet om att olycksfallsförsäkringen bestrides av arbetsgivarna genom försäkringsavgifter, och därför anser man det omöjligt att på det sätt vi i vår motion yrkat göra lagändringarna tillämpliga i fråga om redan inträffade olycksfall. Utskottet hänvisar också till att landsorganisationen för sin del framhållit, att en utredning skall komma till stånd, genom vilken man skall undersöka möjligheten att exempelvis genom särskilda ersättningstillägg åstadkomma en skäligen kompensation åt livräntetagare, som kommit i betydligt sämre ställning än den de vid tillämpning av nu gällande eller föreslagna regler skolat intaga. Vi ha givetvis ingenting emot att en sådan utredning kommer till stånd, att man sålunda undersöker möjligheterna att avhjälpa de stora bristerna i den nuvarande lagstiftningen, men vi anse att hänsyn bör tagas till vad vi anfört i fråga om dem som fränkännas olycksfallsersättning och att den konstaterade arbetsoförmågan bör vara avgörande i fråga om hjälp mot inkomstbortfall.

Jag skulle i detta sammanhang bara med några ord vilja beröra en fråga, som kanske bättre passat in under behandlingen av föregående ärende, nämligen frågan om dyrtidstilläggen. Alla dessa frågor ha ju ett visst samband, speciellt när det gäller de orättvisor som uppstått genom denna lagstiftning. Jag erinrar då om, att riksdagen 1941 beslöt höja maximibeloppet för den beräknade arbetsförtjänsten från 3 000 till 3 900 kronor. Det beslöts också att dyrtidstillägg skulle utgå till dem som åtnjote invaliditetsersättning för olycksfall som inträffat före den 1 januari 1941. Nu är att märka, att beslutet om den höjda dagsersättningen icke trädde i kraft förrän den 1 januari 1942. Det skulle vara mycket värdefullt att få svar på, hur det gick med 1941 års invalider. Här begick man enligt min mening en mycket stor orättvisa. Ty alla arbetare som skadades år 1941 — och skadades så svårt, att de sedan få åtnjuta invaliditetsersättning utöver de stipulerade 30 procenten — kommo icke i åtnjutande av dyrtidstillägget. Följaktligen måste denna mellangrupp ha kommit i betydligt sämre ställning än andra.

Jag har, när jag anfört detta, bara velat uttrycka den förhoppningen och göra den hemställan, att när revision av olycksfallsförsäkringslagen nu skall ske, man också ser något på denna årsklass av invalider och att man, om man i framtiden går in för att följa den av landsorganisationen förordade linjen, speciellt tager hänsyn till dessa som icke komma i åtnjutande av de förhöjningar riksdagen 1941 beslöt.

Jag kan icke heller, herr talman, underlåta att med anledning av utskottets uttalande, att man finner den föreslagna höjningen av arbetsförtjänsten vara väl avvägd, nämna något om andra lagutskottets utlåtande nr 39 i fråga om olycksfallsersättning under militärtjänstgöring. Frågorna äro ju som sagt beroende av varandra. Jag finner i sistnämnda utlåtande, att utskottet intagit en betydligt välvilligare inställning där. Utskottet uttalar, att utskottet är i princip ense med oss motionärer om att man bör eftersträva en sådan ordning, att den som råkar ut för olycksfall erhåller full ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Utskottet hänvisar emellertid till att en revision av lagstiftningen nu skall företagas och menar, att vi böra vänta tills utredningen är klar. Det är min förhoppning, såsom jag tidigare sagt, att denna utredning skall arbeta i snabbare takt än man gjort tidigare när det gällt frågor rörande olycksfallsförsäkringslagen.

Jag anser dock, att ett bifall till vår motion icke på något sätt skulle kunna behöva lägga hinder i vägen för denna utredning, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vår motion nr 523 i denna kammare.

Anslag till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.
(Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Att ersättningarna enligt olycksfallsförsäkringslagen äro för låga är ju erkänt från alla håll, och jag behöver således inte ingå i någon polemik med den föregående ärade talaren om den saken. Socialvårdskommittén håller ju för övrigt på med att utarbeta förslag till revision av lagstiftningen. Vad som i dag föreligger till behandling är frågan om en viss jämkning i gällande lagstiftning, varvid man givetvis inte kan frångå lagstiftningens huvudprincip. Jämkningsen innebär att maximigränserna för ersättningsbeloppen höjas med anledning av att arbetslönerna under de senare åren stegrats. På grundval av lagstiftningens princip att ersättningsbeloppen skola utgå med i runt tal två tredjedelar av den skadades arbetsförtjänst ha de nya maximibeloppen bestämts. Det är detta som Kungl. Maj:ts förslag innebär och ingenting annat.

Vi måste komma ihåg att olycksfallsförsäkringslagstiftningen bygger på den principen, att det är arbetsgivaren som genom försäkring skall svara för det inkomstbortfall som blir följden av olycksfallet, och det är klart att man nu inte utan vidare kan genomföra förändringar i lagstiftningen som rubba grunderna för denna försäkring. Motionären klandrar nu utskottet för att det inte kunnat biträda hans motion, men vi ha inte kunnat göra annat än böja oss för de faktiskt föreliggande förhållandena. Jag instämmer emellertid i det av motionären uttalade önskemålet om att den utredning rörande revision av olycksfallsförsäkringslagen som pågår skall bedrivas med all den skyndsamhet som är möjlig och att man så snart ske kan skall komma fram till en bättre avvägning av ersättningsbeloppen i förhållande till arbetslönerna.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II:523; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa ersättningar enligt lagen den 11 juni 1937 om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om anvisande av medel till anordnande av nya lunchlokaler inom riksgäldskontoret m. m.;

nr 58, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om ändrad lydelse av § 7 bankoreglementet;

nr 59, i anledning av väckt motion om pension åt vaktmästaren hos riksdagens första kammare M. J. Ericsson;

nr 60, angående avlöningsförmånerna åt förste kanslisten hos riksdagens första kammare Eric Carlén under tjänstledighet på grund av sjukdom;

nr 61, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om engångsunderstöd åt förra städerskan Selma Natalia Jönsson; och

nr 62, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779), om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor; och

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och memorial hemställt.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock en i ämnet väckt motion. *Provisorisk förbättring av ersättningar för kroppsskada under militärtjänstgöring.*

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Nilson i Spånstad: Herr talman! Jag vill uttala min tillfredsställelse över att frågan om ersättningar till de beredskapsskadade nu lösts på ett för de skadade mera tillfredsställande sätt än tidigare. Det råder helt visst en allmän tillfredsställelse med att den tidigare alltför ringa ersättningen till dem som skadats i landets tjänst nu utbytes mot en mera rimlig gottgörelse.

I en detalj måste jag mellertid göra en bestämd gensaga mot utskottets förslag. Utskottet föreslår att den dyrtidsersättning som skall tillkomma skadad skall dyrortsgrupperas. Det innebär att landets uppskattning av de skadades insatser skall bli olika för olika fall och beroende på var vederbörande var mantalsskriven vid tiden för skadans inträdande. Dyrortsgrupperingen skall byggas på den nu gällande dyrortsgrupperingen av folkpensionerna. Jag vill erinra om att vi för några dagar sedan här beslutat nya folkpensioner, byggda på ett system som innebär ett underkännande av de hittills gällande grunderna med dyrortsgruppering. I dag äro vi till synes beredda att införa dessa underkända grunder på ett nytt område, trots att de sålunda redan äro underkända i annat sammanhang och trots att de skola avskaffas ungefär ett och ett halvt år härefter.

Herr talman! Då detta tillvägagångssätt faktiskt innebär ett undervärderande av de insatser som beredskapsskadade, bosatta på de s. k. lägre dyrorterna, utfört kan jag inte ansluta mig till utskottets mening i denna del.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Föredrogs vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsggrupper jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa hyreskostnader; och

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kinne-Kleva m. m. Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., dels ock medgivande för Svenska skifferoljeaktiebolaget att teckna viss borgen jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Sundström** i Skövde: Herr talman! Man har gärna velat betrakta den här föreliggande frågan uteslutande som ett sysselsättningsproblem. Jag tror emellertid att det är alldeles oriktigt att ge frågan en sådan begränsning. I dessa dagar är det inga svårigheter att placera arbetskraften, men när en industri nedlägges, är det även andra omständigheter, som måste tagas i betraktande. Det är inte bara fråga om det kapital som är investerat i anläggningen och som naturligtvis bör i dessa tider av arbetskraftsbrist utnyttjas på bästa möjliga sätt. När arbetskraften drar bort från en industri, är alltid bygden kvar. Kommunerna, som varit beroende av industrien, som inrättat sina sociala dispositioner därefter och som grundat sin ekonomi på det skatteunderlag som kunnat uppstå, äro kvar och få ofta ta törnen. Hantverkare och handlande på orten bli likaledes försatta i en svår situation.

I detta speciella fall är det säkerligen av en utomordentlig vikt att en industri kan upprätthållas. Vid Kinne-Kleva har nämligen i viss mån förverkligats det program som kommit till uttryck i kungl. prop. nr 222, där det talas om betydelsen av att sprida ut industrierna på landsbygden för att åstadkomma ett mera blandat näringsliv. Arbetskraften vid industrierna i Kinne-Kleva har varit till ovärderlig hjälp för jordbruket i bygden i brådsökande skördetider, då industriarbetarna i stor utsträckning på ledig tid bistått jordbrukarna. Men det är väl att hoppas att den industri som nu nedlägges inte skall bli den sista på platsen. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag förutsättes ju, att anläggningen nu skall utnyttjas åtminstone provisoriskt. Men vida viktigare än detta provisoriska utnyttjande av ett ugnshus för tillverkning av matbestick anser jag vara det löfte om utredning beträffande en ny industri som Kungl. Maj:t och utskottet ger.

Jag skulle vilja uttala några önskemål beträffande denna utredning. För det första skulle jag vilja starkt understryka en sak, som också framhålles i ut-

Nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kinne-Kleva m. m. (Forts.)

skottets utlåtande, nämligen att denna utredning skall genomföras i intimt samarbete med personalorganisationerna på platsen, så att deras säkerligen mycket rika erfarenheter kunna utnyttjas. Men därtill skulle jag vilja knyta ännu ett önskemål. Den blivande utredningen bör igångsättas så snart och bedrivas så snabbt att den får möjlighet att samarbeta med dem som skola handhava avvecklingen av den nuvarande industrien. Det torde nämligen vara av utomordentlig vikt för den blivande industriella utvecklingen på platsen att ingenting bortföres eller skrotas ned som till äventyrs kan användas för andra industrigrenar. Om man bortför maskiner, transportanordningar, ångpanneanläggningar o. d., är det uppenbart att anskaffningskostnaderna för en eventuell ny industri skulle bli väsentligt mycket större än de eljest skulle bli. De skulle måhända bli så stora, att de verkade avskräckande från att sätta i gång en ny verksamhet.

Jag har också i en motion uttryckt önskemål om att det skulle bli en särskild styrelse för denna anläggning. Utskottet har, synes det mig, varit av samma mening, ehuru utskottet tycks ha stannat så att säga på halva vägen. Man har mycket riktigt förklarat att sammanslagningen med styrelsen för kvarntorpsanläggningen hade till syfte att intensifiera oljeutvinningen, men att en sammanslagning inte längre är motiverad när nu Kinne-Kleva skall nedläggas. Utskottet har emellertid inte gått så långt att det påyrkat en ny styrelse, utan har överlämnat frågan till Kungl. Maj:ts prövning. Jag förlitar mig på att utvecklingen själv skall visa nödvändigheten av att lösgöra Kinne-Kleva från styrelsen för Kvarntorp, om man praktiskt skall kunna genomföra en förändring av industrien på platsen.

Jag anser mig inte kunna framställa något yrkande om bifall till mina motioner, då de blivit i viss mån tillgodosedda. Jag vill i stället, herr talman, sluta med att förklara att vi på orten tro på Kinne-Klevaverkens möjligheter. Vi tro på att både naturtillgångarna och den industriella anläggning som uppbyggts skola kunna utnyttjas på sådant sätt, att anläggningen blir räntabel. Vi tro inte att statsverket skall behöva göra några ytterligare kapitaluppostringar, utan att i stället de rika naturtillgångarna på platsen skola kunna nyttiggöras för hela folkhushållet. Man har klagat över att anläggningen är för isolerad, att den bara har tillgång till en smalspårig järnväg o. s. v. Jag tror att denna olägenhet har i hög grad förstörats. Jag vill erinra om att en sådan industriort som Finspång endast har en smalspårig järnväg. Jag vet mycket väl att det är skillnad på att frakta kalk och att frakta högvärdiga industriprodukter, men vi skola komma ihåg att de produkter som det här kan bli fråga om bära kunna finna avsättning inom det smalspåriga västgötanätets område. Detta nät stryker nämligen förbi inte mindre än fem städer, av vilka Göteborg och Trollhättan äro mycket stora konsumtionsorter. Allt detta gör oss övertygade om att det skulle vara ett stort fel, om man uraktläte att utnyttja de möjligheter som här föreligga. I förhoppning om att den blivande utredningen skall visa, att denna vår tro har goda grunder för sig, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Stjärne: Med anledning av att jag väckt en motion i detta ärende ber jag, herr talman, att få framföra några synpunkter.

Då en fortsatt drift med oljeframställning vid Kinne-Kleva ofrånkomligt skulle medföra stora förluster, har jag givetvis intet att erinra emot utskottets yrkande att driften i denna form nedlägges.

Nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kinne-Kleva m. m. (Forts.)

Emot uttalandet om stödåtgärder för den friställda arbetskraften kan man heller ej i princip ha något att invända. Detta i all synnerhet som andra arbetsområden på platsen inte stå till förfogande. Då det gäller de anställda vid Kinne-Kleva synes mig emellertid statsrådet inte tillräckligt ha beaktat deras genom personalrådet upprepade gånger framställda synpunkter i berörda avseende. Det är därför synnerligen befogat när utskottet framhåller lämpligheten av att vidare utredning bör ske i kontakt med personalrådet.

För min del skulle jag ha önskat mera bestämda direktiv av utskottet, att personalrådets förslag böra skyndsamt prövas, redan innan man binder sig för fabrikation av matbestick, vilken icke synes erbjuda något värdefullt bidrag till lösning av det föreliggande sysselsättningsproblemet.

För övrigt synes lämpligt att verket så snart som möjligt överföres från att lyda under skifferoljebolagets styrelse till annan, självständig förvaltning. Bolagets styrelse synes nämligen i viss mån ha låst fast sig vid ståndpunkter som försvåra förhandlingar om de av de anställdas representanter framförda förslagen till driftens framtida ordnande.

I nuvarande läge torde ingen anledning föreligga att framställa något yrkande. Jag har dock i korthet velat framhålla dessa synpunkter.

Herr statsrådet **Eriesson**: Herr talman! Jag har strängt taget inte någon anledning att yttra mig, eftersom utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Men det kan finnas anledning att säga ifrån att den utredning, som angivits i propositionen och som statsutskottet nu hemställer om, kommer att verkställas snarast möjligt. När det klagas över att de förslag som framlagts från personalrådets sida inte blivit vederbörligen prövade, vill jag däremot framhålla att förslagen ha prövats, men att de komma att bli föremål för ytterligare prövning. Med hänsyn till önskemålet att under mellantiden, alltså den tid som förflyter från det man nedlägger verken till dess utredningens resultat föreligger, bereda anställning för den nuvarande personalen vid verken har det nu föreliggande förslaget framlagts. Om nu utredningen skulle komma till det resultatet att det är lönande att förlägga låt oss säga en byggnadsämnesindustri i Kinne-Kleva, lägger det nu föreliggande förslaget inte hinder i vägen för ett sådant projekt. Tvärtom har det hela tiden varit min tanke att försöka ordna så, att den del av personalen som blivit bofast i orten skall kunna få sysselsättning där även i framtiden.

Det är emellertid vanskligt att säga till vilket resultat denna utredning kan komma, och det finns väl ingen anledning att här dryfta spørsmålet om vilka möjligheter som föreligga att starta en ekonomiskt bärkraftig industri i Kinne-Kleva. Jag har emellertid velat meddela att den utredning som statsutskottet beställt kommer att verkställas omgående, och sådana direktiv skola givas för utredningen att personalrådet och andra intressenter skola ha möjlighet att framföra sina synpunkter.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag vill uttrycka min glädje över statsrådets meddelande att den utredning som statsutskottet förordnat kommer att igångsättas utan dröjsmål. Jag hade eljest tänkt framhålla att denna korta mening på *en* rad i utskottets utlåtande enligt min mening är den väsentligaste eller i varje fall en av de väsentliga punkterna i hela frågan, och det får inte bli något som stannar på papperet. Nu känner jag mig efter statsrådet Ericssons besked lugnad på den punkten. Jag har nog haft det intrycket att myndigheterna vid den tidigare handläggningen av detta spørsmål kunde ha ägnat ett något livligare intresse åt de synpunkter och uppslag som framförts från de

Nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets anläggningar vid Kinne-Kleva m. m. (Forts.)

anställas representanter. Jag är givetvis inte själv i tillräcklig grad industriell expert för att våga ha mera bestämda meningar i frågan, men det har förefallit mig som om de uppslag som från det hållet presenterats varit så pass välgrundade att de varit förtjänta av att på ett tidigare stadium granskas ganska ingående.

Nu säger statsrådet Ericsson, att därest utredningen skulle visa att det kan bli lönande att sätta i gång med en byggnadsämnesindustri, så lägger startandet av fabrikationen av matbestick inte hinder i vägen för detta. Jag är glad att statsrådet intar den attityden. Dock vill jag säga att förutsättningarna för en mera väsentlig fabrikation av byggnadsmaterial av detta slag — jag anser inte uteslutet att den skulle kunna bli lönande — naturligtvis rätt betydligt inskränkas genom den mera tillfälliga fabrikation som nu kommer till stånd. Det hade därför utan tvivel varit önskvärt, att man vid undersökningsarbetet i första hand inriktat uppmärksamheten på sådant som lovade mera på längre sikt och i andra hand tillgripit en mera tillfällig lösning, som får betecknas såsom en nödfallsutväg.

Efter den förklaring som statsrådet Ericsson nu avgivit lönar det inte mycket att tala om vad som varit. Jag nöjer mig med att uttrycka min tillfredsställelse över att man nu tydligen skall handla med all tänkbar skyndsamhet.

Till sist, herr talman, skall jag be att få instämna i det önskemål som herr Stjärne framförde och som för övrigt utskottet givit uttryck åt, nämligen att administrationen av anläggningen i Kinne-Kleva flyttas från skifferoljebolagets styrelse till någon annan självständig styrelse eller lämplig ledning. Jag tror att de problem som här komma att föreligga till lösning inte ha något intimare samband med skifferoljebolagets kvarstående rörelse och att det skulle bidra till att få in ett element av positivt intresse för lösningen av dessa speciella problem, om man kunde överlämna handläggningen av dessa frågor till en annan styrelse än en som tills vidare kommit att intaga en ganska kylig attityd till de olika initiativ som kommit fram. I detta ligger alls inte någon kritik mot skifferoljebolagets styrelse. Jag menar endast att man får fram ett större intresse för denna uppgift, om man lägger den i händerna på en styrelse, som inte huvudsakligen har en helt annan uppgift.

Herr Törnkvist: Herr talman! Detta utskottsutlåtande innehåller två ting. Det ena är att utskottet tillstyrker nedläggande av verksamheten för oljeutvinning vid Kinne-Kleva. Det andra är att Kungl. Maj:t får i uppdrag att ordna upp förhållandena i Kinne-Kleva. Jag behöver inte tillägga något annat än att vid behandlingen av ärendet i den förberedande instansen i utskottet inte givits något avgörande belägg för att de förslag som framförts från personalhåll förbisetts på ett anmärkningsvärt sätt. Jag vill därför inte rikta något klander mot statsrådet Ericsson eller regeringen på den punkten. Det var närmast för att avge denna förklaring, herr talman, som jag begärde ordet, och jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 304 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föresla-

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

git riksdagen att till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birger Andersson m. fl.* (I: 370) och den andra inom andra kammaren av herr förste vice talmannen *Magnusson m. fl.* (II: 560), i vilka hemställts, att riksdagen måtte lämna utan bifall den i Kungl. Maj:ts proposition nr 304 föreslagna investeringen för uppförande av en tredje kalkugn vid Kvarntorp och att utskottet måtte föreslå den reducering av nyteckningen, som härav betingades.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 370 och II: 560, till Teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Karl Andersson* och *Falla*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Svensson* i Ljungskile: Herr talman! När det år 1943 var fråga om att bevilja ett anslag om 25,6 miljoner kronor för detta ändamål, förelåg en reservation med avslagsyrkande. För min del intog jag den gången den ståndpunkten att man inte borde fortsätta med dessa nyinvesteringar i en så dyrbar oljeproduktion. Från oppositionens sida anfördes då, att det föreföll ganska troligt att den internationella situationen efter ett års utbyggnad kunde vara sådan, att det skulle vara alltför dyrbart i förhållande till vinsterna att fortsätta investeringarna. Detta är nu i och för sig ingenting att tala om, men jag vill understryka de synpunkter som dåvarande statsrådet Domö anförde till försvar för nyinvestering år 1943. Statsrådets motivering gick helt och hållet på den linjen att man inte visste hur länge kriget skulle vara. Man sade att vi höllo på att bygga ut flottan och att det skulle vara oförsvarligt att lägga ned en massa pengar på detta utan att försäkra sig om att det fanns tillräckligt med drivmedel. Man pekade även på att oljeförseln just då på grund av förhållanden som vi alla känna till, var helt och hållet avstängd. Även lejdtrafiken var ju då tillfälligt avbruten. Men jag undrar hur kammaren skulle ha reagerat, om någon den gången sagt att denna oljeutvinning, som igångsatts för att i ett förtvivlat läge kunna skaffa drivmedel till vilket pris som helst, skulle fortsätta genom nya investeringar av statsanslag även efter krigets slut. Jag betvivlar att någon i denna kammare då skulle ha accepterat ett sådant förslag.

Nu äro vi i alla fall där. De 25,6 miljoner kronor som anslogos år 1943 avskrevos året därpå och mera till, och nu begär man ytterligare 16 miljoner kronor. Jag har givetvis inte förutsättningar att underkasta de ekonomiska resonemang som här presteras en detaljgranskning och en detaljkritik. Men mitt allmänna intryck är att man här varit så optimistisk som man överhuvud taget kan vara för att få en någorlunda presentabel motivering för nya investeringar. Ingen lär väl vilja sätta sin auktoritet i pant på att de ekonomiska kalkyler som här presteras verkligen komma att hålla. Jag tror att detta är mycket tvivelaktigt. Dessutom förhåller det sig ju så, att det inte för närvarande är någon brist på investeringar. Varken material eller arbets-

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

kraft räcker till för att lösa de många angelägna uppgifter som föreligga. Jag tycker nog, herr talman, att det under sådana förhållanden är mycket tvivelaktigt, om det kan vara riktigt att göra nya investeringar. Jag tror att det hade varit bättre att följa det andra alternativet som varit uppe, nämligen att bibehålla anläggningen i sådant skick, att driften, om det skulle visa sig nödvändigt, kan återupptagas. Sedan finge givetvis den ståndpunkten omprövas allteftersom den ekonomiska och internationella utvecklingen fortgår.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 304 och statsutskottets förslag i dess utlåtande nr 216.

Herr Falla: Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en reservation, som jag skall be att få något närmare motivera.

Det förslag till utbyggande av Kvarntorps verk, som här framlagts, är så tekniskt svårbedömligt, att antagligen ingen i denna kammare vågar sig på ett bedömande i detalj av denna fråga. Man kan dock på allmänna erfarenhetsgrunder ha en större eller mindre tro på de kalkyler, som ligga bakom förslaget här i dag. För min del kan jag bekänna, att min tro på dessa beräkningars hållfasthet är inte endast svag, utan jag skulle närmast vilja säga obefintlig, och detta så mycket mer som kalkylerna för en framtida bärighet för verket bygga på nuvarande oljepris, en synnerligen oviss grund alltså.

Jag är inte heller övertygad om att det ur beredskapssynpunkt är så betydande att bygga ut Kvarntorpsverket på sätt, som här föreslås. Att vi under det gångna kriget kunnat få ett relativt gott tillskott till vår bränsleförsörjning ifrån Kvarntorp hörde ju samman med, att vi kunde hålla oss utanför kriget. Det är dock tämligen osannolikt, att vi i ett eventuellt kommande världskrig skulle kunna hålla oss utanför. Råka vi in i ett krig, utsättas vi också därmed för bombkrigets alla ödeläggelser, och då veta vi, att en stor anläggning som Kvarntorp, som ligger mitt ute på slätten, är ett av de allra bästa och säkraste bombmål, som en bombflottilj kan tänka sig. Det torde finnas andra beredskapsåtgärder, som äro både säkrare och billigare, och jag tänker då först på lagring av olja i cisterner, insprängda i berg. Några få stora tankångare kunna föra hem en lika stor kvantitet som den årsproduktion, som kan utvinnas vid Kvarntorp. Tekniken för byggande av dessa oljecisterner och för lagring av olja i berg är nu också så utvecklad, att det är mycket lätt och relativt billigt att bygga förvaringsrum och lagra olja där. När kalkylerna beträffande Kvarntorp komma att visa sig ohållbara — jag tror, att så kommer att bli fallet — så kommer man att få taga frågan under övervägande från andra synpunkter, och främst från de synpunkter jag här antytt.

Sedan var det frågan om uppförandet av en tredje kalkugn, som skulle tjänstgöra som ett ekonomiskt stöd för oljeverket, så att detta skulle kunna fortsätta sin verksamhet på det sätt, som här är avsett. Om detta syfte kan nås, är emellertid mycket ovisst. Det beror i hög grad på konjunkturerna. Säkert är emellertid, att om konjunkturerna komma att gå nedåt, och om vi komma in i en depressionstid — sådana tider bruka ju alltid komma efter större krig, och förmodligen har man att emotse en depression även denna gång, ehuru man inte vet när — så betyder denna stora utökning av kalkproduktionen en överproduktion med åtföljande ödeläggande konkurrens med företag, som redan finnas. Följden blir då också oundvikligen stagnation och

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

arbetslöshet på detta område. Detta perspektiv bör man också taga med i räkningen vid denna frågas avgörande i dag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 370 och II: 560.

Herr **Jacobsson** i Igelsbo: Herr talman! Vid avgörandet av denna fråga skulle jag vilja framföra en synpunkt, som icke beröres i den kungl. propositionen och inte heller i statsutskottets utlåtande. Det är frågan om den skada, som avloppsvattnet förorsakar fisket vid Kvismarekanalen och södra delen av sjön Hjälmarén, och jag tänker även på skador, som förorsakas på marken och växtligheten i övrigt. De kostnader, som komma att åvila Svenska skifferoljeaktiebolaget i skadeersättning till fiskare och markägare, äro icke, såvitt jag kan finna, medräknade i den kalkyl över verksamheten, som ligger till grund för det föreliggande förslaget.

Prövningen av dessa förhållanden ligger för närvarande under Österbygdens vattendomstol. Skadorna på fisket i Hjälmarén började märkas år 1944. Fisketillgången i södra delen av Hjälmarén minskade. Dessutom har den fisk som fångas en smak av föroreningarna, vilket gör den mindre användbar. Första anmälan gjordes hösten 1944 till Österbygdens vattendomstol. Fiske-tillsynsmyndigheten föreslog då i egenskap av sakkunnig, att Konungens tillstånd att utsläppa avloppsvatten borde inhämtas enligt bestämmelserna i 8 kap. 32 § vattenlagen. Hjälmaréfiskarnas förening träffade en överenskomst med bolaget om tillsättandet av en synenämnd, som dels skulle tillse, att reningsanordningarna bleve tillfredsställande, dels skulle värdera skadorna på fisket. Fiskarena utsågo en ledamot, bolaget en och dessa båda tillsammans en tredje ledamot. Detta interimförhållande skulle fortfara till den 1 januari 1947, då det förutsattes, att bolaget skulle ha hunnit föranstalta om tillfredsställande reningsanordningar. Vattendomstolen har, såvitt jag vet, tillkallat två tekniska sakkunniga, professor Groth vid tekniska högskolan och ingenjör Åkerlind i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Vattendomstolens utslag kommer väl att bero på dessa experters utlåtande och på den rening av avloppsvattnet, som bolaget lyckats åstadkomma. För närvarande pumpas avloppsvattnet upp över kokshögarna, vilket gör att mängden avloppsvatten nu är mindre än tidigare. Detta är ju givetvis en provisorisk lösning. Det blir givetvis en besvärlig historia att nöjaktigt rena detta avloppsvatten, som förenas av spillolja, fenoler, svavelföreningar och ammoniak.

Jag har velat föra detta förhållande på tal i förhoppning att regeringen måtte ha sin uppmärksamhet riktad därpå, då vi nu gå att besluta om ytterligare betydande belopp till denna industri, som ju givetvis har beredskapskaraktär, och mot vars bibehållande jag för min del inte har något att invända. Dessa förhållanden finnas ju inte medräknade i kalkylerna, och de borde därför uppmärksammas.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Det har yrkats avslag på utskottets hemställan, och detta gör, att jag vill säga ett par ord.

Såsom framgår av utskottets förslag till skrivning som svar på Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet låtit propositionen passera. Propositionen får passera därför att enligt vad utskottet har kunnat bedöma vissa hållbara grunder föreligga för det antagandet, att det måhända kan gå att skapa en lönande oljeutvinning med stöd av biproduktproduktion i Kvarnortorp. En positiv ståndpunkt har här intagits av bolagsstyrelsen, som förklarar att målet skall kunna uppnås, om man får tid på sig till fram emot 1951.

Det har inte förbigått utskottet, att den använda beräkningsgrunden — vil-

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

ket visst herr Falla påpekade — måste anses vara ganska oviss. Ett oljepris på 80 kronor — om nu uppgiften är riktig — kan falla avsevärt under de kommande åren. Detta är ju ett område, som vi inte kunna fullständigt behärska utan särskilda och måhända mycket ingripande åtgärder. Om nu priset går ned till 10 eller 20 kronor, skulle ju hela beräkningsgrunden raseras, och då kan man fråga sig, huruvida det överhuvud taget finnes möjlighet att balansera upp det hela igen. På dessa grunder anser jag att det föreligger vissa förutsättningar att antaga, att det bör kunna gå att åstadkomma en industri, där oljeutvinningen kan säkerställas.

Det är nedlagt mycket pengar i oljeproduktionen både i Kinne-Kleva och i Kvarntorp, men ojämförligt mest i Kvarntorp. Ur ekonomisk synpunkt är det en smula olyckligt, att man råkat få fram experimentet med en givande kombinationsindustri just på den dyraste platsen. Det är att beklaga, att utvecklingen måste gå den vägen, ty det är uppenbart, att det varit bättre att skapa en kombinationsindustri för billigare pris, än man kunnat göra här. Det rör sig om 80 miljoner kronor, och nu tillkomma ytterligare 16 miljoner kronor. Ha vi offrat 80 miljoner kronor, av vilket givetvis en hel del är kvar så länge produktionen upprätthålles, så kunna vi icke utan vidare avvisa en hemställan om att ytterligare få bygga ut en i ekonomiskt hänseende fullvärdig industri, om det kan göras för 16 miljoner kronor. Det är detta, som gör, att man enligt utskottets mening måste taga offret och invänta inkasserandet av den växel, som bolagsstyrelsen här utställt till Kungl. Maj:ts godkännande.

Detta är, herr talman, de allmänna synpunkter utskottet lagt på denna fråga, och jag vill föreslå, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! När jag nu lyssnat till några talare här i dag, närmare bestämt herr Svensson i Ljungskile och herr Falla, har jag fått det intrycket, att man på några håll här i kammaren har för sig, att vi stå inför det vanliga fenomenet, att här skall investeras goda pengar efter de dåliga. Det faktum att de pengar, som blivit investerade i detta företag nu till stor del måste avskrivas tas till intäkt för den lärrika parallellen, att de nya investeringarna måhända äro lika litet räntabla.

Jag skulle vilja påpeka ett par saker. För det första föreslås dessa nya investeringar för att göra verket räntabelt. Det är ju icke fråga om att utvidga oljeutvinningen, utan det är fråga om att intensifiera utnyttjandet av andra produkter, främst kalken, så att man kan få en bärig industri.

Jag tror att denna kammare, som i högre grad än under teknad har ansvaret för att detta projekt en gång satts i gång, inte behöver känna sig skamsen över detta beslut. När jag lyssnade till herr Svensson i Ljungskile, som var den enda av talarna som var konsekvent nog att yrka avslag på propositionen, kunde jag inte låta bli att tänka, att han tydligen alldeles glömt att denna investering gjordes under krigstid, och att den gjordes av mycket viktiga beredskapsskäl, där det alltså inte var så noga med kostnaderna. Det är likväl ett faktum, att om vi räkna ihop alla kostnader, inklusive investeringskostnaderna, så har den olja vi fått från Kvarntorp kostat oss bara 50 öre per liter. Jag tillåter mig att säga »bara», ty det betyder, att detta var det billigaste brännmedel vi tillverkade inom landet under den period, då vi inte hade någon införsel. Jag tror inte vi behöva ångra den investering, vi då gjorde. Efter att ha gått igenom styrelsens kalkyler, har jag också den känslan, att vi inte heller behöva vara oroliga för fortsättningen.

Vi böra göra klart för oss, att de enda alternativ, som inom de sakkunniga

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljaktiebolaget.
(Forts.)

instanserna övervägts, äro, att antingen nedlägga verket men vidta sådana åtgärder, som skulle kunna hålla uppe beredskapen — det skulle kosta statsverket ett par tre miljoner kronor årligen utan någon som helst avkastning — eller också att finna en väg, varigenom man skulle kunna göra företaget i högre grad bärkraftigt. Jag vill påpeka, att *även om* det vid valet av det senare alternativet skulle bli fråga om en avsevärd årlig subvention, så skulle detta dock ställa sig fördelaktigare än det enda alternativet vid sidan därav, nämligen att lägga ned verket men taga ansvaret för de kostnader, som skulle erfordras för att hålla det i full beredskap.

Nu ha de kalkyler styrelsen gjort lett till det glädjande resultatet, att det finns stora möjligheter för att detta verk skall bli verkligt bärkraftigt, om man gör de ytterligare investeringar, som behövas, för att kunna tillvarata alla produkter och inte endast oljan. Jag tycker, att detta resultat är så mycket mera glädjande, som man utomlands, både i England, Skottland och på andra håll, där man sysslat med utvinning av oljeprodukter, inte kommit så långt.

Man kan rikta olika invändningar mot dessa kalkyler. En av talarna här — jag tror det var herr Falla — menade, att kalkylerna voro osäkra, därför att de byggde på nuvarande oljepriser. Det är klart, att oljepriserna kunna sjunka. Jag vill dock understryka, att oljepriserna för närvarande äro mycket låga. Brännoljan hör verkligen till de få varor, som gått ned i pris på den allmänna marknaden. En annan sådan vara är aluminium.

Det finns vissa extra förmåner för landet ur allmänt ekonomiskt-politiska synpunkter av en fortsatt oljeutvinning vid Kvarntorp, förmåner som inte heller alldeles böra lämnas ur sikte. Produktionen av olja och arbetet med att framställa olja ger underlaget för en teknisk forskning på det kemisk-industriella området, som kan bli av mycket stor betydelse.

Jag har därför inte känt någon tvekan, när det varit fråga om att inom regeringen ta ståndpunkt till detta spörsmål, och jag erinrar om att herr Rubbestad, när han som bränsleminister i en tidigare regering hade att pröva samma fråga, kom till den principiella ståndpunkten, att man skulle söka sig fram till en sådan finansiell och teknisk omkonstruktion av företaget, att oljeutvinningen fortfarande skulle drivas.

I anledning av herr Fallas yrkande, att man skulle bifalla propositionen men taga bort möjligheten för företagets ledning att bygga den tredje kalkugnen, skulle jag vilja göra klart för kammaren, att byggandet av en tredje kalkugn för tillvaratagande av den stora biprodukten kalksten är en nödvändig beståndsdel i rekonstruktionsplanen. Hela denna plan går ut på att göra sådana nyinvesteringar, att man i högre grad tillvaratar även andra produkter än olja. Herr Fallas förslag är därför finansiellt icke rimligt.

Medan jag har ordet, skulle jag som allra hastigast även vilja beröra den viktiga fråga, som herr Jacobsson i Igelsbo var inne på. Han fäste uppmärksamheten på en sak, som spelade en stor roll i första kammarens debatt i samma fråga för ett par timmar sedan, nämligen de mycket besvärliga verkningarna på hela naturen, särskilt på vattnet, lövträden och den övriga växtligheten, som oljeutvinningen hittills haft med sig. Jag begriper mycket väl, att när det under brinnande krig var fråga om att främst få fram olja för landets försvarskrafter, så fingo dessa estetiska och hygieniska synpunkter stå tillbaka. Saken kommer emellertid i ett nytt läge, om nu riksdagen följer regeringen, och det blir fråga om att lägga om driften för normalt behov. Jag är därför glad att kunna meddela herr Jacobsson i Igelsbo, att bolagets styrelse — och i detta avseende har den regeringen bakom sig — är utomordentligt intresserad av att vid denna omläggning se till, att man i ökad utsträckning

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

kan eliminera verkningarna av föroreningar och gaser. Bolagsledningen har från början arbetat intensivt för att förhindra föroreningarna, och man anser sig nu ha kommit fram till en lösning rörande reningen av avloppsvattnet. I fråga om gasen kommer den nya koksugnen, som nu håller på att byggas, att råda bot på missförhållandena. Bolaget undersöker även möjligheterna att plantera nya lövträd för att bota det, som hittills brustit på detta område.

Jag vill också i anledning av herr Jacobssons i Igelsbo yttrande säga, att det förefaller mig fullkomligt självklart, att bolagets ekonomiska möjligheter att vidta åtgärder, som skydda naturen och samhället och göra att denna bygd kan få den karaktär, som vi önska att ett svenskt industrisamhälle skall ha, naturligtvis ökas i hög grad, om bolaget kan få komma på en räntabel ekonomisk bas.

Herr **Onsjö**: Herr talman! Det är klart att man i denna fråga liksom i så många andra i egenskap av lekman har svårt att bilda sig en riktig uppfattning. Detta gäller i all synnerhet denna fråga, där de som vilja kalla sig för sakkunskap i viss utsträckning bygga sina påståenden på antaganden.

Detta företag igångsattes under en krigstid. Alla voro då ense om att något måste göras för att säkerställa behovet av brännolja. Då kunde man icke ta några ekonomiska hänsyn i fråga om beredskapen på en mångfald områden. Vi funno oss också uti att bevilja stora miljonbelopp till beredskapen. Många av oss voro emellertid redan då betänksamma och undrade, hur man en gång i tiden skulle kunna avveckla alla dessa beredskapsåtgärder.

Då man nu tydligen avser att slunga in nya miljoner i ett sådant beredskapsföretag, känner åtminstone jag en viss olust. Jag känner denna olust så mycket starkare som jag under den tid, som detta företag drivits, kommit i en viss kontakt med den befolkning i Närke, som bor i närheten av detta företags anläggningar. Många av bygdens befolkning ha undrat, om inte vi riksdagsmän skulle kunna se till att man stoppade det slöseri med statens medel, som pågick vid Kvarntorp. I vad mån denna uppfattning är riktig vet jag inte. Men blotta förekomsten av sådana påståenden gör att man måste bli betänksam, när det nu gäller att sätta in nya miljoner i detta företag. Ytterligare betänksam blir man om man besinnar det faktum, att sådana här miljoninvesteringar måste få en ofördelaktig inverkan på vårt penningvärde. Vi äro ju alla på det klara med att inflationen är en skrämmande fara för oss. Jag vill bara i förbigående påpeka, att i den mån staten sätter i gång nya arbeten och släpper till nytt kapital, så kommer detta att ytterligare bidra till att öka risken för inflation.

Jag skulle vara benägen att närmast ansluta mig till herr Svenssons i Ljungskile avslagsyrkande. Det är emellertid omöjligt att bedöma vilken hänsyn man måste ta till beredskapssynpunkterna. Det förhåller sig kanske på det sättet, att man här står inför valet mellan två onda ting och att man då bör ta det minst onda.

Jag begärde ordet närmast med anledning av den motion, som avlämnats av oss samtliga riksdagsmän från Skaraborgs län. I den motionen ha vi yrkat avslag på förslaget om utbyggandet av kalkugnen. Det kan inte vara möjligt att ifrågavarande företags existens kan vara beroende på om denna kalkugn kommer i gång eller ej. Om jag inte är felunderrättad, står utvinningen av kalk vid detta företag ännu på experimentstadiet. Man löper här vidare den risken att den föreslagna utvidgningen av kalkproduktionen lätt kan leda till ödeläggande konkurrens med åtföljande mindre avsättningsmöjligheter för kalk beträffande områden, om hittills haft denna produktion om hand. Vi

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

ha en gång upplevt en sådan kris och känna till de sociala vådor, som kunna uppstå.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu anfört ber jag att få förena mig i herr Fallas yrkande.

Herr **Falla**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Statsrådet Myrdal sade, att det enda alternativet till den nu föreslagna anordningen för att hålla verket i beredskapsställning var att lägga ned driften. Detta skulle kosta 2—3 miljoner kronor årligen. I de föreliggande handlingarna finns ingenting om detta. Jag har i varje fall icke sett någon siffra, utan beloppet presenterades oss här först i dag av handelsministern. Den av honom angivna siffran förefaller vara ganska fantastisk. Jag har emellertid ingen möjlighet att bedöma i vad mån den är riktig eller ej. Jag har dock svårt att tro på den. Det finns enligt min uppfattning ett annat alternativ, nämligen det som jag för en stund sedan föreslog, d. v. s. att man skall tillgodose vår oljeförsörjning med importerad olja, lagrad i cisterner insprängda i berg. I mitt tidigare anförande motiverade jag något detta förslag. Handelsministern hade ingenting att säga om detta alternativ, som enligt min mening ur olika synpunkter — framför allt ur beredskapssynpunkt men även ur ekonomisk synpunkt — är det säkraste och mest hållbara.

Beträffande kalkbränningen framhöll statsrådet Myrdal att denna var en nödvändig beståndsdel i den nu framlagda rekonstruktionsplanen. Det är möjligt att så är fallet. Men om man anser att verket ur beredskapssynpunkt inte har den betydelse, som man velat tillmäta det, får man också göra en omvärdering av stödåtgärderna.

Jag har låtit mig berättas, att bränningen av kalk i de nu befintliga ugnarna inte har slagit så särskilt väl ut. Då man avyttrat denna kalk som jordbrukskalk, har det framkommit mycket bittra klagomål över kalkens beskaffenhet. Det är möjligt att detta kan förbättras i framtiden, men man har i varje fall inte för närvarande lyckats ernå några särskilt tillfredsställande resultat på detta område inom företaget. Därtill kommer, som jag förut antytt, att med en starkt ökad kalkproduktion riskerar man att ganska snart få en överproduktion och en ödeläggande konkurrens, som kan vålla arbetslöshet och stagnation inom de industrier med en fast arbetarstam, där verksamheten traditionsenligt pågått under många årtionden. Jag anser att man bör ta dylika omständigheter i beaktande. Jag vill vänligast fråga herr Myrdal, om han har övervägt detta ur sina mycket intressanta planhushållningsidéer.

För övrigt tror jag att jag kan något skärpa min ställning i denna fråga. Herr Myrdal riktade en anmärkning mot att jag inte var fullt konsekvent och menade att jag borde yrkat avslag på det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag gör detta nu och hemställer om avslag på utskottets utlåtande.

Härpå anförde:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Då jag kommer att rösta mot ifrågavarande utskottsutlåtande, vill jag med några ord motivera detta.

Jag tar för givet, att varken handelsministern eller någon annan skulle ha velat vara med om att investera 16 miljoner kronor för att vid Karntorp eller i närheten därav anlägga ett nytt kalkbruk. Såvitt jag vet råder det nämligen inte någon sådan brist på denna vara, att ett dylikt projekt kan vara betingat ur folkhushållningssynpunkt. Nu är det meningen att man skall investera 16 miljoner kronor för att nedbringa den årliga förlusten på det skifferoljeverk, som vi haft vid Kvarntorp och vilket under det nu avslutade stormakts-

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

kriget var betingat ur beredskapssynpunkt. Jag vill då fråga, om det verkligen är förenligt med statsmannavisdom att härvidlag investera dessa 16 miljoner kronor för att upprätthålla något som i sig självt icke har existensberättigande. Om man ur beredskapssynpunkt måste göra något för att, därest ofärd kommer, vara beredd — är det inte då bättre om man har kvar denna ursprungliga anläggning och på den offerar ett årligt belopp? Till allt detta kommer att både jordbruks- och fiskarbefolkningen i närheten av detta företags anläggningar på olika sätt drabbats av olägenheter, som anläggningarna fört med sig. Vi som haft tillfälle att besöka företaget och bygden däromkring känna väl till detta.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag ber endast att få framföra några korta repliker.

Till herr Mosesson samt i viss mån som ett bemötande även av de av herr Falla framlagda synpunkterna vill jag först framhålla, att det verkligen är ont om kalk här i landet. Avnämarna av kalk ha kommit till oss och bett att vi så snart som möjligt skola söka få i gång denna kalkproduktion vid Kvarntorp. Jag kan i detta sammanhang icke låta bli att göra en något spydig reflexion. Det är väl ganska underligt att riksdagsmän, som mena sig företräda speciellt jordbrukets intressen, yrka på att man icke bör vidta en åtgärd, som skulle kunna öka produktionen av kalk, bara därför att denna produktion skulle bli i högre grad räntabel än hittills, d. v. s. därför att man skulle kunna pressa ned priserna på den för jordbruket så viktiga kalken!

Jag kan i detta sammanhang inte heller underlåta en annan reflexion. Trots att, som jag förut påpekat, ett nedläggande av driften vid Kvarntorp men samtidigt upprätthållandet av en viss beredskap där, skulle dra en årlig kostnad på ett par miljoner kronor, ha många talare här lekt med tanken att kvarntorpsverksamheten skall nedläggas. Samtidigt har man emellertid här i kammaren i den fråga, som var uppe till behandling närmast före denna. hyst stora bekymmer på alla håll för hur man skall kunna få i gång en ny produktion för att ersätta den nedlagda oljeproduktionen vid det mindre verket vid Kinne-Kleva. Om regeringen här verkligen hade föreslagit ett nedläggande av verksamheten vid Kvarntorp, så hade kammaren med all rätt, enligt min mening, kunnat fråga, vilka nya sysselsättningsmöjligheter regeringen haft i tankarna för att hjälpa det tusental arbetare, som tidigare varit sysselsatt vid kvarntorpsanläggningen.

Beträffande storleken av oljeproduktionen vid Kvarntorp vill jag påpeka, att denna produktion hittills gett oss ca 231 000 m³ brännolja. Denna kvantitet har, som jag förut nämnt, kunnat frambringas till lägre pris än något annat flytande brännmedel här i landet. Om jag inte minns fel, gå planerna nu ut på att man skall utvinna ca 50 000 m³ brännolja per år. Det är således en ganska avsevärd kvantitet.

Till dem som här tala om att beredskapssynpunkten skulle kunna helt och hållet tillgodoses genom ökad lagring av olja i cisterner vill jag säga, att om vi verkligen önska en beredskap, som håller för en längre avstängningsperiod, så komma vi att behöva både lagra olja i cisterner och tillvarata de produktionsmöjligheter, som vi ha inom landet.

Herr **Onsjö**: Herr talman: När herr Myrdal sade, att han var förvånad över att företrädare för jordbrukarintressen kunde gå emot en utbyggnad av kalkproduktionen, vill jag erinra om att den motion, till vilken jag här yrkat bifall, är undertecknad av samtliga riksdagsmän i Skaraborgs län, helt oberoende av yrken och politiska partier.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag tror att man kan säga, att varken utskottets talesman eller handelsministern här ha anfört någonting, som gör att de ekonomiska kalkylerna bli på något sätt bindande och slutgiltigt övertygande. Hela frågan är fortfarande lika svävande som tidigare. Man överlämnar i stort sett åt framtiden att avgöra vilka som få mest rätt, optimisterna eller pessimisterna.

Herr Törnkvist sade att beräkningsgrunden var oviss. Detta är just vad flera remissinstanser framhållit. Man räknar i kalkylerna med icke höjda arbetslöner och icke sänkta oljepriser. Man vet egentligen ingenting vare sig om de blivande arbetslönerna eller de blivande oljepriserna. Herr Törnkvist insåg också att om oljepriset skulle falla avsevärt, så skulle hela kalkylen raseras.

Statsrådet Myrdal framhöll, att styrelsen för företaget kommit till det glädjande resultatet, att verksamheten skulle kunna bli bärande. Handelsministern anslöt sig till styrelsens uppfattning. Om man bedömer denna fråga ur ekonomisk synvinkel, är det inte alls så särskilt tillfredsställande, om man kan få denna verksamhet att så där nätt och jämnt gå ihop. Om man skall se frågan från den ekonomiska sidan, bör man väga investeringen med åtföljande anspråktagande av materiel och arbetskraft mot alla de andra möjligheter, som vi ha att använda produktionsmedlen på ett lönande sätt. Om man gör en sådan avvägning, tala enligt min mening starka skäl för den synpunkten att man rent ekonomiskt knappast kan reflektera på denna investering. Sedan blir det givetvis en helt annan bedömning, om man anlägger beredskapssynpunkten och utgår ifrån att vi måste ha dessa oljeverk och att kostnaderna härför äro motiverade av beredskapsskäl, som kunna motivera en förlust. Om man lägger motiveringen på den linjen, blir det avgörande en avvägning mellan riskerna och uppoffringarna för beredskapen. Det tjänar nog inte mycket till att här argumentera i det fallet. Jag är inte beredd att hävda, att vi skola låta spränga bort dessa oljeverk och skrota ned anläggningarna där. Åtminstone tills vidare är jag benägen att räkna med att vi böra ha kvar anläggningarna. Alternativet till nyinvesteringen bör således enligt min uppfattning vara att anläggningarna tills vidare bevaras. Hur länge de skola bevaras bör man senare bedöma med hänsyn till den framtida utvecklingen. Jag tror emellertid att vi med utgångspunkt från vad vi hittills upplevat skola akta oss för att anlägga någon slags beredskapspolitisk Maginotlinje, som kostar stora pengar och som kanske nästa gång ett krig utbryter kommer att få en synnerligen liten betydelse. Vi veta nu så ytterst litet om hur förhållandena komma att gestalta sig i nästa militära konflikt. Med de stormaktskombinationer, som nu finnas och som kunna tänkas, förefaller vårt land att vara ett tämligen hopplöst militärt fall därest vi i en dylik konflikt skulle bli blockerade västerifrån. Jag undrar hur pass mycket Kvarntorp egentligen är värt för vår beredskap i ett dylikt fall. Jag vill emellertid som sagt inte yrka på att vi nu skola göra oss av med vad som finns uppfört. Jag tror emellertid att vi göra klokast i att ta den förlust, som uppstår genom att hålla anläggningen i en viss beredskap. En dylik utväg är under alla förhållanden bättre än en nyinvestering, som om fem år kanske leder till att man måste anvisa ännu mer pengar för att hela rörelsen skall gå ihop. Det är emellertid självfallet att ingen här kan uppträda och vara tvärsäker i denna fråga. Det gäller ju en bedömning av ovissa faktorer och den bedömningen kan givetvis utfalla olika.

Herr talman! Jag vidhåller mitt tidigare framställda yrkande.

Herr Törnkvist: Herr talman! I den mån utvecklingen måste bero på fritt verkande krafter, är det mycket svårt att vara så tvärsäker i omdömet om det

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

nu är riktigt att oljepriserna verkligen skola följa marknadspriset. Om marknadspriset exempelvis skulle stanna vid det nuvarande, kan denna investering bli en god affär under de förutsättningar, som framhållits dels i propositionen och dels av utskottet. Om man från denna utgångspunkt likväl bestämt anser att detta icke kan gå, så måste ett sådant påstående bygga på något slags räddhåga för eller gardering mot eventuella och icke beräknade följder. Det går inte att säga något bestämt, men det är klart att om priset sjunker till exempelvis 50 eller 60 kronor, kunna kalkyler, byggda på ett pris av 80 kronor, inte hålla. Vi ha inte kunnat undgå att undra, om inte det kalkylerade priset hållits väl högt.

Jag begärde ordet, herr talman, för att påpeka för dem av kammarens ledamöter, som tänka rösta för de i ämnet väckta motionerna, vari föreslås att med hänsyn till kalkbränningsugnarna i Västergötland och eventuellt även Östergötland och Närke någon tredje kalkugn vid Kvarntorp icke skall komma till utförande, att statsutskottet har betraktat de framlagda kalkylerna såsom en enhet, ur vilken ingenting kan brytas ut, om man överhuvud taget skall kunna rekommendera ett beslut på dessa osäkra grunder. Utskottet har precis samma känsla som reservanterna, nämligen att beslutet kan komma att gå ut litet väl hårt över de här apostroferade kalkbränningsugnarna. Man kan emellertid icke bryta ut en del av det uppgjorda ekonomiska programmet. Anser man, att enskilda intressen här trädas för nära, har man därför ingen annan möjlighet än att yrka avslag på propositionen. Om riksdagen rubbar den kalkyl, som ligger till grund för strävan att få fram en ekonomiskt lönande verksamhet — icke ett beredskapsföretag — avlyfter riksdagen med öppet sinne och öppna ögon det ansvar, som styrelsen iklätt sig inför både Kungl. Maj:t och riksdagen för att den på angivna grunder skall kunna stabilisera företaget.

Jag glömde i mitt första anförande att poängtera detta. Jag har, herr talman, velat göra det nu så att kammaren inte är oviss om vad följden blir, om kammaren bifaller reservanternas yrkande.

Det är en fråga om en sanering av företaget, icke om att upprätthålla det såsom ett beredskapsföretag. Syftet är att göra företaget till en ekonomiskt lönande affär genom en biprodukttillverkning i vilken oljeutvinningen, på vilken man alltid kommer att göra förlust, är inkluderad.

Jag vill slutligen säga till herr Svensson i Ljungskile, att det är självfallet att kalkylerna äro svävande — hela vårt resonemang här är svävande — men även om man skulle sväva litet, när luften inte är alltför bärig, måste man ändå vila på någon grund. Kalkylerna ha inte kunnat bli mera svävande nu under debatten än vad de voro, när de lämnade styrelsen. Jag är övertygad om att om man skulle fråga styrelsen: garanterar ni detta? skulle styrelsen i likhet med övriga kloka bolags- och andra styrelser antagligen svara: mänskligt att döma bör detta kunna gå, men vi vilja naturligtvis inte taga varken det eller det straffarbetet, ifall det inte skulle gå. Om den saken behöva vi inte tvista här i kammaren.

Jag vill ännu en gång deklarerera, att man hjälper inte forskningen att komma fram till en lönande verksamhet på detta område genom att avslå detta förslag. Vi ha tidigare lagt ned 80 miljoner kronor i företaget, och dessa gå helt förlorade, om vi inte försöka arbeta oss fram till en givande näringsekonomi inom företaget och för det ändamålet satsa ytterligare 16 miljoner kronor.

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Som jag är med bland de statsutskottets ledamöter, som tillstyrkt denna proposition, vill jag med några ord tillkännagiva orsaken till att jag biträtt utskottets förslag.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

Jag förstär betänksamheten hos dem, som ställa sig avvisande när det gäller att investera ett så stort belopp som 16 miljoner kronor, men då jag tagit del av vad dessa pengar skola användas till och vilken valuta man får för dem, har jag kommit till den uppfattningen att man bör våga försöket. Det är meningen att med dessa pengar rationalisera driften på ett helt annat sätt än tidigare. Man skall utbygga ett cinterverk, man skall anlägga järnväg för framforsling av material och man skall tillvarata en hel mängd av de produkter, som nu icke kunna tillvaratas. Detta gör att priset på de tillverkade produkterna kan pressas ned till ungefär hälften av vad det nu är. Som handelsministern nyss nämnde hade jag på sin tid att taga del av de kalkyler, som styrelsen framlade beträffande denna omläggning. Jag är för min del inte kapabel att bedöma, huruvida dessa kalkyler voro rätt avvägda, men jag vet att i styrelsen för oljeverket sitta de främsta experter vi ha på området. Dessutom var detta förslag remitterat till efterkrigsplaneringskommissionen, där det också finnes dugande experter, och dessa gävo sitt godkännande till det förslag, som styrelsen framlagt, och gjorde icke några som helst erinringar. Under sådana förhållanden tycker jag man bör försöka genomföra denna rationalisering. Det skulle betyda, att man skulle kunna tillverka olja för ca 5 öre per liter, och kan man göra det, tror jag också att man skall stå sig i konkurrensen.

Jag vill dessutom säga, att man får här också taga mycket stor hänsyn till beredskapssynpunkter. Jag är inte lika optimistisk som andra som tro, att i och med att fred för tillfället inträtt, har man därmed säkrat den eviga freden. Jag tycker tidningarnas rapporter om hur det tillgår, när de stora mötas, inte äro så vackra att man kan ge sig sådana optimistiska tankar i våld, utan jag tror det är klokare att man tänker på beredskapsåtgärderna ännu en tid. Det kanske åter kan inträffa, att vår införsel av dessa viktiga varor blir stängd, och då kan det vara mycket nyttigt att vi här i landet kunna utnyttja de olika produkter, som framställas vid detta företag. Dessutom har det skjutits i förgrunden, att oljetillgångarna i världen icke äro outtömliga utan att man inom en viss tid kan räkna med att det tar slut på oljan ute i världen och att vi då kunna ha nytta av att utnyttja de naturprodukter, som finnas i landet. Jag tror därför att man gör klokt i att biträda Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

När det gäller kalktillverkningen har det kommit krav från Västergötland att detta företag icke skall bränna kalk, därför att konkurrensen då blir för hård för Västergötlands kalkbruk. Ja, det förstår jag är en synpunkt för Västergötlands riksdagsmän, som ha denna näring inom sitt område, och de vilja naturligtvis stå väl med näringarna där, men för jordbruket som helhet undrar jag om det kan vara riktigt att kasta bort denna möjlighet till konkurrens, som kanske kan pressa ned priset på kalk även för de jordbrukare, som icke bo i Västergötland. Jag tror därför att vi göra klokt i att biträda Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edberg: Herr talman! Jag begärde ordet när handelsministern yttrade några ord till jordbrukarna. Han undrade, om inte vi jordbrukare ville vara med om att trygga kalkförsörjningen.

Jag vill naturligtvis inte yttra mig om landet i sin helhet utan blott om Norrland. Kooperativa förbundet har en kalkfabrik på Alnön. Jag har visserligen inga analyser därifrån, men jag har hört från fullt trovärdigt håll, att denna kalk är av bästa beskaffenhet. Där finns också en myckenhet kalk. Med de

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

förutsättningar, som Kooperativa förbundet har, tror jag nog att detta statliga företag får ganska svårt att konkurrera med Kooperativa förbundet åtminstone vad Norrland beträffar. Jag tror därför man kan lämna ur räkningen att detta företag skulle öka tillförseln av kalk till Norrland.

Sedan vill jag instämma med herr Falla i att det skulle verka rent av som lockbete att ställa oljetankarna ovan jord. Skulle vi komma i konflikt med främmande makt, skulle den omedelbart försöka förstöra dessa oljetankar. Jag är av den uppfattningen, att skall man lagra olja, bör man använda sig av andra, modernare metoder, och icke placera oljebehållarna så att de bli lätt åtkomliga.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till herr Fallas avslagsyrkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Då jag bor i det län, där denna oljetillverkning är belägen, skall jag be att få säga några ord.

Under krigets gång, när Kvarntorpsverket byggdes upp, kom det undan för undan personer till mig som påtalade det slöseri, som dessa anläggningar inneburo. Jag svarade alltid, att jag för min del inte ville säga något så länge kriget varade, ty det kunde tänkas att oljan vid Kvarntorp kunde medverka till att vi kunde hålla oss utanför kriget. Nu är kriget över, och vi börja så småningom komma in i normala förhållanden, och då kan jag inte förstå, hur man kan hålla på med att utveckla denna industri. Till herr Rubbestad skulle jag vilja säga, att han skulle nog förstå de svårigheter, som bygdens folk har, om han själv hade en lantgård belägen i lä för kvarntorpsröken med en fruktträdgård däromkring och kanske som skydd för östanvinden en skogsdunge med en löväng och det ett tu tre började visa sig att löven och barren föllo av träden. Då tror jag han skulle få en annan uppfattning. Det är otaliga gårdar, som gå detta öde till mötes, och man förstår att hela länets befolkning blir upprörd över att detta kan få förekomma. Om det vore en enskild person, som dreve en sådan industri och ställde till på detta sätt i bygden, skulle han helt säkert av statsmakterna bli nekad att fortsätta, men nu, när staten rår om det, får det fortgå undan för undan. Röken är så besvärande, att det inträffat, att det under hela dygn varit omöjligt för husmödrarna att öppna ett fönster och vädra, därför att röken slagit in och nära på hotat att kväva dem. Allt silver, som finns i bostäderna, blir kolsvart, och t. o. m. jordbruksredskapen svartna.

Om vi sedan se på fisket, så har det blivit förstört i Hjälmaren helt och hållet. Nu är det knappast någon som vågar köpa fisk från Hjälmaren, ty den bara smakar Kvarntorp.

Vad beträffar kalken har det sagts mig från trovärdigt håll, att den kalk, som man nu bränner, till större delen inte går att släcka utan går direkt i tippen och stjälpes av som oduglig. En del har kanske kunnat sorteras ut och sedan sålts, men då har det kommit efterräkningar för kalk, som inte gått att släcka. Jag kan inte förstå annat än att kalktillverkningen befinner sig på ett försöksstadium, och innan detta försöksstadium har passerats är det enligt min mening oklokt att bygga flera kalkugnar, utan man bör vänta och se, om man möjligen kan få fram prima kalk.

Sedan skall jag be att få säga några ord om oljan och om svavlet, som finns i oljan. Förra hösten tog man sig före att blanda importerad olja med kvarntorp-olja, men då uppstod den olägenheten, att dessa bägge oljesorter inte blandade sig med varandra. Ena hälften av fatet innehöll importerad olja och den andra hälften svavel. När lantmännen sedan skulle använda denna olja, visade sig den första hälften vara utmärkt, men när man kom ned i svavlet, rök det

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

som ur en skorsten från traktorerna och de rådde inte dra. Jag har inte klart för mig, hur detta hänger ihop, men de som fingo kvarntorpolja kunde inte använda den utan att först ändra på munstycken och litet av varje. Jag vill säga å lantmännens vägnar, att vi betacka oss för denna olja så länge svavlet finns kvar. Så mycket kemister som det finns vid Kvarntorp, tycker jag att de borde kunna taga bort svavlet ur oljan. Skall svavlet vara kvar, ser jag helst att staten lagrar denna olja i sina cisterner, så att vi slippa dragas med den ute på landsbygden.

När jag summerat ihop de olägenheter, som länets befolkning haft av detta, har jag för min del ansett att man bör avslå det hela. I fråga om beredskaps-synpunkterna vill jag bara påpeka, att Kinne-Kleva legat nere i många herrans år, men när kriget kom återupptog man driften och började producera olja och har gjort det under hela kriget. Det kan ju tänkas, att man kan göra likadant med detta oljeverk, men det kan även tänkas att man kan fortsätta att försöka utvinna något. Mycket har det hittills inte lyckats, och jag har inte stora förhoppningar om det för framtiden. Därför förenar jag mig med dem som gå på avslagslinjen.

Herr Rubbestad: Herr talman! Jag förutsätter, att om det sker skadegörelse i trakten, kommer bolaget att betala ersättning härför. Jag tror mig veta att det varit vissa undersökningar i anledning av klagomål över skadeverkningar för fisket och även för jordbruket. Det är helt naturligt att dylik skadegörelse måste ersättas.

Vad beträffar dessa rationaliseringsåtgärder, så syfta de ju till att få en bättre produkt. Svavlet, som herr Pettersson i Rosta talade om, har man tänkt att så småningom få bort, och likaså ämnar man förebygga att de förhärjande gaserna sprida sig över bygden. Detta kommer man säkerligen att nå genom de rationaliseringsåtgärder, som här äro föreslagna.

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! När man lyssnade till handelsministerns anförande i detta ärende kunde man, tycker jag, knappast återhålla en känsla av en viss förvåning. Man kunde ju nämligen knappast undgå att ställa dessa statsrådets uttalanden mot bakgrunden av de uttalanden i investeringsfrågor, som statsrådets kollega finansministern den senaste tiden vid skilda tillfällen har gjort från statsrådsbanken. Finansministern har ju, som kammarens ledamöter säkert erinra sig, gång på gång i ganska anmärkningsvärda ordalag ur penningpolitisk synpunkt varnat för den investeringsrush, för att nu använda ett modernt ord, som är till finnandes här i landet. Han har framfört dessa varningar i olika sammanhang. Vi erinra oss, hurusom finansministern påtalade riskerna av denna investeringsverksamhet i ett så överraskande sammanhang som när det gällde kortvägsanläggningen i Hörby. Den gången var det dock fråga om ett så relativt begränsat belopp som 1,2 miljoner kronor. I här förevarande ärende gäller det ju summor av helt annan storleksordning.

Man hör också i andra sammanhang ifrån regeringskretsar uttryck för önskemål om — som man formulerar dem — den oavvisliga nödvändigheten att ur penningpolitisk synpunkt trycka ned investeringsnivån här i landet. Det är otvivelaktigt en mening, som man har på mycket inflytelserikt håll inom regeringen. Det bör dock hållas i minnet och här påpekas, att när man på det sättet vänder sig mot investeringarna inom det enskilda näringslivet, gäller det dock investeringar, såvitt jag kan förstå, i företag av eminent produktiv grad och i företag av väsentlig betydelse för vår export etc. och ingalunda i företag av den, låt oss säga, rätt ovissa karaktär det här handlar om. Det

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

förefaller i varje fall mig, som om man här mäter med olika mått. Den stora betänksamhet, som man lägger i dagen, när det gäller en klart produktiv investering av ett relativt begränsat belopp i ett enskilt företag, är inte för handen då det gäller en till sina verkningar så synnerligen oviss investering av en många gånger större omfattning i en statlig anläggning som det här är fråga om.

Man kanske också bör skänka en tanke åt de väldiga summor, som tidigare av statsmakterna investerats i detta företag. Såvitt jag kan erinra mig, är det en sammanlagd summa på över 50 miljoner kronor som hittills avskrivits. Jag har, som sagt, inte kunnat underlåta att i detta sammanhang påpeka de motsägelser, som rymmas i de uttalanden, som gjorts från statsrådsbanken, när det gäller den allmänna investeringspolitiken.

Det har under den hittills gångna debatten talats en hel del om de kalkyler, som styrelsen presterat. Ja, herr talman, jag dristar mig självfallet inte som lekman att ha någon preciserad egen mening beträffande dessa kalkyler, hurvida de äro optimistiska eller inte. Jag nekar emellertid inte till att jag personligen tagit intryck av de uttalanden i kalkyleringsfrågan, som en så pass omdömesgill instans som riksgäldsfullmäktige gjort. Riksgäldsfullmäktige ge ju tillkänna en betydande tveksamhet, när de gå att taga ställning till denna ytterligare investering på 16 miljoner kronor utöver de stora belopp, som tidigare ställts till förfogande. Riksgäldsfullmäktige taga fasta på en omständighet, som enligt min mening är ganska central, när det gäller bedömandet av denna angelägenhet. Riksgäldsfullmäktige påpeka, att styrelsen vid sina kalkyler utgått ifrån samma tillverkningskostnader som 1945 och nuvarande marknadspriser på bolagets produkter. Hur vet man, att dessa kostnader, exempelvis lönerna, komma att bli desamma under de närmast kommande åren? Det är synnerligen ovisst, för att nu bruka det uttryck, som riksgäldsfullmäktige själva ha använt sig av. Det är ingalunda osannolikt utan tvärt om ganska troligt att i varje fall lönerna komma att stiga vid anläggningarna, och vad försäljningspriset på bolagets produkter beträffar är det inte heller alldeles osannolikt, att det kommer att nedgå.

Sedan riksgäldsfullmäktige gjort dessa konstateranden, kommer man fram till den uppfattningen, att det enligt fullmäktiges mening måste anses tvivelaktigt, om företaget skulle komma att ens bära sina driftkostnader även efter färdigställandet av alla de nya anläggningar, som föreslagits. Detta riksgäldsfullmäktiges ståndpunktstagande har — det nekar jag inte till — påverkat min uppfattning i frågan. Vidare har jag inte kunnat undgå att observera den försiktighet för att inte säga den tveksamhet, som statsutskottets egna talesmän lagt i dagen, när de här pläderat för Kungl. Maj:ts proposition. Man kan sannerligen inte tala om att statsutskottets företrädare äro övertygade om det riktiga i att gå till väga på det sätt, som Kungl. Maj:t föreslår. Man har ju inlindat sitt tillstyrkande i allehanda reservationer. Inte minst gjorde, tyckte jag, herr Rubbestad detta.

Då frågan ligger till på det sättet, måste jag för min del av allt detta draga den slutsatsen, att det är ganska betänkligt att gå med på statsutskottets här förevarande förslag, varför jag för min del kommer att rösta för det yrkande, som här först, tror jag, ställdes av herr Falla.

Herr Lindahl: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet med anledning av de ganska betänkliga överdrifter i fråga om Kvarntorp, som ha anförts här från länsbanken, framför allt av herr Pettersson i Rosta.

Det är klart att skifferoljeverket har fört med sig vissa nackdelar för de

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

människor, som äro bosatta i omedelbar närhet av oljeverket. Men då man här talar om alla de besvärligheter, som ha följt med skifferoljeverket, så borde man också i rättvisans namn tala om vad skifferoljeverket har betytt för orten och stora delar av Örebro län. Jag protesterar på det bestämdaste, när man här står upp och säger, att hela befolkningen i Örebro län är utledsen på skifferoljeverket. Det är inte riktigt. Jag är övertygad om att när herr Pettersson i Rosta skall möta sina kommittenter vid höstens val, behöver han inte resa längre än till Ekeby för att bli på det klara med att man även där anser, att skifferoljeverket har sina förtjänster. Ekeby socken har fått en utomordentlig uppryckning genom skifferoljeverket. Befolkningen har blivit åtskilligt mera talrik än tidigare, och människorna ha en god försörjning. Skifferoljeverket kom till i en tid, då skoarbetarkåren i Kumla hade det ytterst besvärligt. Det var korttidsarbete och i många fall arbetslöshet. Skifferoljeverket kom som en räddande ängel. Dessa människor och många flera med dem fingo sysselsättning, och jag tror att varken herr Falla eller herr Pettersson i Rosta skola kunna övertyga sina väljare i Kumla stad att skifferoljeverket är något som man bör avskaffa snarast möjligt. Ty detta yrkande om avslag innebär ju i själva verket ingenting annat än att detta oljeverk inom en icke alltför avlägsen framtid kommer att läggas ned. Jag är övertygad om att med de förluster, som detta oljeverk kommer att uppvisa, om inte det anslag, som nu är föreslaget, kommer att stå till bolagets förfogande, kommer riksdagen inom kort att fråga sig: kunna vi verkligen behålla en anläggning, som på detta sätt pumpar pengar ur statskassan och som vi för tillfället egentligen inte ha något behov av?

Jag får som representant för Örebro län på det varmaste förorda, att man här söker skapa ett företag, som så småningom skall kunna bli bärkraftigt. Frågan är, om inte motståndet emot detta anslag helt enkelt bottnar däri, att man helst vill ha ett statligt verk att peka på som inte bär sig och som under alla förhållanden verkar undermåligt. Man vill helt enkelt inte ha ett företag, som så småningom skall visa sig kunna stå på egna fötter och som på sitt sätt bidraget till landets försörjning med olika produkter.

När man igångsatte Kvarntorps kalkproduktion framhölls, att man begick en orättvisa mot andra bygder, som ha kalkbränning. Så långt jag minns tillbaka har det faktiskt varit så, att så fort staten ämnar ägna sig åt någonting, kommer man alltid ifrån enskilt håll och säger: där skall inte staten sticka sig fram, ty här finns det enskild företagsamhet i tillräcklig utsträckning. Jag minns under krisen på 1930-talet, när olika projekt ifrån statens sida voro påtänkta för att hindra arbetslöshet, hurusom på många ställen och vid olika tillfällen visan var precis densamma: staten skall inte företaga sig något på detta område, ty det finns tillräcklig enskild produktion i fråga om de produkter, som skola framställas! Jag tycker därför inte kammaren skall taga alltför starkt intryck av den klagosång, som herr Pettersson i Rosta har uppstämt. Det är faktiskt inte så att hela Örebro län sörjer över att detta skifferoljeverk fortsätter driften och utvecklas. Tvärtom torde den stora majoriteten av de människor, som överhuvud taget ha någon kännning av skifferoljeverket, godkänna riksdagens åtgörande, om riksdagen bifaller den föreliggande propositionen och utskottets hemställan.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **Magnusson:** Herr talman! Den siste ärade tälaren uttalade en förmodan, att de som ville att denna skifferoljetillverkning

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

skall drivas i begränsad skala för att blott nödortföttigt hålla verket vid liv, hörde till dem som önskade ett statligt verk som inte bar sig för att därmed få ett skolexempel för vissa syften; d. v. s. statsdriftens olämplighet.

Jag kan lugna herr Lindahl med att min bestämda uppfattning är den, att även efter en investering av dessa 16 miljoner kronor komma vi i alla fall med all sannolikhet att ha ett statligt verk av det slaget att det inte bär sig och således kan användas för de syften, som herr Lindahl insinuerade.

När handelsministern hade ordet, pläderade han mycket livligt för en tredje kalkugn och ansåg att denna utbyggnad var nödvändig, ty därpå berodde hela rekonstruktionsförslagets vara eller icke vara. Är det verkligen så, att hela rekonstruktionen och dess bärighet står eller faller med den tredje kalkugnen, måste jag säga att jag styrks i min förmodan att detta är ett så pass ansträngt förslag, att vi nog få — för att citera herr Lindahl — oupphörligt pumpa in pengar i företaget, om det skall kunna upprätthållas. — Men jag låter därom bero. — Vi ha i den motion, som jag lämnat i denna kammare, inte vänt oss mot rekonstruktionen i övrigt, men vi ha vänt oss mot en ökning av kalkproduktionen, som med sannolikhet kommer att medföra samma svårigheter för kalkbruken på andra håll, som vi livligt minnas från tiden efter förra världskriget.

Nu uttrycker handelsministern sin förvåning över att vi från jordbrukarhåll inte vilja ha mera kalk och billigare kalk. Ja, det är visserligen vissa svårigheter att nu få fram tillräckligt med kalk, men de bero inte på att de nuvarande kalkbrukens fältugnsbränning inte är eller kan vara tillräcklig. Den stora byggnadsverksamheten tar en mycket betydande del av kalkproduktionen, och därtill kommer den omständigheten att det för närvarande av kända skäl inte är möjligt att erhålla ett tillräckligt antal arbetare, och detta begränsar i viss mån produktionen. Men huru voro förhållandena på 1920-talet? I den motion vi avlämnat — jag förmodar att damerna och herrarna inte haft tillfälle att läsa den, åtminstone inte alla — ha vi omtalat att produktionen under förra kriget uppgick till i runt tal 175 000 ton i medeltal för åren 1914—1918 men därefter successivt sjönk till 100 000 ton, d. v. s. den sjönk med omkring 40 procent. Med sådana siffror och sådana erfarenheter för ögonen är det inte så underligt, om man på de håll, där man sedan gammalt har idkat kalkbränning och där man har en gammal arbetarstam, känner sig litet ängslig inför den statliga utvidgning, som här föreslås och som skulle innebära ett högst väsentligt tillskott till den årliga kalkproduktionen. Vidare har man att befara, att om det blir en minskad efterfrågan på kalk och således minskade ekonomiska möjligheter för kalkbruken, är det självklart att statens verk har större möjlighet att fortsätta kalktillverkningen, även om den skulle visa sig ekonomiskt mindre lönande, enär de kunna stödja driften med statsmedel.

Herr Lindahl talade om vilken uppryckning som Ekeby kommun haft genom tillkomsten av Kvarntorp, och jag skall inte alls förneka det. Jag skall inte alls avundas Ekeby kommun, jag vill inte avundas någon som haft vinst eller förtjänst av Kvarntorp, men jag ber blott att få erinra därom, hurusom på 1920-talet sådana kommuner som Varv m. fl. i Västergötland på grund av de dåliga tider, som inträffade för kalkbränningen, blevo så gott som avfolkade. Kommunalskatten steg till närmare 30 kronor per skattekrona, och egnahemmen stodo under lång tid öde. Den som varit med om detta är sannernigen inte blind för de faror och svårigheter som kunna uppstå för kalkbränningsdistrikten både i Närke och Västergötland.

Detta är bakgrunden till vår motion, och jag är övertygad om att andra kammaren skulle göra klokt i att bifalla motionen och således biträda det yrkande, som här framställts av herr Falla.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! När herr Lindahl talar om de fördelar, som skifferoljeverket medfört, skulle jag vilja erinra om att jag började mitt föregående anförande med att framhålla, att den olja som framställts möjligen bidragit till att hålla vårt land utanför kriget. Det var orsaken till att man ifrån min hembygd då inte sade något. Nu är som sagt kriget över.

När herr Lindahl sedan är så naiv att han påstår, att jag talar för valmännen och samtidigt nämner Kumla stad, vill jag påpeka, att jag icke har några röster från någon stad utan från landsbygden.

Sedan talade herr Lindahl om att Ekeby kommun fått en del inkomster. Kommunen har emellertid också fått motsvarande utgifter, bland annat stora utgifter för skolbyggnader och dylikt. Jag kan tala om för herr Lindahl, att det sista meddelandet jag fick i denna sak var från en lantman i Ekeby kommun. Han hade talat med några kalkbruksarbetare. Dessa tjänade naturligtvis bra med pengar, men de tyckte att det hela var en skandal. Dessa arbetare antar jag voro herr Lindahls valmän. När man talar om valmän bör man akta sig för att kasta sten, ty då kan glasskåpet, som man sitter och kastar i, gå sönder.

Vad jag reagerat mot är den förstörelse som skett i bygden, den ödeläggelse av fisket som förekommit och alla andra olägenheter. Jag har också framhållit, att om det varit en enskild fabrikant, hade han helt säkert blivit nekad att driva rörelsen, men när det är staten har det fått fortgå, och detta har jag reagerat emot.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Inför den investering av kapital, som här ifrågasättes till kvarntorpsverken, förstår jag mycket väl att det kan råda betänksamhet. Jag har själv, när jag i statsutskottets första avdelning varit med om detta ärende, hyst en sådan betänksamhet mot att sätta in ytterligare pengar i detta företag. Jag förstår vidare, när man från Närke talar om de besvärligheter, som denna industri medfört för bygden däromkring. Men då man står inför valet mellan två alternativ, det ena att nedlägga hela den omfattande anläggningen och slopa allt vad man där åstadkommit, och det andra att sätta in mera pengar och försöka bygga ut det på ett rationellare sätt och utvinna nya produkter, då har jag, herr talman, kommit till att då väljer jag utan tvekan den sista utvägen. Vi behålla därigenom en möjlighet till en icke obetydlig oljeutvinning inom det egna landet.

Jag erkänner, att jag har tagit starkt intryck av alla de föredragningar, som vid denna frågas behandling i riksdagen förekommit av, som jag tror, mycket dugliga och kunniga industrimän. Vad de sagt oss har i alla fall för mig varit avgörande. Jag tror på att Kvarntorp har vissa möjligheter att vara till nytta i framtiden. Jag kan inte i det läge, vari frågan befinner sig här i dag, gå på avslag.

Sedan var det herr förste vice talmannens yttrande här beträffande den tredje kalkugnen. Jag har mycket stor respekt för herr Magnusson i Skövde. Alldeles särskilt vet jag, att han intresserar sig mycket för sitt eget hemlän. Men jag tror dock att konsumtionen av kalk kommer att öka så pass väsentligt, att det kommer att finnas rum för både västgötakalken och kvarntorpskalken. Jag är övertygad om att vi östgötar komma att i detta fall taga hand om en icke obetydlig del av kvarntorpskalken och detta under sådana förhållanden, att vi inte mota bort någon västgötakalk.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Håstad*.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

Herr förste vice talmannen **Magnusson** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Om det nu kan vara en tröst att östgötarna komma att taga hand om kvartornpskalken? I vart fall förlora kalkbruken i Västergötland därigenom en stor avnämare.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta utan för att understryka, att vi, som lämnat motionen och gå på herr Fallas yrkande, icke ha på något sätt motsatt oss den rekonstruktion av företaget, som här är föreslagen. Det är blott detaljen om den tredje kalkugnen som vi motsatt oss, och jag tror vi angivit mycket goda skäl varför vi anse, att den icke bör komma till stånd.

Jag är övertygad om att om herr Skoglund hade varit med och sett den våldsamma nedgång i kalkförbrukningen jag nyss talade om och hur den verkade på en del orter, skulle han inte så frejdigt sagt, att han var övertygad om att kalkförbrukningen skulle komma icke blott att hållas uppe utan även att öka. Det kan väl inträda minskning i byggnadsverksamheten och även andra förhållanden på jordbrukets område, som kunna åstadkomma att kalkförbrukningen högst väsentligt nedgår. Den är nämligen mycket känslig för växlande konjunkturer.

Härpå anförde:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Låt mig till slut i denna långa debatt ge några kvantitativa uppskattningar eller siffror rörande innebörden av de olika alternativ som kammarens ledamöter stå inför.

Ett alternativ tror jag att man bör utsortera enär det inte är att räkna med som ett praktiskt alternativ. Det vore att ansluta sig till herr förste vice talmannen och förbjuda anläggningen av kalkverket men i övrigt godtaga propositionen. Det förslag som framlagts i propositionen är ett enhetligt förslag. Meningen med den rekonstruktion som här skall genomföras är, att man vid oförändrad oljeutvinning skall genom att tillvarataga olika slags biprodukter, bland dem icke minst kalk, komma fram till en ekonomisk drift. Då står valet mellan att avslå propositionen, såsom yrkats av herr Svensson i Ljungskile och, jag är förvånad att finna det, herr Hagberg i Malmö, eller att antaga den.

Jag vill påpeka, att därest icke investeringen göres, så betyder det, såsom framhållits i propositionen, att man måste inrikta sig på en årlig förlust, efter vad det beräknas, på 3 600 000 kronor. Jag gissar, att kammaren förstår, att blir en bolagsstyrelse eller en regering ställd inför ett riksdagsbeslut som skulle innebära en så stor förlust varje år, så skulle man nödgas att falla tillbaka på det andra alternativ som framkommit under utredningen, nämligen att lägga ned hela verksamheten och bara taga de kostnader som ett uppehållande av beredskapen skulle medföra. Även om dessa kostnader äro stora, gå de dock inte till 3 600 000 kronor utan kanske bara till 2 000 000 kronor. En sådan lösning av problemet innebure alltså en årlig stor förlust på låt mig säga ungefär 2 000 000 kronor.

Här ha vi emellertid möjlighet att med en investering, som inte kräver en alltför många gånger större summa än vad den årliga förlusten eljest skulle gå till, få en bärig drift. Ur denna synpunkt framstår det för mig som en nödvändig slutsats av ett ekonomiskt resonemang, att man här bör följa Kungl. Maj:t.

Låt mig också påpeka, att varken herr Svensson i Ljungskile eller ännu mindre herr Hagberg i Malmö tog någon som helst hänsyn till hur ställningen

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.
(Forts.)

ur arbetsmarknadssynpunkt skulle te sig inom länet, därest man lade ned verksamheten. Jag förutsätter nämligen, att herr Hagberg icke är nog ansvarslös att tänka sig, att vi här skulle gå in för att driva en verksamhet som årligen skulle ge en förlust på 3 600 000 kronor.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Även om man inte är så särskilt snabb när det gäller att räkna i huvudet, kan man undra, om herr statsrådets framställning nu var så alldeles klar eller lycklig. Han säger, att man måste utsortera det yrkande som jag biträtt, därför att det enligt hans framställning icke fanns några förutsättningar för en rekonstruktion, därest denna tredje kalkugn inte kom till utförande. I samma andetag talade han om en årlig förlust av 3 600 000 kronor. Men denna förlust kan väl icke hänga på en produktion av 35 000 ton kalk om året, utan förlusten hänger samman med många andra omständigheter. Givetvis kan den årliga förlusten, därest den tredje kalkugnen icke kommer till stånd, icke röra sig om tillnärmelsevis ett sådant belopp. Handelsministern medger kanske, att han bollade med siffrorna på ett sätt som i någon mån var missvisande eller i varje fall inte klagörande.

Jag kan tillägga, att om riksdagen nu, som väl är sannolikt, bifaller utskottets förslag, behöver man inte vara någon särdeles stor profet för att förutspå, att — ja, det kanske inte kommer att inträffa, medan jag är kvar i riksdagen, men kanske någon annan då kommer ihåg denna dags debatt — frågan om kvarntorpsindustriens upprätthållande med avsevärda statsmedel åter en gång blir aktuell. Kanhända kommer då också den frågan att bli aktuell, att man skall vidtaga åtgärder för att hjälpa de arbetare och andra som kunna bli lidande på grund av att det uppstår arbetslöshet i kalkdistriktet i Västergötland och vid fältugnarna i Närke.

Herr **Svensson** i Ljungkile: Herr talman! Bara ett enda ord angående det underskott som skulle uppstå, därest man inte företog denna nyinvestering. Enligt den av bolagsstyrelsen uppgjorda kalkylen skulle den årliga driftförlusten, under förutsättning att ytterligare prisfall på oljeprodukter inte komme att inträffa, belöpa sig till 1 600 000 kronor om året. Detta är under förutsättning, att man håller företaget i gång. Jag föreställer mig, att det kan utformas en beredskapslinje beträffande detta företag som innebär, att man inte driver det, i varje fall inte i full utsträckning. Jag tror, att det finns åtskilliga alternativ att räkna med i detta fall. Om man senare lägger till värdeminskningen, skulle hela förlusten gå på 3 600 000 kronor, det vill säga om man räknar med att det kapital som är investerat inte redan förut är förlorat. Men om man nu sätter den årliga förlusten av 3 600 000 kronor såsom ett alternativ till denna investering, så har man nog framställt detta alternativ i en något för mörk dager i förhållande till anslagskravet. Detta är naturligtvis klokt gjort både av bolagsstyrelsen och statsrådet, om de vilja ha detta förslag igenom. Om riksdagen avslope denna proposition och Kungl. Maj:t ställdes inför uppgiften att välja billigaste möjliga beredskapslinje för detta företag, så skulle man nog kunna komma ned till en mycket lägre kostnadssiffra.

Herr **Edberg**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Lindahls anförande. Han sade, att när det gäller ett statligt företag så yrka alla de avslag som på något sätt företräda den privata verksamheten. Jag tror, att herr Lindahl, om han vill vara rättvis, måste ta tillbaka detta yttrande, ty han har ju fått med sig åtskilliga från detta håll här i kammaren.

Anslag till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget.

(Forts.)

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) avslag å utskottets hemställan; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 370 och II: 560; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskades votering av herr förste vice talmannen Magnusson, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 216 antager avslag å utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 370 och II: 560.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition antagit avslag å utskottets hemställan. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 216, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken m. m.;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Anslag till understöd åt folkhögskolor. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 200, föreslagit riksdagen att till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1946/47 anvisa ett förslagsanslag av 2 630 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson m. fl.* (I: 208) och den andra inom andra kammaren av fru *Nordgren m. fl.* (II: 326) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om beviljande av statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolorna och därefter för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

I de likalydande motionerna I: 90 av herr *Gustaf Karlsson* och II: 240 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Malmberg* i Skövde hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till fortsättningskurserna under budgetåret 1946/47.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte till Folkhögskolor: Understöd för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 630 000 kronor;

b) att motionerna I: 90 och II: 240 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 56 och II: 96 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionerna I: 208 och II: 326 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Mannerskantz* och *Falla*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss i reservationen angiven lydelse; samt

2) av herr *Ivar Persson*, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! I detta utskottsutlåtande ger statsutskottet svar på flera olika motioner rörande folkhögskolorna, och där behandlas ju också frågan om anslag till dessa skolor. Jag skall be, herr talman, att få säga ett par ord i anledning av motionen nr 240 i andra kammaren.

Jag var år 1944 med om att väcka en motion som gick ut på att av Kungl. Maj:t begära utredning om anslag till korta fortsättningskurser vid våra folkhögskolor. Den ursprungliga tanken i denna motion var, att fortsättningskurserna i ämnesgrupper skulle kunna delas upp, så att t. ex. medborgerliga kunskaper bildade en ämnesgrupp, matematik, fysik, kemi och modersmål en annan ämnesgrupp samt ämnen som ha anknytning till hemmet och dess arbete en tredje grupp o. s. v. Tanken var alltså den, att man skulle försöka dela upp eleverna med hänsyn till deras speciella intressen och under en kortare påbyggnadskurs ge dem en fördjupad kunskap på ett visst begränsat ämnesområde. Man menade också, att en sådan möjlighet för folkhögskolornas del, där statsanslag gavs till avlöning av lärarna vid dessa kortare kurser, skulle innebära, att folkhögskolan skulle kunna samarbeta med de fria

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

folkrörelserna i fråga om utbildning av studieledare och i fråga om andra intressen som kunde vara gemensamma. Riksdagen biföll denna motion 1944 och begärde en utredning hos Kungl. Maj:t. Man fick också i föl ett anslag till sådana kurser.

De närmare föreskrifter som utformats på detta område innebära emellertid, att man inte kan få högre statsanslag än 1 000 kronor för en läsoperiod om fyra veckor. Följden därav blir, för att uttrycka det så kort som möjligt, att en folkhögskola kan få statsanslag till en 12-veckors påbyggnadskurs med 3 000 kronor men att samma skola inte kan få anslag till tre 4-veckors påbyggnadskurser med 3 000 kronor. Statsbidragsreglerna äro alltså utformade på ett sådant sätt, att de skolor, som ha tillräckligt med lärare och elever för att dela upp eleverna på mera specialbetonade kurser, icke kunna göra det. Det kan finnas en påbyggnadskurs på första årskursen och en annan på den andra årskursen, men den ursprungliga tanken, att man skulle kunna specialisera sig på ett annat sätt än under vinterkursen, har omöjliggjorts genom dessa föreskrifter i fråga om statsbidrags utgående. Det är i detta avseende som vi vid årets riksdag väckt en motion, nr 240 i andra kammaren, där vi hemställt om en sådan ändring av bidragsreglerna, att skolorna skulle få välja fritt inom samma kostnadsram att ha flera specialbetonade korta kurser eller en lång kurs, ansluten till första eller andra årskursen, som pågår under vintern.

Om vårt förslag säga nu folkhögskoleinspektören och skolöverstyrelsen, att man vill ha mera erfarenhet av dessa kurser, innan man går med på motionärernas yrkande. Jag tycker ju, att detta argument inte är särskilt bärande. Det begäres ju inte någon ökad statsbidragssumma vare sig till folkhögskolan i dess helhet eller till de enskilda skolorna, utan de olika skolorna skola vara hänvisade till ett högsta statsbidrag av 6 000 kronor när det gäller sådana här kurser. När man inte begär någon ändring av kostnadsramen utan endast begär, att de olika skolorna skola få utforma sina kurser på det sätt som de själva anse vara det bästa och riktigaste, då förefaller det mig, som om man just från erfarenhetssynpunkt borde välja denna bredare linjen. Intet hade väl hindrat, att man hade fått starta med denna större rörelsefrihet, vilken såvitt jag förstår överensstämmer med riksdagens ursprungliga uttalande i saken, och alltså fått anordna flera specialbetonade kurser, om detta visat sig lämpligt. En del skolor, som inte hade haft tillräckligt med lärare eller elever, hade ju alltid kommit att välja den längre 12-veckorskursen, och på det sättet skulle man på ett par tre år verkligen kunnat få erfarenhet både av den längre påbyggnadskursen och de kortare, mer specialbetonade kurserna.

Om det alltså är så, att man vill vinna erfarenhet, tycker jag att det vore riktigare att gå på motionens linje än på den linje, som folkhögskoleinspektören och därmed också skolöverstyrelsen närmast anslutit sig till.

Nu säger folkhögskoleinspektören, att de flesta folkhögskolor icke ha tillräckligt med vare sig lärare eller elever för en sådan uppdelning av kurserna. Vad lärarproblemet angår, blir det givetvis skolöverstyrelsens sak att i samband med frågan om statsanslag i varje särskilt fall bedöma lärarnas kvalifikationer, och vad antalet elever angår, skall jag be att få anföra några siffror.

Innevarande år är det 32 folkhögskolor — alltså en rätt betydande del av våra folkhögskolor — som ha över 50 elever i första årskursen, och ett sådant elevantal räcker åtminstone till tre stycken specialbetonade kurser. Vidare finns det 25 folkhögskolor, som ha över 30 elever i andra årskursen, ett antal som gott räcker till ett par sådana kortare kurser. De faktiska

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

siffrorna för elevtillslutningen visa alltså, att det finns ett ganska betydande antal folkhögskolor, som ha tillräckligt med elever både i första och andra årskursen för att kunna anordna kortare specialbetonade kurser parallella med varandra. Skulle något hindra att dessa skolor finge begagna sig av detta anslag på 6 000 kronor — vilket ju eljest är maximum — för att anordna kortare specialbetonade kurser i stället för en längre kurs? Det skulle ju göra att man ganska snart finge erfarenheter både beträffande de längre och de kortare kurserna.

Det har också sagts, att i stället för denna uppdelning av kurserna skulle näraliggande folkhögskolor kunna samarbeta på det sättet, att en skola anordnade en kurs med en viss ämnesgrupp och en annan skola en kurs med en annan ämnesgrupp, och så skulle man byta elever. Jag tror att var och en, som vistats på en folkhögskola, som lärare eller som elev, vet att de olika folkhögskolorna äro så pass individuella till sin karaktär och att samvaron där är så pass familjär, att det inte ligger nära till hands, att en elev efter avslutad vinterkurs tar en fyra veckors påbyggnadskurs vid en annan folkhögskola och kommer i en annan miljö med andra lärare och kanske även med andra kurstider. Jag är förvissad om att denna väg i praktiken knappast skulle visa sig framkomlig.

Jag skall icke, herr talman, längre uppehålla kammaren med denna fråga, men jag har inte kunnat underlåta att till protokollet anföra några synpunkter på densamma. Jag vill vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att beakta de alternativ, som här föreligga, med dels kortare specialbetonade kurser, dels längre kurser.

Rent formellt vill jag yrka bifall till motion nr 240 i denna kammare, ehuru jag är fullt på det klara med att jag därigenom inte kommer längre än till ett yrkande. Men jag syftar inte heller för tillfället längre, ty det blir ju här Kungl. Maj:t som får föra saken vidare.

Herr Falla: Herr talman! Jag har jämte herr Mannerskantz avgivit en reservation till detta utlåtande, som jag nu ber att få något ytterligare utveckla.

Det har motionsvis framförts olika yrkanden om utredning angående folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan. En av dessa motioner remitterades till andra kammarens första tillfälliga utskott, som i sitt utlåtande nr 12 hemställde, att kammaren måtte besluta att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Denna hemställan bifölls av kammaren, och motsvarande beslut hade tidigare fattats av första kammaren med anledning av en där framförd likalydande motion. Andra motioner med samma utredningsyrkande remitterades till statsutskottet, där de ha behandlats på utskottets andra avdelning, och det är dessa motioner som det här gäller.

Inom avdelningen voro alla överens om att någon statlig utredning om folkhögskolans ställning i vårt undervisningsväsende inte var påkallad. En sådan utredning måste innebära, att staten skulle inträda i någon sorts principalställning till folkhögskolorna och föreskriva folkhögskolorna regler och normer för deras verksamhet. Är inte detta meningen, då är en statlig utredning om folkhögskolans ställning och uppgifter fullkomligt meningslös. Det var också andra avdelningens uppfattning och i enlighet därmed fattades dess beslut. Sedermera tillkom kamrarnas beslut att på sina respektive tillfälliga utskotts hemställan avslå motionerna med motsvarande yrkande. I det läget ansåg avdelningen det endast erforderligt att anmäla, att riksdagen redan fattat beslut i ärendet, i det att en motion med yrkande om utredning blivit avhöjd.

I en bråd stund vid betänkandets justering kom emellertid från utskottets

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Förts.)

sekretariat en hänvändelse med förslag till en formellt annan redovisning av ärendet i enlighet med det utlåtande, som här föreligger. Jag följer nu den relation, som jag erhållit om saken; själv var jag inte närvarande vid justeringen. Därvid blev också motiveringen en helt annan än vad vi förut varit eniga om. Överrumplingen och brådskan gjorde väl att det gick som det gick, ty det uttalande om att »goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd av folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan», som nu återfinnes i utlåtandet, går stick i stäv mot avdelningens förut bestämt uttalade mening och har närmast tillkommit genom en olyckshändelse.

Det är nu det säregna förhållandet, att ingen vill vidkännas någon önskan att rubba folkhögskolans fria och av staten obundna ställning, men samtidigt leker man med tanken att det bör utredas, hur folkhögskolan skall inpassas i förhållandet till det statliga undervisningsväsendet. Skulle det lyckas att genom statliga direktiv växla in folkhögskolan på ett sådant spår, skulle det betyda början till slutet för folkhögskolan i dess hittillsvarande form som fri folklig medborgarskola. Det har emellertid inte från något håll gjorts gällande, att folkhögskolan inte väl fyllt sina uppgifter, utan det har tvärtom från olika håll vittnats om att folkhögskolan haft stor betydelse och att dess fria växt och möjlighet till anpassning efter provinsiella eller andra särskilda behov varit av stort värde. Under sådana förhållanden bör man också låta folkhögskolan själv finna sin form i den ständigt fortskridande utvecklingen. Det har gått bra hittills och det är all anledning att tro, att det även i fortsättningen skall lyckas bäst på det sättet.

I fråga om utskottets hemställan att motionerna om utredning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, äro vi alla ense, och då kanske några obetänksamma ord i motiveringen inte behöva betyda så mycket. Jag hoppas att Kungl. Maj:t inte av några illa genomtänkta formuleringar i ett utskottsutlåtande skall låta förleda sig till ett försök att via en utredning normalisera, uniformera och likrikta folkhögskolan. Vi äro inte så fattiga här i landet, att vi inte skulle ha råd att låta denna skolform fritt växa och fylla sina uppgifter vid sidan av det normaliserade och i system satta undervisningsväsendet.

Jag förstär mycket väl, att detta kan synas vara en rätt liten sak, då vi, som sagt, äro överens beträffande utskottets kläm och det här endast gäller motiveringen, och jag förstär också, att med endast två reservanter bakom vår reservation finns det inte stora utsikter att vinna gehör för den ändring av motiveringen, som vi föreslagit. Den kanske inte heller betyder så mycket, men eftersom vi i alla fall ha framställt yrkande därom, ber jag här att få hemställa om bifall till detta yrkande, d. v. s. till den av mig och herr Manner-skantz avgivna reservationen.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag har jämte ett par andra kammarledamöter i en motion hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om beviljande av statsbidrag till byggnadsarbeten vid folkhögskolorna och därefter för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Dylika bidrag ha ju alltsedan 1940 utgått till lantmanna- och lantushållsskolorna med relativt stora belopp, och detta har säkerligen varit av stor betydelse och till stort gagn för dessa skolor. Men samma behov av bidrag föreligger faktiskt för våra folkhögskolor. När det gäller bygg- eller reparationsarbeten har man där ingenting annat att lita till än bidrag från personer i bygden, som äro intresserade för folkhögskolan, eller möjligen anslag av lotterimedel. Detta gör att många av våra folkhögskolor äro synnerligen illa rustade,

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

både när det gäller elevbostäder och framför allt kanske när det gäller skolköken, där man skall undervisa de kvinnliga eleverna i hushållsgöromål.

Utskottet har avvisat vår motion med den motiveringen, att goda skäl visserligen tala för att en undersökning i motionens syfte kommer till stånd, men att spørgsmålet lämpligen bör tagas upp i samband med den utredning om folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan, som man förväntar skall komma att företagas.

I anledning av detta vill jag först och främst understryka vad herr Falla framhöll i sitt anförande nämligen att det är av vikt att man inte alltför mycket ändrar folkhögskolornas ställning. Jag tror att det är till synnerligen stor fördel för vårt land, att folkhögskolorna få behålla sin nuvarande karaktär av fria och obundna bildningsanstalter, och att man inte inordnar dem i något särskilt system, utan att de få arbeta under de former, de hittills haft och som visat sig medföra så goda resultat. Att folkhögskolan alltmer uppskattas, visar den stora tillslutningen av elever, särskilt under de senare åren — enligt vad jag erfarit, lär elevtillslutningen innevarande år vara synnerligen stor.

En utredning om folkhögskolans framtida ställning kommer under alla förhållanden att dra lång tid, och jag kan därför inte finna det vara ur vägen, att man redan nu undersöker möjligheterna av att med hjälp av statsbidrag förbättra byggnadsbeståndet vid folkhögskolorna. Även om folkhögskolan skulle få en annan ställning än den nu har, måste ju byggnaderna hållas i stånd.

Jag vet mycket väl att det inte tjänar mycket till att yrka bifall till vår motion, men jag vill ändå göra detta, då jag anser det vara av betydelse att man hävdar principen om att även folkhögskolornas byggnadsbehov bör vara en statens angelägenhet. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till motion nr 326 i denna kammare.

Herr Bergström: Herr talman! Om jag inte missuppfattade herr Falla, gjorde han gällande att vi på andra avdelningen föreslagit en helomvändning när det gäller den här frågan. Det är riktigt så långt som att vi, när vi första gången behandlade den del av utskottsutlåtandet, som herr Falla berörde, voro inriktade på att helt avvisa utredningskravet, alltså även i motiveringen till utskottets utlåtande. Detta berodde på att vi hade fått den upplysningen, att skolutredningen sysslade även med frågan om folkhögskolans ställning. Senare blevo vi emellertid underrättade om att så inte var förhållandet, och då kom saken i ett annat läge. Det är dock nu fråga om en omstöpning av stora delar av vårt folkskoleväsende, och det är uppenbart att denna omstöpning inte bör få lämna folkhögskolorna oberörda. Om man tänker på de förbindelser folkhögskolan har med folkskolan, är det lätt att inse, att en omläggning av vårt folkskoleväsende, som kanske skulle medföra en högre utbildningsstandard, måste medföra förskjutningar i anpassningshänseende från folkhögskolornas sida.

Vi ha sålunda från början inte varit ovänligt inställda till utredningsyrkandet, men vi funno efter den upplysning, som vi felaktigt fingo om att skolutredningen sysslade med saken, det överflödigt med en utredning.

Vi ha på utskottsmajoritetens sida svårt att förstå den oro, som herr Falla hyser i detta sammanhang. Ingen av oss vill ju på något sätt angripa folkhögskolornas frihet och oberoende. Här är bara fråga om en utredning i sinom tid även om folkhögskolornas verksamhet i en utvecklingsfas, kan man säga, som endast med statens stöd och medverkan kan genomföras. Det är detta, som vi ha sagt ut här, och ingenting annat. Och jag förstår inte, varför man nödvändigtvis skall kombinera en sådan utredning med några obönhörliga konsekvenser, gående ut på att folkhögskolorna skulle snöras in i en statlig tvångs-

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

tröja eller uniformeras på något olyckligt sätt. Folkhögskolorna värderas högt av det svenska folket, som nog kommer att se till, att den frihet, som folkhögskolorna behöva för sitt uppfostringsarbete, inte heller under kommande år blir störd på något sätt.

Vad beträffar det som herr Svensson i Ljungskile här sagt i anslutning till sin motion, så har jag varken lust eller anledning att polemisera mot de önskemål som han framfört. Vi ha på avdelningen endast velat taga fasta på att det här är fråga om en verksamhet, som befinner sig på inledningsstadiet, och att man väl ändå bör avvakta resultaten därav, innan man går vidare på den inslagna vägen. Jag är övertygad om att när dessa erfarenheter äro inhämtade och man har fått den överblick över verksamheten, som är nödvändig, så komma en hel del av de önskemål, som här motionsvis framförts, att bli uppmärksammade och beaktade.

Jag skall inte uppta tiden längre, herr talman, utan skall med vad jag här anfört begränsa mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Malmberg** i Skövde: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av de kritiska synpunkter herr Falla anförde i fråga om utredningskravet överhuvud taget. Om jag fattade honom rätt, såg han i framställningen om utredning ett attentat mot folkhögskolans fria verksamhet och dess fortbestånd i nuvarande former.

Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet vid att detta utskottsutlåtande knyter an till en motion, som jag haft äran frambära, och i denna motion finns intet som helst att ta till intäkt för en sådan framställning som herr Falla här gav, då han gjorde gällande att ett utredningskrav skulle innebära ett attentat mot folkhögskolans fria ställning. Däremot finnas i en annan motion vissa utredningsobjekt framlagda, som herr Falla möjligen kunde ta till utgångspunkt för sin kritik, men denna motion är tidigare avvisad av riksdagen, och det finns således ingen anledning att i detta sammanhang kritisera de synpunkter, som där äro framförda.

Det kan ju vara av intresse för kammaren att göra en jämförelse mellan herr Fallas sätt att reagera inför det föreliggande utredningskravet från motionärernas sida och det sätt, varpå man uppfattat denna motion på folkhögskolehåll. Flera framträdande folkhögskolemän ha skrivit i pressen om vår motion, och såvitt jag kunnat iaktta ha samtliga uttalat sin tillfredsställelse över de motiveringar vi anförde och de slutsatser vi kommit till. Så t. ex. har rektor Borelius i Stockholms-Tidningen gjort en undersökning och lämnat en översikt. Han refererar där mycket korrekt och sakligt synpunkterna i vår motion, och därefter kommer han fram till följande omdöme: »Från vår skolas håll har man all anledning att vara motionärerna djupt tacksam för deras omtanke. Och man har i huvudsak ingenting att invända mot deras förslag.»

Jag kan också i detta sammanhang citera vad en annan mycket framstående folkhögskoleman, rektor Alf Ahlberg, säger i en artikel i Dagens Nyheter, där det heter: »Med stor glädje har man därför anledning att hälsa den motion som nu inlämnats till årets riksdag att denna 'måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan'. Detta så mycket mer som motionärerna — — — i sin motivering visar sig äga mycket klar blick för folkhögskolans egenart och särskilda uppgift i det svenska skolväsendet.» — Ja, herr talman, när man tar del av dessa uttalanden från folkhögskolehåll förvånar man sig något över det sätt att reagera, som herr Falla här tillåtit sig.

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

Vi äro väl alla ense om att behovet av utbyggnad av fortbildningsmöjligheterna för mera mogen ungdom är mycket stort. Vi ha i vår motion tillåtit oss göra en översikt, ett diagram över det verkliga läget. Det visar sig därvid att vi ha att räkna med att endast 4 % av vår vuxna ungdom kommit fram till studentexamen, och fortsatt högre utbildning har ett ännu mindre procenttal haft möjlighet till. Den överväldigande delen av ungdomen är således hänvisad till övriga fortbildningsmöjligheter, men att dessa icke äro tillräckliga visa rapporter. Vi ha också i vår motion hänvisat till hurusom man vid folkhögskolornas vinterkurser enligt en rapport från 1945 måst avvisa över ett tusen anmälda av brist på plats; i verkligheten ha många flera måst avvisas, fastän de inte här redovisats. Detsamma gäller också möjligheterna att erhålla utbildning vid våra lantmannaskolor och lantbrukshögskolor, där man måst avvisa stora grupper av sökande.

Herr Falla gjorde en sammanfattning av sin kritik mot utredningskravet, och den innebar ungefär, att vi skulle sträva efter att bygga in folkhögskolorna i det övriga skolsystemet. Jag skall då be att få friska upp herr Fallas minne med att läsa upp vad vi i vår motion citerat av Kungl. Maj:ts direktiv till 1940 års skolutredning. Där heter det: »Folkhögskolan spelar en framträdande roll i landets bildningsliv och har blivit en centralpunkt för det frivilliga och fria folkbildningsarbetet bland vuxen ungdom. Det är av stor vikt att folkhögskolan liksom det fria bildningsarbetet i övrigt får behålla sin nuvarande fria ställning *utanför det egentliga, under mera bundna former arbetande skolsystemet* som en värdefull komplettering av detta.» Så långt detta citat, och därefter tillägga vi: »Den principiella uppfattning beträffande folkhögskolans ställning och arbetsuppgifter, som här kommer till uttryck, dela vi således helt och hållet.»

Herr Falla anmärkte också på att man tänkt sig en utredning angående en utbyggnad av folkhögskolan under statens medverkan, men jag har, herr talman, svårt att förstå den invändningen. Det är väl ändå så att folkhögskolorna hittills ha utvecklats och växt bl. a. tack vare statliga bidrag. Vi ha i vår motion också yrkat på att statsbidragssystemet för folkhögskolans del skulle byggas ut så att det kommer att motsvara de mera gynnsamma former, som gälla för centrala verkstadsskolor och lantmannaskolor. Skall man tänka sig en sådan förstärkning och en sådan förbättring av folkhögskolans utbyggnadsmöjligheter måste de väl med naturnödvändighet genomföras under statens medverkan.

Nu har utskottet — formellt, vill jag säga — yrkat avslag på vår motion, men reellt sett går yrkandet enligt min uppfattning ut på bifall, ty det säges klart ifrån: »Utskottet vill dock i detta sammanhang framhålla, att enligt utskottets mening goda skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande folkhögskolans framtida ställning och utbyggnad under statens medverkan. Utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål.»

Jag hade naturligtvis, herr talman, som motionär helst velat vara i den situationen att jag omedelbart kunnat yrka bifall till min motion, men i nu förevarande läge anser jag mig kunna yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Falla**: Herr talman! När herr Bergström vill göra gällande att det inte blivit någon helomvändning inom avdelningen — han sade att »i viss mån» hade det blivit så men att man från början dock inte var emot en utredning — måste jag säga, att detta är nog en ganska oriktig bild av vad som förekommit. Jag vet inte om herr Bergström var med vid den första behandlingen, men faktum var att avdelningen då var praktiskt taget enig om att en utred-

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

ning var fullkomligt onödig och att det inte fanns något behov av den. Helomvändningen gjordes vid utlåtandets justering — vid det tillfället var herr Bergström med — och då tillkom hela denna motivering, sådan den nu ser ut, i en brådstörtad vändning — enligt vad jag blivit underrättad om — och utan att man tidigare tagit någon ståndpunkt till detta.

Nu må det vara hur som helst med den saken. Avdelningen har, låt vara genom en olyckshändelse, kommit att stå för det yttrande som nu finns här, och därmed var avdelningens prestige engagerad, och då gick det inte att i utskottet få någon ändring till stånd. Prestigen är ju en mycket viktig faktor och nu är hela utskottets prestige engagerad för detta, och därmed är saken de facto klar. Jag har bara velat tala om hur det i själva verket förhållit sig med uppfattningen om denna utredning, och den var en helt annan i avdelningen än den som här kommit till uttryck.

Herr Bergström säger att folkskolans omläggning måste inverka på folkhögskolan — följaktligen är en utredning befogad här. Det är klart att folkhögskolan röner inverkan av en omläggning av folkskolan, men detta är ju endast en framtidshägring; vi veta ännu inte på vad sätt folkskolan kommer att läggas om. Under de många årtionden, snart tre kvarts sekel, folkhögskolan verkat i vårt land har det ju varit så att folkskolan genomgått en fortskridande utveckling, och denna har återverkat på folkhögskolans uppgift. Den erforderliga anpassningen har folkhögskolan själv skött om, och jag tror att vi med lugn kunna överlåta åt folkhögskolan själv och dess målsmän, d. v. s. respektive landsting och stiftelser, att svara för den anpassning som utvecklingen otvivelaktigt nödvändiggör.

Här gör man sig skyldig till en motsägelse, både herr Bergström och ännu mer herr Malmberg och överhuvud taget alla, som resonera så att folkhögskolans fria ställning skall bevaras, den vill man inte rubba, men *samtidigt* påyrka en statlig utredning om folkhögskolans ställning och uppgift i vårt framtida undervisningsväsende. Vad menar man med en sådan utredning? Det kan väl inte vara någon annan mening än att staten skall ge direktiv, att staten skall ge en plan för folkhögskolans vidare verksamhet med hänsyn till undervisningsväsendet i dess helhet. Det måste alltså bli en sorts statlig uniformering av folkskolan, det ligger i sakens natur, man må sedan bestrida detta hur mycket som helst. Det är en logisk motsägelse då man säger sig vilja bevara folkhögskolans fria ställning men samtidigt påkallar statens hjälp att utreda för att anvisa folkhögskolan dess ställning i den kommande verksamheten. Det förvånar mig att herr Malmberg i Skövde inte inser denna logiska motsägelse mellan resonemang och yrkande.

Herr Malmberg hänvisade till att folkhögskolans lärare delvis accepterat den motion, han talade om, och att man var glad åt den. Ja, det har förekommit sådana uttalanden, men jag skulle tro att de närmast ha sin grund i den förespeglning om höjt statsbidrag, som också från samma håll har gjorts, ty det vill varje verksamhet och varje skolform ha. Kan man få högre statsbidrag och mera pengar att röra sig med, är det alltid tacknämligt, det är det väsentliga. Och jag vill erinra om att Alf Ahlberg i sin artikel i Dagens Nyheter mycket bestämt varnade för att man skulle låta staten få ökat inflytande över folkhögskolan. Samtidigt som han gav motionärerna en eloge gjorde han i slutet av sin artikel också en erinran, att man här inte skulle spåra ur och gå för långt. Det finns också folkhögskollärare — vi ha i varje fall någon — som jag tror inspirerat just aktionerna i år i särskilt hög grad. Folkhögskollärare som leka med tanken att bygga in folkhögskolan i det statliga undervisningsväsendet, inrätta den med en realskola och ett gymnasium fram till studentexamen. Detta finns icke omnämnt i den motion som herr Malmberg

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

i Skövde väckt, det är alldeles riktigt, men det finns med i en annan motion, som redan är avslagen, och jag tror att detta i hög grad har inspirerat olika aktioner på detta område. Men de folkhögskollärare som vuxit in i folkhögskolans traditioner och arbetsliv låta icke locka sig in på sådana vägar.

Herr Malmberg citerade en mening ur motionen som visade att inte heller motionärerna önskade någon förändring i folkhögskolans fria ställning, men det finns som sagt, trots alla dessa förklaringar, en logisk motsägelse mellan yrkande och motivering. Såvida det är mening att staten skall ge regler och planer för folkhögskolans framtida utveckling hjälper det inte med några förklaringar, att man inte önskar ingripa i folkhögskolans verksamhet — sådana ingrepp följa automatiskt med en dylik utveckling.

Herr Malmberg framhöll att det inte var bra som det var på området. Det hade avvisats över ett tusen sökande från folkhögskolorna under ett år nyligen och det fanns alltså ett stort behov av att få folkhögskolan utbyggd. Det är sant. Men den som känner för folkhögskolan vet också i hur hög grad dess utveckling är betingad av olika konjunkturlägen. I vissa lägen är det överfullt med elever, men efter några år kanske det är en ganska markant brist på elever. Så har det fluktuerat under tidigare år. Nu tillkommer en annan faktor, nämligen att lantmannaskolorna, som tidigare genomgående voro kombinerade med folkhögskolorna, skola byggas ut — i viss utsträckning har det redan skett — och inrättas utan samröre med folkhögskolorna, en process som skall vara genomförd på ett par år. Därmed erhålles nya möjligheter för många folkhögskolor att ta emot ett större antal elever. Byggnader bli frigjorda som kunna användas för folkhögskolornas egen räkning, varigenom man alltså i viss omfattning kan bereda plats för det elevmaterial som nu måste avvisas.

Ett annat förhållande, som har rätt stor betydelse och som man kanske kan peka på, gäller de kvinnliga eleverna. Tidigare var ju den kvinnliga folkhögskoleundervisningen förlagd till sommaren. Folkhögskolorna utnyttjades så, att de manliga kurserna ägde rum på vintern, de kvinnliga på sommaren. För något med än ett tiotal år sedan öppnades vinterkurserna också för de kvinnliga eleverna, och dessa ha i stor utsträckning sökt sig dit. Det är ju inte något ont i det, men det finns alltså faktiskt möjlighet att på sommaren ta en hel del folkhögskolor i anspråk för undervisning av kvinnliga elever och på så sätt lediggöra vissa platser under vintern. Jag tror alltså inte, att man med anledning av platsbristen behöver vidtaga några alldeles särskilda åtgärder.

Vidare ha folkhögskolorna liksom lantmannaskolorna varit i hög grad provinsiellt betonade. De ha anpassat sig efter de behov, som förelegat i olika delar av landet, och det har gjort att vi ha fått en mångfald typer och variationer av folkhögskolor. Jag tror att det är lyckligt att denna fria växt får fortsätta. Vissa specialområden ha också tillgodosetts. Vi ha en hantverksbetonad folkhögskola, en nykterhetsbetonad folkhögskola och en gymnastikfolkhögskola, och vi ha folkhögskolan i Brunnsvik, som har sin särskilda karaktär. En hel rad av sådana specialintressen har givit folkhögskolorna deras särskilda prägel. Jag tror, att det skulle vara ganska olyckligt, om vårt folkhögskoleväsen likriktades genom av en statlig utredning föreslagna och sedermera av regering och riksdag fastställda normer och regler. Jag hoppas, att vi inte skola behöva ett sådant statligt intrång.

Som jag förut sade, tror jag att vi ha råd att låta denna skolform växa fritt vid sidan av hela det statliga undervisningsväsendet. Jag tror också, att det är ganska lyckligt att de olika landstingen ha tillfälle att låta de olika skolorna utveckla sig någorlunda fritt och på sitt särskilda sätt. Jag ser ingen anledning till att staten skulle överta landstingens funktioner i det avseendet. Detsamma

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

gäller naturligtvis med avseende på lantmannaskolorna. Jag finner hela denna utredning fullkomligt opåkallad.

När det sägs, att en del folkhögskolor inte ha tillfredsställande lokaler o. s. v., så är det väl riktigt, men det är ju likadant i det statliga undervisningsväsendet. Om vi samtidigt se på folkhögskolorna och på undervisningsanstalter som staten har, skola vi finna att många av statens skolor äro i dåligt läge beträffande byggnader, materiel och mycket annat. Allting kan inte bli tip-top med en gång. Jag tror dock, att folkhögskolorna ha kommit lika långt i utvecklingen som andra skolformer, och med kännedom om den starka känsla som lands-tingen ha för sina olika folkhögskolor är jag övertygad om att deras behov av lokaler, undervisningsmateriel m. m. bli tillgodosedda. Men allt kan naturligtvis inte gå på en gång.

Herr **Malmberg** i Skövde, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Falla envisas att ta vår motion till utgångspunkt för påståendet att det här gäller att föra in folkhögskolan i det övriga skolsystemet. Jag har tidigare citerat vad vi sagt i motionen och därmed, såvitt jag förstår, vederlagt herr Fallas påstående. Jag skall, herr talman, nu ta mig friheten att citera motionens kläm för att ytterligare ge belägg för vad jag tidigare sagt.

Vi föreslå »att riksdagen måtte besluta ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om en allsidig utredning angående folkhögskolans framtida utveckling och utbyggnad under statens medverkan med beaktande av i motionen anförda synpunkter», bl. a. med bibehållande av folkhögskolans fria ställning.

Herr Falla har en egendomlig uppfattning om faran av att hos Kungl. Maj:t begära hjälp för utbyggnad, i detta fall av folkhögskolan. Han förutsätter som självklart att, därest Kungl. Maj:t får göra denna utredning, kommer resultatet att bli, att denna nu fria skolforn insnöres i en tvångströja. Jag har ytterligt svårt att fatta den tankegången. Det är väl ändå så att Kungl. Maj:t, när en utredning tillsättes, brukar hämta utredningens direktiv från en vederbörlig riksdagsskrivelse, byggd på i motioner eller utlåtanden framförda synpunkter. Jag litar på att Kungl. Maj:t, därest utredningen kommer till stånd, handlar så även denna gång, och då har jag ingen anledning att frukta, att utredningen skulle leda till vad herr Falla här har antytt.

Att man på folkhögskolehåll ställt sig mycket välvillig och tacksam inför motionsförslaget beror, menade herr Falla, på att detta skulle medföra vissa ekonomiska fördelar. Ja, vi äro ense om att folkhögskolans målsmän äro verkliga idealister, men de måste räkna också med materiella värden, och erfarenheten har sagt dem att ett bättre statsbidrag ger dem större möjligheter att tjäna sin skola. Här förenas, kan man säga, materialism och idealism i det vällovliga syftet att ge vår ungdom bättre möjligheter att finna en efter dess behov anpassad, god utbildning.

Herr **Bergström** erhöil jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Det är väl så, herr talman, att vårt minne kan klicka ibland. Herr Falla gör ju gällande, att jag lämnat en uppgift rörande förhistorien till detta ärendes behandling på avdelningen, som inte skulle vara riktigt korrekt. Som sagt, ingen kan vara säker på sitt minne. Jag talade därför med en av avdelningens kammarledamöter, herr Onsjö, som säger sig ha fått precis samma uppfattning som jag om denna förhistoria till frågans behandling på avdelningen.

Vi stå alltså här två mot en, och jag kan under sådana förhållanden endast vidhålla min uppgift om orsaken till att avdelningen ändrat ståndpunkt i denna fråga.

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

Det anförande, som herr Falla höll senast, illustrerade ganska tydligt hur besatt han är av tvångsföreställningen, att det här är frågan om fientliga avsikter mot folkhögskolan. Han säger, att redan detta att man ifrågasätter en uredning — och ännu mycket mera en sådan utrednings verkställande — är ett uttryck för att man vill strypa folkhögskolans fria utveckling. Men herr Falla, såvitt jag förstår är vår avsikt och vår tanke, att om och när en sådan utredning igångsättes, det kommer att ske under inflytelserik medverkan från ledande folkhögskolemäns sida. Det borde väl ändå utgöra en garanti för att en dylik utredning inte kommer att utmynna i sådana avsikter mot folkhögskolorna, som herr Falla befarar. Det kan t. o. m. tänkas, att en utredning resulterar i att folkhögskolornas fria ställning i det svenska folkbildningsarbetet blir ännu starkare betonad och ännu mera ankarfast, om jag så får säga.

Det är ändå att se spöken mitt på ljusa dagen, när man i ett ifrågasatt utredningsarbete under fria former ser ett utslag av illvilliga avsikter mot vår folkhögskola, som vi alla sätta så högt värde på.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Falla** erhöll likaledes på begäran ordet för kort gemmäle och yttrade: Herr talman! Om någon ser spöken på ljusa dagen, så är det väl herr Bergström. Jag säger, att jag i detta utredningsperspektiv ser ett statligt intrång på detta område, och det tycker jag är en fullkomligt logisk konsekvens. Därmed har jag emellertid inte tillskrivit vare sig herr Bergström eller någon annan illvilja, som han säger, eller en önskan om att strypa folkhögskolan, som han också formulerade det. Men man kan i ovist nit komma fram till resultat, som man från början inte tänkt sig, och jag kan möjligen tillvita motionärerna bristande insikt om hur perspektivet kommer att te sig. Någon illvilja har jag däremot inte ett ögonblick velat påbörda vare sig dem, herr Bergström eller någon annan. Jag tror, att han är lika välvillig mot folkhögskolan som jag är. Det är bara i frågan om vilket resultat som följer, om vi växla in på detta spår, som vi ha olika uppfattning.

Herr **Bergström**, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort gemmäle, anförde: Herr talman! Ja, om inte herr Falla hyser dessa misstankar mot motionärerna som föreslagit denna utredning, så förstår jag inte var de illvilliga krafter, som han vädrar, skola vara att se.

Till sist vill jag säga, att det för folkhögskolorna förestår ett utvecklingskede av sådan omfattning och betydelse, att jag anser det uteslutet att folkhögskolorna utan statens medverkan kunna fullgöra de uppgifter, som detta utvecklingskede kommer att ställa på dem.

Herr **Falla** erhöll likaledes på begäran ånyo ordet för kort gemmäle och yttrade: Herr talman! Jag förstår inte var herr Bergström har fått sin föreställning om att jag skulle betrakta honom eller någon annan som illvillig. Jag har inte ett ögonblick talat om illvilja, jag har bara talat om den utveckling, som man antagligen har att vänta, om man växlar in på detta spår. Men någon illvilja har jag inte ögonblick velat påbörda någon av dem som stå för denna aktion. Jag förstår inte varifrån herr Bergström har fått det.

Härpå anförde

Herr **Onsjö**: Herr talman! Det var en mycket hård dom som herr Falla i sitt första anförande uttalade över detta utskottsutlåtande. Han sade, att det var mycket illa genomtänkt, och att det var så illa genomtänkt skulle väl, förmodar jag, bero på att herr Falla inte var närvarande sista gången ärendet be-

Anslag till understöd åt folkhögskolor. (Forts.)

handlades på avdelningen. I början var däremot herr Falla närvarande, och då var det väl litet bättre upplagt.

Att avdelningens inställning från början var mera negativ är nog riktigt, och likaså att avdelningen sedan fick en mera positiv inställning till utredningsyrkandet. Jag satt vid väggen, och det är klart att jag inte kan vittna om vad som rörde sig i hjärnorna på utskottsledamöterna vid bordet, men jag fick den uppfattningen, att det var nyheten att den nu arbetande skolkommisionen icke sysslar med detta problem, som kom avdelningen att ändra uppfattning. Men kanske herr Falla inte var närvarande och fick del av detta. Jag minns inte det.

Jag vill sedan på det livligaste instämma i vad herr Falla säger angående folkhögskolans fria ställning och angelägenheten av att på allt sätt söka bevara den. Det är tack vare denna fria ställning folkhögskolan kommit att betyda så mycket som medborgarskola och uppfostringsskola, om jag så får säga. Min uppfattning är att den är den bästa skola vi ha. Men att för den skull gå emot utredningsyrkandet, det tycker jag är att se spöken. Man kan väl inte komma ifrån att det, när hela vårt undervisningsväsende ligger i stöpsleven, är tämligen rimligt att det även göres klart vilken plats folkhögskolan skall ha i vårt undervisningsväsende. Konsekvensen av herr Fallas resonemang, om man driver det tillräckligt långt, är att folkhögskolan skulle avsvärja sig allt samröre med samhället, t. o. m. anslagen, men det kan det ju aldrig bli frågan om. Och när det ligger så till, att samhället måste ekonomiskt understödja dessa skolor, är det väl ofrånkomligt att samhället också ser till vilka uppgifter de ha.

Jag tror att det är föga riskabelt för kammaren att här bifalla utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan under a).

Beträffande utskottets hemställan under b) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionerna I: 90 och II: 240; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

På av herr talmannen därå given proposition biföll härefter kammaren utskottets hemställan under c).

Beträffande utskottets hemställan under d) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionerna I: 208 och II: 326; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

I fråga om motiveringen gav herr talmannen slutligen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Manner-skantz och Falla avgivna, vid utlåtan det fogade reservationen; och godkände kammaren utskottets motivering.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Gunnar Brilth.

Onsdagen den 26 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

*Anslag till
utbildning av
tandläkare
m. m.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har fogats en reservation av herr Lindström m. fl. Reservanterna anse, att riksdagen redan nu borde uttala sig för färdigställandet av ett tredje tandläkarinstitut, att detta tredje institut bör förläggas till Göteborg.

Det har alltsedan folktandvården började organiseras här i landet visat sig, att det är en omfattande brist på tandläkare. Moderna tandkliniker ha upprättats i landets olika delar, men det har i alltför många fall visat sig, att det är nästan hopplöst att kunna erhålla tandläkare till dessa kliniker. Det är därför erforderligt, att det göres en verklig kraftansträngning för att snarast möjligt få tandläkarfrågan löst på ett tillfredsställande sätt. De sakkunniga samt medicinalstyrelsen, som ha undersökt dessa frågor under de senaste åren, ha kommit till det resultatet, att här föreligger ett behov av minst tre tandläkarinstitut i landet, eventuellt fyra.

Det förefaller därför enligt min mening naturligt, att riksdagen redan nu uttalar sig för inrättandet av ett tredje tandläkarinstitut. Förhandlingar ha redan förts med Göteborgs stad om förläggandet av ett tandläkarinstitut till denna stad. Reservanterna anse, att dessa förhandlingar böra fullföljas snarast möjligt.

Jag skall icke ställa något yrkande i denna fråga. Men jag vågar göra en hemställan till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att snarast möjligt fullfölja de förhandlingar, som tidigare ha förts om inrättandet av ett tredje tandläkarinstitut i Göteborg.

Häruti instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Staxäng*.

Herr **Skoglund** i Umeå: Herr andre vice talman! Jag har icke för avsikt att engagera mig i tvisten mellan reservanterna och utskottsmajoriteten; den tvisten få de själva göra upp. Men jag har begärt ordet för att understryka angelägenheten av att vid planläggningen av placeringen av det tredje tandläkarinstitut, som blir en följd av utskottets förslag, också alternativet Norrland toges upp till noggrann omprövning. Jag förstår mycket väl, att det finns de som mena, att klientelet inom denna landsdel är för ringa för att motivera placering där av ett tandläkarinstitut. Jag tror emellertid, att en sådan uppfattning är felaktig. Tyvärr har jag inga siffror till hands, som bevisa detta. Men det har företagits utredningar av skilda slag, visserligen på en-

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

skilt initiativ, men utredningar som dock måste sägas vara mycket objektiva och som ge vid handen, att det på i varje fall ett par, tre ställen inom Norrland finns förutsättningar för att skaffa ett tillräckligt stort antal klienter, som motiverar placeringen där av det tredje tandläkarinstitutet. Det är städer med relativt stor befolkning. Det är en tätbefolkad landsbygd runt omkring dem med ett avstånd på två—tre mil in till den blivande förläggningsorten. Det är mycken skolungdom i städerna; det är vidare regementsstäder med ganska mycket folk som är i behov av folktandvård och som med fördel skulle kunna hänvisas till tandläkarinstitutet för behandling.

Jag tror alltså, att man vågar hävda, att de utredningar som gjorts på detta sätt visa, att det finns ett klientel av den omfattning som behövs för ett tandläkarinstitut med 40 eller 50 elever. Till detta kommer emellertid en mycket betydelsefull sak, nämligen behovet av att få ett tandläkarinstitut, som kan kombineras med möjligheter till forskning på området. För närvarande ha vi icke några sådana möjligheter i någon större utsträckning, i varje fall icke i full utsträckning. Landsdelen där uppe erbjuder ur forskningssynpunkt utomordentliga fördelar. Vi ha där å ena sidan områden som äro alldeles kariesfria. Vi ha hela öar av sådana områden. Vi ha å andra sidan områden där kariesfrekvensen är utomordentligt stor och där för övrigt tandsjukdomarna icke bara äro omfattande utan också äro av en komplicerad natur. Just i ett sådant område med ett sådant klientel måste man ju säga, att forskning med framgång skulle kunna bedrivas. Jag tror därför att en förläggning till Norrland av det tredje tandläkarinstitutet kan motiveras framför allt ur denna senare synpunkt, forskningssynpunkten, en synpunkt som jag vet, att man på ledande håll inom tandläkarutbildningen är mycket intresserad av och mån om att befrämja.

Jag har därför funnit det lämpligt att vid detta tillfälle, då frågan om placerandet av det tredje tandläkarinstitutet lämnas öppen, anföra dessa synpunkter. Jag förutsätter därför, att man i Kungl. Maj:ts kansli skall beakta angelägenheten av att även frågan om det tredje tandläkarinstitutets förläggning till Norrland kommer med vid den omprövning, som man går att företa.

Med detta ber jag, herr andre vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Sandberg* och *Mäler*.

Herr Osterman: Herr andre vice talman! Jag skall bara be att få komma med några helt allmänna reflexioner i anslutning till detta ärende utan att ingå i några detaljer.

Man kan ju icke undgå att vara förstående för de krav på en grundligare utbildning och på en bättre teoretisk skolning av tandläkarna som är framställt i den föreliggande propositionen, liksom man har en sådan förståelse vilken grupp det än berör. Ingen part kan ju bli lidande på att en yrkesman förvärfvar ökad skicklighet på sitt speciella område.

Det stora flertalet tandläkare torde också vara anhängare av en förbättrad utbildning. Jag tror emellertid ej, att det i och för sig är nödvändigt, att detta krav tillgodoses på det sätt, som de sakkunniga och propositionen rekommenderat. Icke heller torde det vara nödvändigt att genomföra denna omläggning av studierna med en ökad utbildningstid som följd just nu, då det råder en sådan brist på tandläkare i landet. Riksdagen har ju nyligen beslutat om en förlängning av en högst diskutabel lag, som ålägger utexaminerade tandläkare en tvångstjänstgöring vid folktandvården just för att skaffa de er-

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)
forderliga tandläkarna till folktandvården. Vore det då konsekvent att nu genomföra en åtgärd, som ytterligare minskade det till förfogande stående antalet tandläkare?

Utbildningen har ju också i det praktiska livet visat sig ha stått på en jämförelsevis hög nivå. Att undervisningen i en del teoretiska ämnen kanske icke varit så fullständig ändrar ej något i detta sakförhållande. För den enskilde tandläkaren kan det givetvis kännas som en tillfredsställelse att ha en gedignare teoretisk utbildning. I hans handlande som tandläkare kommer det givetvis alltså att hänga på de manuella och praktiska färdigheterna. Beträffande de rena forskningsuppgifterna kommer ändock sannolikt en enligt propositionens och de sakkunnigas förslag förbättrad teoretisk utbildning att vara ett otillräckligt underlag. Det ligger i sakens natur att de rena forskningsuppgifterna i allmänhet måste förbehållas läroanstalterna.

De invändningar mot ett genomförande nu av en femårig undervisningsplan för tandläkarutbildningen, som framförts av bl. a. professor Norberg och över-tandläkare Östman vid en uppvaktning inför statsutskottet, synas tungt vägande. Jag skall icke ingå närmare härpå. Ett sammandrag av dessa synpunkter har tillställts kammarens ledamöter i en promemoria. Jag har endast velat påpeka, att dessa sakkunniga anse, att den förbättrade utbildning som man strävar efter kan vinnas, utan att utbildningstiden förlänges med ett år, genom en ökad effektivisering av undervisningen och ett bättre tillvaratagande av studietiden. Då som det påpekas i denna promemoria 273 000 barn mindre per år skulle kunna få sina tänder omskötta, om utbildningstiden förlänges med ett år, måste jag säga, att detta ur de sociala synpunkter, som riksdagen tidigare lagt på tandvårdsfrågan, är ett synnerligen starkt argument mot den förlängning av utbildningstiden som föreslagits.

Sedan nu saken avgjorts i första kammaren i enlighet med utskottets förslag lönar det sig ej att ställa något yrkande. Jag vill endast uttala en förhoppning om att Kungl. Maj:t tillmötesgår de önskemål, som utskottet uttalat om en ytterligare utredning angående möjligheterna att nedbringa studietiden, innan den nya studieplanen fastställs.

I detta anförande instämde herrar *Fast, Lindberg* och *Ståhl*.

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr andre vice talman! Även om jag icke har annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan har jag dock velat passa på tillfället att säga några ord.

Det är icke bara fråga om varest ett tandläkarinstitut skall förläggas. Det är kanhända i ännu högre grad fråga om att påskynda utbildningen av tandläkare. Om man som lekman tar del av det material, som är tillgängligt på detta område, så får jag lov att säga, att riksdagsmännen måste bli litet tveksamma, när de sakkunniga, departementschefen och utskottet nu komma och föreslå en utökad studietid såsom resultat av en utredning, där man utgick ifrån att en kortare studietid för tandläkarexamen skulle eftersträvas. De sakkunnigas betänkande har ju också i yttrandena tämligen enhälligt avstyrkts, när det gäller frågan om en förlängning av tandläkarkurserna.

När man i alla fall nu kommer fram till att man måste öka studietiden till fem år, frågar man sig: Vad är då anledningen till att detta har blivit nödvändigt? Ja, ett av motiven är, att redan tidigare under den s. k. fyraåriga kursen ha de flesta eller 61 procent av eleverna behövt cirka fem år. Men jag har svårt att förstå, att detta skulle vara ett hållbart argument för riksdagen att acceptera den femåriga studieplanen. Det är nämligen så att om man ser på kursplanerna förefalla de till och med en lekman litet egendomliga.

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

Det är klart, att det behövs ganska lång tid för tandläkareleverna, därest de föreläsningar, som skola hållas vid tandvårdsinstitutet, innehålla en rad ämnen och uppgifter, som för tandläkarna torde vara av tämligen liten betydelse. Jag roade mig med att gå igenom en av dessa föreläsningar. Den finnes publicerad i Odontologisk tidskrift, nr 1 för i år. Det är en föreläsning, där tentator på tio sidor talar om den grekiska och romerska konsten och den franska bildhuggeri- och målarkonsten, där han talar om musik och om Filip den store, om konung Sven Tveskägg och en rad gamla historier från 2000 år tillbaka i tiden. Om föreläsningarna alltså äro späckade med sådana uppgifter om rent historiska saker, är det klart, att man kan draga ut dem praktiskt taget hur långt som helst. Det är tio tättryckta sidor, som icke med ett enda ord beröra tandvården utan uteslutande konst, litteratur, musik, bildhuggeri och allt vad det heter för någonting. Jag menar, att om man skall ha sådant i kursplanerna är det säkerligen nödvändigt med dessa fem år.

Det är en annan fråga som man i detta sammanhang även tvingas ställa sig. Jag vet ju ej, om uppgiften är riktig, men efter den uppgift som jag fått av en tandläkare behövas enligt det överarbetade förslaget 32 föreläsningar i farmakologi eller läkemedelslära. Det är ungefär lika mycket läkemedelslära som de medicinska läkarna ha att genomgå. Det är klart, att man frågar sig, om det är nödvändigt för en hel rad av tandläkarna att gå igenom en sådan grundlig läkemedelskurs för att syssla med tandvården som sådan.

Det är även en annan fråga som de sakkunniga varit inne på men tämligen kallt avvisat. Det är frågan om en differentierad tandläkarexamen. Departementschefen har också i överensstämmelse med de sakkunniga ganska snabbt avvisat denna tanke. Det är ju ändå ett faktum, att det i dag finnes tandläkare i vårt land med treårig och med fyraårig utbildning; nu skola vi få sådana med femårig kurs. Det vill alltså säga att de stå sida vid sida. Jag tror icke, att någon vill stå upp här och säga, att de tandläkare, som genomgått en treårig utbildningskurs, utföra ett sämre arbete än de som ha en fyraårig eller femårig sådan. Jag tror, att ingen vill göra ett sådant påstående. Då uppkommer omedelbart frågan: är det nödvändigt för övriga tandläkare att ha fem års utbildning? Eller finns det måhända icke i tandvårdskurserna inlagda en rad ämnen, som skulle kunna undvaras vid en snabbframskolning av ett tillräckligt antal tandläkare speciellt för folktandvården?

Jag har vid ett noggrant studium av vårt material i denna fråga icke kunnat inse, att de argument, som de sakkunniga, departementschefen och utskottet anföra för en förlängning, äro så starka, att riksdagen hade bort taga dem utan vidare. Jag har tvärtom den uppfattningen, att det hade varit lämpligt, att man hade fått en ytterligare överarbetning och kanske även en undersökning över utseendet och innehållet av de kursplaner, som avses för att skola fram tandläkare för den svenska tandvården.

Om jag sedan skulle säga ett par ord om förläggningen av det tredje tandläkarinstitutet, skulle jag ju kunna instämma i vad herr Skoglund i Umeå här anfört. Men i de sakkunnigas betänkande och i propositionen anför man i fråga om förläggningens orten två argument, som skulle vara utslagsgivande för förläggningsplatsen. Det ena är närvaron av en medicinsk fakultet, det andra är tillräckligt stort antal patienter. Av en utredning, som de studerade vid tandläkarinstitutet gjorde 1942, framgår, att det även vid tandvårdsinstitutet i Stockholm varit brist i fråga om tillgången på patienter. Ändock är ju Stockholm ett av de största och mest tätbebyggda områden som finns. Men även här ha enligt denna utredning eleverna tvingats att »köpa sig» patienter för att de skulle kunna ha någonting att arbeta med. Av en Gallupundersökning som gjorts visar det sig, att icke mindre än 24 av 26 elever, som tjänstgjort

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)
 på klinik, också varit tvingade att själva köpa sin patienter och betala för dem. Tillsammans ha de fått betala 1 529 kronor för att få tillgång på patienter. Om tillgången på patienter varit liten för Stockholms vidkommande, visar de sakkunnigas utredning i detta avseende beträffande Göteborg och Malmö ganska klart, att tillgången på patienter är väsentligt mycket större i Göteborg än i Malmö. Nära nog dubbelt så många människor bo i Göteborgsområdet som i Malmöområdet. Av den argumentering, som här förts, vill det förefalla som om det skulle väga tyngre att man har tillgång på patienter än att man har en medicinsk fakultet i närheten. Jag menar därför, att med den uppläggning de sakkunniga givit åt förslaget om ett andra tandläkarinstitut de borde ha kommit till det resultatet, att Göteborg borde komma i första rummet.

Det är givet att om dessa två argument skola vara helt avgörande för frågan om förläggningen av ytterligare tandläkarinstitut, så måste vi på norrlandsbänkarna se ganska pessimistiskt på möjligheterna att få icke bara det tredje tandläkarinstitutet förlagt till Norrland utan också det fjärde eller det femte. Någon medicinsk fakultet ha vi nämligen icke i Norrland, och någon sådan tätort som Stockholm ha vi icke däruppe, försåvitt vi icke med någon ort skulle kunna förena stora delar av landsbygden. Detta skulle emellertid medföra stora svårigheter i kommunikationshänseende, låt vara att det delvis naturligtvis kan uppvägas av den omständigheten att tandrötan är mera utbredd i Norrland än annorstädes.

Det är uppenbart att hela riksdagen efter de debatter, som förts både i första kammaren och i denna och som säkerligen leda till att riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, skulle kunna förena sig i en hemställan till departementschefen, att han ville allvarligt ompröva frågan, huruvida man på den här beträdda vägen verkligen vinner en snabbare utbildning och en ökad tillgång tandläkare för folktandvården. Ty det är ju dock detta, som är motivet för upprättandet av detta nya tandläkarinstitut.

Frågan om uppläggningen av kursplanerna kan jag icke heller underlåta att säga några ord om och därvid återge ett exempel, som finns anført i denna lilla skrift. Faktum är att bristen på lärarkrafter medfört att eleverna fått vänta i medeltal 1½ timme om dagen för att få visa upp sina arbeten för lärarna. Man räknar med att 40 dagar om året gått till spillo till följd av denna väntetid, under vilken eleverna icke kunnat utföra något arbete. Icke heller dessa frågor, tillgången på lärarkrafter och kursplanens omfattning och utseende, ha enligt min mening blivit på ett tillfredsställande sätt lösta vare sig för Malmös eller Göteborgs vidkommande utan hänga alltjämt — såvitt jag förstår — i luften. Kanhända är en av anledningarna till att man måste ha en femårig utbildning just den omständigheten, att eleverna nödgas kasta bort 40 dagar om året på att få visa upp sina arbeten för lärarna.

Herr talman! Jag har som sagt icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Sefve**: Herr talman! Jag delar i stor utsträckning de synpunkter på den föreliggande frågan, som anförts av de båda sista talarna. Det är tydligt, att det förslag, som här ligger på riksdagens bord, tillkommit för att man så snabbt som möjligt skall kunna öka tillgången på tandläkare, framför allt för folktandvårdens behov. Det är ju beklagligt, att man då skall anse sig tvungen att föreslå en förlängning av studietiden från 4 till 5 år, en förlängning, som ju måste betyda en fördröjning av tandläkarutbildningen. Man finner väl detta så mycket märkligare, som det icke är så länge sedan denna utbildning ökades från 3 till 4 år. Jag är emellertid för min del

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

övertygad om att de sakkunniga, som framlagt detta förslag, därvidlag stött sig på det faktum, att statistiken visar, att en mycket stor del av tandläkarinstitutets i Stockholm elever behöva mer än 5 år för att bli färdigutbildade. Enligt denna statistik skulle det alltså härvidlag i själva verket icke vara fråga om en förlängning av studietiden utan fastmera om ett stadfästande av ett redan förhandenvarande förhållande, och att man nu blott söker använda denna femåriga utbildningstid så effektivt som möjligt.

Alla veta vi, att det finns en opposition bland tandläkarna, som mycket energiskt hävdar att 5 år icke behövas för tandläkarutbildningen, utan att denna mycket väl kan ske på 4 år. Man framhåller från detta håll, att statistiken i fråga härstammar från krigstiden, alltså från åren 1940—1945, då en stor del av tandläkarinstitutets elever voro inkallade till beredskaps-tjänst, vilket gjorde att siffrorna blivit så höga. Man framhåller vidare, att det under samma tid varit en hel del ombyggnadsarbeten på olika delar av institutet, vilket också medfört en fördröjning av studierna. Slutligen har man såsom en förklaring till den långa studietiden pekat på det förhållandet, att vederbörande icke kunnat tillräckligt utnyttja tiden utan att det, som den siste talaren framhöll, blivit en hel del väntetid. Detta har i sin tur hängt samman därmed, att statsmakterna plockat in alldeles för många lärjungar, betydligt fler än som från början varit tänkt och som kunde vara lämpligt. Man har icke haft en tillräcklig lärarstab för detta stora elevantal. Oppositionen säger också, såsom här redan framhållits, att man mycket väl och i mycket stor utsträckning skulle kunna skära ned de kurser, som nu finnas. Det är mycket svårt att döma om den saken för den, som icke satt sig grundligt in i frågan, men i vart fall är det tydligt att en ytterligare granskning av studieplanen är av behovet starkt påkallad.

Departementschefen har stått inför tvänget att fortast möjligt få fram ett förslag i ärendet. Han måste ju veta, hur ett eventuellt nytt institut skulle vara beskaffat, och han har därför tillkallat en särskild granskningsman, som emellertid haft mycket kort tid på sig för sitt uppdrag. Det är dock mycket möjligt, att om en ny granskning företages av den sakkunnige, och denne då får längre tid på sig, en kortare studietid skall kunna föreslås. Under nu rådande förhållanden tillåter jag mig uttala den förhoppningen, för att icke säga förvissningen, att eklestiasitikministern kommer att ta upp frågan till förnyad granskning. Jag tror att han därvidlag kommer att gå till verket utan några som helst förutfattade meningar.

Beträffande frågan om var det tredje institutet så småningom skall förläggas, till Göteborg eller till Norrland, instämmer jag givetvis i de synpunkter, som framförts av herr Mårtensson. För ett tandläkarinstitut av den omfattning, varom nu är fråga, finns utöver Malmö ingen annan förläggningsplats än Göteborg. Ganska självklart är att det icke finns någon annan plats än Göteborg, där man har patienter i tillräcklig mängd på ett så pass litet område, som det krävs för ett institut, och framför allt finns det icke annorstädes ett tillräckligt antal tandläkare, som behövas på institutet som assistenter. Många anse till och med, att icke ens Malmö, som dock är centrum i ett ganska stort distrikt, är tillräckligt i det avseendet.

I fråga om cariesfrekvensen kunna Bohuslän och Norrland tävla med varandra; båda landsändarna äro i mycket starkt behov av folktandvård och tandvård överhuvud taget. Jag förstår mycket väl dem, som icke nu vilja bestämma sig för var det blivande tredje tandläkarinstitutet skall förläggas, och deras uppfattning, att det är oriktigt att staten i det avseendet i förväg så att säga binder sina händer. Även om detta medges måste det emellertid sägas, att det skulle vara till mycket stor fördel både för staten själv

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

och för vederbörande ort att man i god tid får reda på var det skall ligga så att man kan vidta sina dispositioner därefter.

Herr talman! Jag är för min del som sagt övertygad om att när den tiden kommer, då vi skola besluta om ännu ett tandläkarinstitut, detta icke kan förläggas till någon annan plats än Göteborg, om nämligen avsikten med det institutet skall vara densamma som här angivits, att det skall utbilda 50 å 60 tandläkare om året.

Herr talman! Jag ber, som jag tidigare sagt, att få instämma i herr Mårtenssons vädjan till ecklesiastikministern.

Häruti instämde herr Nilsson i Göteborg, fröken Öberg samt herrar Sundberg och Onsjö.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Erlander**: Herr talman! När jag överflyttades från socialdepartementet till ecklesiastikdepartementet, tog jag med mig ett utomordentligt starkt intryck av nödvändigheten att man vidtog kraftåtgärder för att trygga tillgången på tandläkare i landet. Det är ju ingen mening med att tala om den tid som varit, men vi kunna ju alla konstatera, att ett nytt tandläkarinstitut hade bort inrättas vid en tidigare tidpunkt, så att man dels sluppit det alltför stora institut, som Stockholm haft, och dels fått till stånd ett ökat utbud på tandläkare. Jag tolkade den föreliggande frågan som en av mina viktigaste uppgifter, och jag tror att det var ett av de allra första ärenden jag hade att handlägga, när jag satte i gång förhandlingar med de sakkunniga för att i så god tid som möjligt få fram förslag till ett nytt tandläkarinstitut. Jag är nu glad över, att vi kommit så långt att det icke råder några delade meningar i själva sakfrågan, utan att vi om några minuter skola kunna fatta definitivt beslut om ett nytt till Malmö förlagt ganska stort tandläkarinstitut.

När jag sysslade med dessa ting dröjde det icke länge förrän jag fick klart för mig, att frågan om tandläkarutbildningen icke bara var en fråga om ett nytt institut utan därjämte just den fråga, som här stått i centrum för diskussionen, nämligen frågan om tandläkarutbildningens längd. Den frågan anmälde sig som sagt på ett tidigt stadium. Jag skall gärna erkänna, att jag blev mycket ledsen, när de sakkunniga kommo med sitt förslag, som innebar — såsom jag såg saken — en förlängning av studietiden med upp till ett år. När man från början tror sig kunna uppnå ett förbilligande av utbildningskostnaderna och därmed en nedpressning av utbildningstiden, blir man ju ledsen om det i stället går åt andra hållet. I denna fråga blev jag emellertid dubbelt ledsen, eftersom det förelåg en typisk bristsituation, då varje förlängning av studietiden var ödesdiger. Jag vill icke ett ögonblick polemisera mot de talare, som här anfört dessa och liknande synpunkter, men min första fråga till de sakkunniga, nämligen landstingsdirektör von Hofsten och herr Lindberg i Borlänge, som satts in i kommittén för att representera landstingens intressen, gällde just, om de också kommit till den uppfattningen, att vi måste gå in för en förlängning av studietiden. Svaret blev ja. Båda förklarade, att de börjat utredningsarbetet i den förhoppningen, att man skulle kunna pressa ned utbildningstiden, men att de kommit till ett motsatt slutresultat. Jag hade då att fatta ett val och kanhända jag valde fel. Men jag var icke övertygad om nödvändigheten i och för sig av att man vidtog en förlängning av studietiden. Det val jag hade att göra var följande. Det var bråttom med att få ett nytt tandläkarinstitut. Varje uppskov betydde risk för att det datum, den 1 januari 1948, som enligt min mening var den senaste tidpunkt, vid vilken institutet borde träda i funktion, skulle bli den 1 januari 1949, ja kanske den 1 januari

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

1950. När jag lyssnat en stund till tandläkarnas diskussion sade jag mig, att här ha vi så mycken sakkunskap och klokskap samlad att det finns ungefär lika många delade meningar som det är tandläkare i detta land om hur utbildningen skall vara ordnad. Jag sade mig, att om vi ta upp en ny diskussion efter detta betänkande kommer frågan att kastas ut i långa analyser fram och tillbaka, och man vet icke när beslutet kommer att fattas. Jag intog då den positionen att jag kallade till mig en person, på vilken jag tror att hela riksdagen litat, nämligen förre ordföranden i statsutskottets andra avdelning landshövding Conrad Jonsson, klargjorde för honom mitt dilemma och sade honom, att den nuvarande utbildningstiden för ett mycket stort antal elever de facto är tio terminer. Det är ju inte så, som vissa talare ha för sig, nämligen att man har en faktisk utbildningstid av tandläkare på fyra år. 61 procent av de som utexamineras behöva mer än $4\frac{1}{2}$ år för sin utbildning, och nära $\frac{1}{3}$ behöva för närvarande mer än fem år enligt de siffror, som stodo mig till buds. När jag hade att ta ställning till denna angelägenhet sade jag till utredningsmannen: gör ett förslag, som innebär ett effektivt utnyttjande av den nuvarande studietiden, och låt oss få en studietid, som är lika lång som den genomsnittliga studietiden för närvarande, alltså examen inom tio terminer eller mellan $4\frac{1}{2}$ och 5 år och skaffa garantier för att sakkunskapen lovar oss, att denna studietid icke skall överskridas. Detta var det uppdrag, som landshövding Jonsson fick, och på otroligt kort tid lyckades han få till stånd enighet bland de sakkunniga. Att denna enighet sedermera spruckit kan jag icke hjälpa. I varje fall presenterades för mig, i så god tid att jag kunde förelägga det årets riksdag, ett förslag i detta ärende.

Jag tror, herr talman, att vem som helst som varit i min situation hade handlat på samma sätt som jag. Det angelägna var här att få institutet till stånd och söka förhindra att en utsträckning av den faktiska studietiden genomfördes. Därför blev propositionen utformad på det sätt den blev. Icke heller utskottet har tydligen vågat taga på sitt ansvar, lika litet som jag, att veckla in sig i en ny diskussion om studietid, studieprestationer och dylikt.

Nu ger utskottet en anvisning till departementschefen om att det förekommer en del spilltid vid tandläkarinstitutet, att det överhuvud taget är tveksamt, om icke åtskilliga moment i kursplanerna kunna tagas bort, och andra dylika saker. Jag kan försäkra kammaren — det följer redan av vad jag sagt — att jag skall begärligt anamma de uppslag utskottet här givit. Det kommer att bli en utredning rörande möjligheten att pressa studietiden ytterligare.

Men varför vill man då ha ett beslut i dag? Jo, helt enkelt därför — såsom jag sagt tidigare i första kammaren — att vad vi behöva nu är att åtminstone få kursplanerna så långt tillrättlagda, att vi kunna bygga. Frågan om spilltiden, frågan om att få bort diskussionerna om Sven Tveskäggs tänder etc. beröra icke bygget. Under sådana omständigheter är jag villig att försöka göra vad på mig ankommer för att få till stånd den sammanpressning man här diskuterar. Men jag har velat ge denna förklaring för att man skall förstå vad det beror på att Kungl. Maj:ts förslag ser ut som det gör.

Men låt mig innan jag slutar, herr talman, säga, att det visserligen är viktigt att vi kunna vinna en månad eller ett par genom en sammanpressning av studietiden, men att det är mycket viktigare, att man kan komma fram på en linje, som utesluter det nuvarande kompletteringsvansinnet, detta att man låter studerande slösa bort tiden i ett, två, kanske tre år, innan de överhuvud taget få börja sin utbildning. Detta måste ju ändå betraktas som ett fullkomlig upprörande slöseri med den dyrbaraste tillgång vi för närvarande ha, nämligen de ungas arbetskraft och de ungas arbetstid. På den punkten har jag gjort ett uttalande, och jag är glad, att statsutskottet så kraftigt understrukt

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

det. Både när det gäller kompletteringarna för att komma in vid tandläkarinstitutet och i fråga om försöken att pressa tiden tror jag, att vi kunna hjälpas åt och bringa frågan till en något så när vettig lösning.

Vad beträffar platsfrågan och den diskussion, som uppstått i det hänseendet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, skall jag icke taga ställning till den saken. Det är klart, att riksdagen bör, om den har en mening på den punkten, ge uttryck åt den. Å andra sidan undrar jag, om det skulle göra så mycket om man låter det hela vara alldeles förutsättningslöst. En ny utredning kommer ju nu till stånd om utbildningsförhållandena, och det kan hända, att det ligger någonting i herr Skoglunds uppslag, att man kan skapa en vetenskaplig forskningshärd någon annanstans i landet. Detta är sådant som får provas i samband med frågan om utbildningen.

Jag undrar, om det icke vore klokt av andra kammaren att liksom första kammaren följa statsutskottets majoritet. Man har fria händer, och jag kan icke se, att man därigenom i nuvarande läge på något sätt förspiller någon tid.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Efter statsrådets ingående redogörelse för det förslag som nu diskuteras behöver icke mycket ytterligare tilläggas.

Jag vill bara understryka, att även statsutskottets andra avdelning verkligen försökt att när det gäller utbildningstiden höra dem som ha en annan uppfattning än den som framkommit i det nu diskuterade förslaget. Vi hade på avdelningen uppe fyra representanter för dem som anse att den föreslagna utbildningstiden är för lång, och vi framställde den frågan, om de ville taga på sitt ansvar att låta en utbildningstid på fyra år vara nog med tanke på det föreliggande behovet. Det låg någon tveksamhet i svaret från den persons sida, som jag skulle föreställa mig i varje fall har möjlighet att bedöma saken, och han erkände, att det behövs en förbättrad utbildning. Han trodde emellertid icke, att det skulle vara nödvändigt med så lång tid som den föreslagna. Den utökning han talade om innebar en förlängning av tretton dagar på varje termin. När vi undersökte möjligheterna för realiserandet av en sådan tanke, visade det sig omöjligt, så vitt vi kunde finna. Vi ha som sagt låtit alla komma till tals som haft någonting att säga om denna sak. Jag kan tillägga, att jag vid ett sammanträde med landstingets förvaltningsutskott i min hemort frågade vår tandvårdsinspektör, huruvida han ansåg att med hänsyn till folk-tandvården det behövdes en förbättrad undervisning. Han svarade utan tvekan ja på den frågan och framhöll, att en tandläkare, som tager hand om en enmansklinik, behöver en bättre utbildning än en tandläkare som slår sig ned i en stad och idkar privat praktik. Han får taga ett större ansvar.

Men för att icke underlåta att göra något som kan leda till en minskning av utbildningstiden — ty det är uppenbart, att icke någon vill ha en längre utbildningstid än som är nödvändigt — har utskottet understrukit, att ännu en undersökning bör göras, innan undervisningsplanen fastställs, huruvida man behöver ha den utbildningstid som här är föreslagen. Vi ha emellertid icke ansett oss kunna taga på vårt ansvar att nu gå in för en kortare utbildningstid utan ha i princip tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Detta om själva utbildningen. Vad sedan behovet av tandläkare beträffar behöva vi väl icke yttra oss så mycket om den saken. Vi som tillhöra landsting veta, vilket skriande behov som föreligger och vilka svårigheter, för att icke säga omöjligheter, det är att få tandläkare till våra kliniker. Om en tandläkare flyttar från en klinik, riskerar man att få ha kliniken stående där utan tandläkare. Det är uppenbart, att detta är en fråga av stor social betydelse

Anslag till utbildning av tandläkare m. m. (Forts.)

och att vi böra göra allt vad vi kunna för att få fram utbildade tandläkare på kortast möjliga tid.

I fråga om den sak som här närmast diskuterats och varom meningarna varit delade inom utskottet — liksom de äro det även i kammaren — har intet annat yrkande blivit framställt än om bifall till utskottets förslag. I statsutskottet diskuterades skäl för och emot att man nu skulle fatta beslut, var man skulle förlägga nästa institut. En av utskottets ledamöter framhöll då, att det ingalunda saknade betydelse, att Kungl. Maj:t har fria händer i detta hänseende. Ty om vi i dag fatta beslut om att förlägga nästa institut till Göteborg, är det ganska naturligt, att göteborgarna icke behöva anstränga sig för att göra det hela för staten så billigt som möjligt. De kunna bara åberopa, att riksdagen beslutat, att institutet skall förläggas till Göteborg. De säga, att det är klart att de skola ställa sig riksdagens önskemål till efterrättelse, men de ha intet verkligt intresse av att bringa ned kostnaderna så långt det överhuvud taget är möjligt. Man kan kanske säga, att det är osmakligt att pressa deras uppoffringar, men det är ett tillvägagångssätt som vi begagnat oss av i många andra frågor. Och jag kan icke tro, att det hela på något sätt fördröjes genom att man icke nu fattar beslut om förläggningsorten. Det bara giver Kungl. Maj:t ökade möjligheter vid själva underhandlingarna. Därför har utskotts-majoriteten icke ansett det klokt att för närvarande besluta om platsen för nästa institut utan lämnat den frågan öppen.

Jag hoppas, att andra kammaren skall bifalla utskottets förslag, liksom tidigare skett i första kammaren. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa åtgärder inom sinnessjukvårdsorganisationen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag för budgetåret 1946/47 till länsstyrelserna och landsfiskalerna, jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Bara ett par ord i all korthet vid denna punkt på föredragningslistan.

Vad som föreslås i propositionen och även i utskottsutlåtandet innebär bl. a., att avdelningscheferna vid länsstyrelserna skulle uppflyttas i lönegrad A 34 samtidigt som avlöningsförstärkningarna till dem skulle slopas. Detta medför, såsom påpekats i en av herr Andersson i Gisselås och mig väckt motion, i viss mån en försämring av avdelningschefernas ställning i lönehänseende. Det blir en försämring i löneläge, ehuruval en viss förbättring i pensionsunderlaget. Emellertid är försämringen större än vad det förefaller när man läser utskottsutlåtandet, då avdelningscheferna måste tjänstgöra åtskilliga år innan de kunna komma till slutlönen och sålunda drabbas av en årlig löneminskning. Tjänsteförteckningssakkunniga ha också år 1942 gett uttryck åt den uppfatt-

Ang. vissa anslag till länsstyrelserna och landsfiskalerna.

Ang. vissa anslag till länsstyrelserna och landsfiskalerna. (Forts.)
ningen, att avdelningscheferna vid länsstyrelserna icke skulle sättas i sämre löneställning än divisionsordförandena i hovrätterna och i samma lönegrad som häradshövdingarna eller i lönegrad B 2.

Jag vill framhålla, att landssekreterarna och landskamrerarna, som det här gäller, på senare år i stor utsträckning fått vidgad kompetensfär och ökade arbetsuppgifter. Landssekreterarna ha fått sig underlagda civilförsvarsavdelningarna med försvarsdirektörerna som föreståndare. Landskamrerarna ha fått ökade arbetsuppgifter genom inrättandet av folkbokföringsavdelningarna och vissa uppgifter som sammanhånga med den nya uppbördsförordningen, innebärande bl. a. att de skola handlägga frågor om jämkning av påford skatt. Statens intressesfär och kompetensområde har alltmer utsträckts under senare år, och länsstyrelserna äro ju lokalorgan för statsstyret. Det har blivit en ständigt växande arbetsbörda med uppgifter av växlande art, såsom vi påpekat i vår motion, och med krav på stor förtrogenhet med lagar och förordningar och god kännedom om bygdens och befolkningens i länet behov. Det torde kunna anses som ett ganska trängande krav, att befattningshavare i denna ansvarsfulla position få en ställning i ekonomiskt avseende, som motsvarar deras vidgade arbetsuppgifter.

Nu har utskottet varit vänligt nog att tillmötesgå motionärerna så tillvida, att man säger, att dessa avdelningschefer böra tillerkännas ett personligt lönetillägg till undvikande av annan minskning i deras kontanta löneförmåner än vad som svarar mot de till följd av lönegradsuppflyttningen ökade pensionsavdragen.

Jag vill uttala den livliga förhoppningen, att statsmakterna i framtiden också skola ha ögonen riktade på önskvärdheten av att när tillfället är lämpligt bereda dessa befattningshavare en löneställning, som något bättre än enligt nu föreliggande förslag motsvarar deras ökade arbetsuppgifter och ansvarsfulla värv.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Anslag till civilförsvaret. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till civilförsvaret.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna är till detta utskottsutlåtande fogad en reservation, som jag för min del har biträtt.

Saken är den, att Kungl. Maj:t med hänsyn till arbetsförhållandena inom civilförsvarsstyrelsen har föreslagit, att ett antal av de kvinnliga biträdena — nio stycken — skulle överföras ifrån arvodesbefattning till extra ordinarie befattning, och att även en viss jämkning av avlöningsförmånerna skulle ske för viss teknisk personal. Motivet för detta Kungl. Maj:ts förslag är närmast, att svårigheter ha uppstått att besätta dessa tjänster eller att bibehålla personal vid tjänsterna på grund av den låga löneställningen och den osäkra anställningen. Vi som nu biträda Kungl. Maj:ts förslag ha för vår del ansett oss böra godtaga det resonemang som Kungl. Maj:t har fört. Statsutskottets majoritet har emellertid med åberopande av att hela denna verksamhet står under omorganisation och att det i detta läge icke kan vara lämpligt att överföra tjänster på extra ordinarie stat för sin del avstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i denna del

Anslag till civilförsvaret. (Forts.)

och samtidigt vidtagit en ändring i anslagssumman på det sättet, att utskottet föreslår 10 000 kronor lägre anslagsbelopp än Kungl. Maj:t. Nu har första kammaren redan bifallit utskottets förslag, och fastän jag givetvis anser, att rättvisan representeras av mig — så gör ju alltid den som intar en från ett utskott avvikande ståndpunkt — ämnar jag icke ställa något yrkande om bifall till reservationen, därför att i detta läge tjänar det ju ingenting till, såvitt jag förstår, att ställa till med en gemensam votering om denna sak. Jag vill emellertid tillägga ytterligare några ord.

Frågan om den kvinnliga biträdespersonalens anställningsformer har ju tilldragit sig en stor uppmärksamhet under flera år. Statsrevisorerna ha vid ett tillfälle upptagit denna fråga till behandling och ansett, att alltför lång tid förflyter, innan denna biträdespersonal erhåller ordinarie eller extra ordinarie anställning. I anslutning till denna ståndpunkt tillsatte Kungl. Maj:t redan 1944 en kommitté med uppdrag att verkställa utredning rörande dessa frågor jämte liknande frågor för en del annan personal. Det torde sålunda vara att förvänta, att denna utredning blir färdig, och att förslag kommer att framläggas för nästa års riksdag. Otvivelaktigt kommer detta förslag att innebära, att denna långa tid, innan extra ordinarie anställning och ordinarie befattning erhållas, kommer att förkortas, och jag vill passa på tillfället att uttrycka den förhoppningen, att den ståndpunkt som statsutskottets majoritet har intagit i detta ärende och den ståndpunkt som kamrarna intaga genom att biträda denna utskottsmajoritetens uppfattning icke på något sätt skall innebära, att man nästa år kommer att intaga en annan position till dessa anställningsfrågor än den som riksdagen tidigare intagit.

För egen del har jag emellertid ansett, att den pågående utredningen icke bort hindra ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Av de skäl jag förut angivit, nämligen svårigheterna på grund av nu rådande förhållanden att besätta tjänsterna med kvalificerad personal eller att bibehålla kvalificerad personal på befattningarna, hade det varit naturligt, om man bifallit Kungl. Maj:ts förslag. Detta innebär ju en ytterst ringa kostnadsökning, men skulle i sin mån bidra till att råda bot på de svårigheter man nu måste dragas med.

Jag meddelade förut, att jag icke tänker ställa något yrkande på grund av det riksdagsformella läget, och jag slutar sålunda, herr talman, utan något yrkande.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort i denna fråga.

Det råder som bekant delade meningar om civilförsvarsstyrelsens nuvarande organisation. Denna fråga är emellertid för närvarande föremål för utredning, och först när denna utredning är klar blir det tillfälle att ta ställning till dessa organisationsfrågor. Utskottets majoritet anser, att under den tid, som denna utredning pågår, bör personalen vid civilförsvarsstyrelsen icke givas en fastare anställningsform, utan bör vid denna institution liksom vid en del andra institutioner vara anställd som arvodestagare. Utskottet har icke heller ansett det påkallat att tillerkänna en del av personalen vid civilförsvarsstyrelsen en särskild löneförbättring. Riksdagen har redan tidigare beslutat en provisorisk löneförbättring för statstjänstemännen. Denna löneförbättring, som skall gälla från den 1 juli i år, uppgår till ett belopp varierande mellan 540 och 720 kronor för nästa år. Det finns enligt utskottets mening inga bärande skäl som tala för att en del befattningshavare i civilförsvarsstyrelsen skall tillerkännas en större löneförbättring än som kommer flertalet av statens övriga tjänstemän till del. Det är av denna anledning som utskottets majoritet intagit den ståndpunkt som framgår av utskottsullåtandet,

Anslag till civilförsvaret. (Forts.)

och jag ber att med dessa få ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån och folkbokföringen för budgetåret 1946/47; och

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1945/46.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag har väckt en motion som behandlats av statsutskottet i detta utlåtande. Den fråga som det här gäller är ju frågan om omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Jag skall icke ingå på detta omorganisationsförslag i dess helhet. Jag har icke heller gjort det i den motion som jag tillsammans med herr Utbult har avlämnat.

Jag förstår, att Kungl. Maj:t i detta fall befunnit sig i ett tvångsläge. Det gällde dels att förstärka personalen dels att innan budgetåret ingår erhålla anslag av riksdagen. Statsutskottet har heller icke, med hänsyn till att frågan varit så sent väckt inom riksdagen, i detalj kunnat pröva propositionens förslag. Det har emellertid från statsutskottets sida gjorts vissa uttalanden. Utskottet har visserligen tillstyrkt förslaget till personalorganisation och gått in för att lämna de begärda anslagen. Utskottet säger exempelvis följande: »Utskottet anser sig därför icke böra motsätta sig att medel anvisas för att möjliggöra ett genomförande av Kungl. Maj:ts förslag. Med hänsyn till den tveksamhet, vilken kommit till uttryck i de avgivna uttalandena och som i vissa avseenden delas av utskottet, samt storleken av den kostnadsökning, som skulle följa med omorganisationen, anser sig utskottet dock böra uttala, att Kungl. Maj:t innan den nya organisationen träder i tillämpning företager en översyn av de i propositionen framlagda förslagen i syfte att genomföra besparingar.» Det är sålunda en fullmakt för Kungl. Maj:t enligt de direktiv som statsutskottet här i sitt utlåtande drager upp. Beträffande organisationsprinciperna synes utskottet luta åt den uppfattningen, att den horisontala principen kan ha vissa fördelar. Men utskottet uttalar också, att en vertikal organisation skulle kunna verka lika effektivt. Det blir emellertid en sak, som Kungl. Maj:t, när detaljerna skola göras upp och personalen anställas, närmare får pröva.

Den motion II: 548, som jag väckt, går ut på att hamnarbetsorganisationen i fortsättningen skulle vara ordnad enligt den vertikala principen. De sakkunniga och Kungl. Maj:t ha gått in för att hamnarbetena och de arbeten i övrigt, som hamnbyrån har utfört med sina lokala distrikt, skulle delas upp på en andra utredningsbyrå, en konstruktionsbyrå och en byggnadsbyrå, samt att de lokala organen skulle vara vägförvaltningarna. Emellertid är det en

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna.

(Forts.)

betydlig skillnad på de arbeten som våra vägmän äro inriktade på. nämligen vägar, husbyggnader och allt vad därtill hörer, alltså arbeten på landet, och det arbete, som hamnbyrån med sina underlydande organ har utfört, nämligen byggande av hamnar och kontroll av ritningar och förslag till handelshamnar o. s. v. Vi motionärer ha ansett, att detta är ett så speciellt område, att för detta behöves särskilt utbildad arbetskraft. Utskottet synes också ansluta sig till denna tankegång, då utskottet säger, att visserligen har man i det nya förslaget avsett, att den andra utredningsbyrån skall vara hamnbyrån men sedermera skulle de konstruktiva och byggande uppgifterna förläggas till andra byråer; och utskottet fortsätter: »Utskottet är icke berett att i enlighet med motionärernas förslag tillstyrka en särskild organisation för hamnarbetena men anser att dessa äro av en så speciell art att den härför avsedda personalorganisationen kan och bör erhålla en så fristående ställning som möjligt tills vidare inom den nya organisationens ram.» Enligt utskottets mening bör slutlig ställning till hamnarbetsorganisationens framtida gestaltning icke nu tagas, utan denna fråga bör av Kungl. Maj:t upptagas till förnyad prövning senast vid den tidpunkt, då resultaten av pågående utredningar på hamnbyggnadsväsendets område föreligga.

Anledningen till att jag nu begärt ordet för att yttra mig i ärendet och icke som en hygglig motionär i riksdagens sista timmar nöjt mig med vad utskottet uttalat är endast den, att jag skulle vilja tolka detta statsutskottets uttalande om att personalorganisationen beträffande hamnarbetena tills vidare skall ha en så fristående ställning som möjligt så, att detta även gäller de lokala förvaltningarna eller hamnarbetsdistrikten. För närvarande är det sex hamnarbetsdistrikt, men i motionen ha vi föreslagit, att de skulle minska till fyra. Jag skall icke ingå i dessa detaljer om hur många distrikt det lämpligen kan eller bör vara. Det kan ju överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande. Även om man tar bort en del av de kamerala uppgifterna från dessa lokala hamnarbetsorgan och överlämnar dessa uppgifter åt några av vägförvaltningarna, nämligen där hamnarbetsdistrikten äro förlagda, böra dock enligt min mening hamnarbetsdistrikten som sådana finnas kvar, tills Kungl. Maj:t och riksdagen tagit ställning till hur organiserandet av hamnbyggnadsverksamheten för framtiden bör ordnas. Jag har konfererat med en ledamot som har deltagit i ärendets behandling i avdelningen i statsutskottet, och han har tolkat utskottets skrivsätt i fråga om den fristående ställningen så, att dessa lokala distriktsorgan tills vidare i fortsättningen skola finnas kvar. Med den tolkningen har jag ingenting att invända mot statsutskottets förslag. Jag skulle bara önska, att personalen där — det finns ju utbildade hamnarbetspecialister anställda — under mellantiden icke erhåller sämre ställning än den andra personalen inom organisationen för väg- och vattenbyggnadsverksamheten.

Herr talman! Med denna tolkning ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Frågan om omorganisation av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och allt vad därmed sammanhänger, som riksdagen nu om en stund skall fatta beslut om, är egentligen en mycket stor fråga. Jag vill samtidigt erinra om att det är utvecklingen som tvingar fram de utvidgningar som här äro föreslagna. Det är icke någon liten utbyggnad av väg- och vattenbyggnadsverket det här gäller. Det blir en utökning av antalet anställda inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med 50 och inom vägförvaltningarna och övriga lokalförvaltningar med 85, således summa 135 nya be-

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna.
(Forts.).

fattningshavare. Det är klart att ett förslag om en sådan betydande utvidgning av en organisation och nyanställning av så många tjänstemän måste vara kraftigt motiverat. Vi ha visserligen inom utskottet ansett det förslag som här föreligger befogat, men vi ha å andra sidan också sagt, att Kungl. Maj:t bör, innan denna nya organisation träder i tillämpning, så långt möjligt göra en översyn för att eventuellt kunna göra besparingar. Jag vill emellertid i detta sammanhang understryka en annan punkt i utskottets utlåtande, nämligen vårt förslag att man så långt det är möjligt och praktiskt skall decentralisera arbetet inom väg- och vattenbyggnadsverket och således lägga så mycket som är lämpligt av avgörandena hos vägförvaltningarna själva. Det ha vi understrukit, och det är möjligt, att det skall kunna leda till att man kan göra vissa besparingar i själva styrelsen. Då detta ärende icke blivit föremål för diskussion på dessa punkter skall jag icke mer sysselsätta mig med detta.

Det som herr Hällgren var inne på gäller det område, varom han jämte en annan kammarledamot motionerat. Herr Hällgren är icke riktigt nöjd med vad utskottet här uttalat, såvitt man icke skulle inlägga den tolkning i detta uttalande, som herr Hällgren själv gjorde. Jag tror, att man nog får ta utskottets utlåtande sådant det är formulerat. Vi ställa oss tveksamma, huruvida denna nya organisation är lämplig i fråga om hamnarbetena. Således biträda vi i viss mån motionärernas uppfattning om hamnarbetena att dessa skulle ha en speciell organisation för sig, så att säga mera självständigt inom hela detta system. Men det är ju möjligt, att det hela kan flyta samman på ett bättre sätt, när man får pröva sig fram, hur det i praktiken kommer att slå ut. Det är ungefär det som vi där uttalat. Vi ha ansett att vi böra i detta avseende göra så litet förändringar som möjligt, innan man kommer till full klarhet vilket som härvidlag är det bästa. På denna punkt skall sålunda enligt vår mening en förnyad prövning ske senast vid den tidpunkt, då resultatet av pågående utredningar på hamnbyggnadsväsendets område föreligga. Vad som där uttalats om att så långt möjligt organisationen beträffande hamnarbetena bör tills vidare bibehållas i sin nuvarande form bör även gälla de distriktsorganisationer som herr Hällgren här har omnämnt.

Jag vill understryka vad vi ytterligare sagt i vårt utlåtande, nämligen att vad som i dessa fall liksom i andra så långt möjligt bör få vara avgörande är praktiska synpunkter i fråga om vad som visar sig lämpligt när det gäller realiserandet av det som här föreslås. Vi ha sökt åstadkomma en så mjuk formulering som möjligt i utlåtandet och lagt i regeringens händer att pröva sig fram på bästa sätt såväl i fråga om hamnarna som i fråga om hela organisationen i övrigt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Jag vill bara tillägga att jag stödes i min uppfattning i fråga om tolkningen av vad statsutskottet skrivit i detta avseende av utskottets uttalande beträffande fördelningen av de arbeten, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall utföra i egen regi och på entreprenad. Utskottet säger nämligen: »Någon inbördes begränsning av arbetena i egen regi och på entreprenad till viss på förhand fixerad omfattning bör ej ske. Vid valet mellan de olika arbetsformerna böra praktiska skäl vara avgörande.» När utskottet gör detta uttalande förutsätter utskottet naturligtvis, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i fortsättningen som hittills skall kunna ha rätt att i egen regi utföra exempelvis fiskehamnsarbeten och inte nödvändigt behöva annonsera ut sådana arbeten på entreprenad och kanske få betala ett högre pris för att få dem utförda.

Anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 71, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om tillgodoräkningsförfarande för befattningshavare hos skogsvårdsstyrelserna.

I utlåtande nr 61 i anledning av bland annat Kungl. Maj:ts proposition nr 126 med förslag till förordning om ändring i förordningen den 30 maj 1941 (nr 350) angående skogsvårdsstyrelser, m. m. hade utskottet i uttalande under avdelning X. Övergångsanordningar och anslagsberäkningar för skogsvårdsstyrelsernas del m. m. i fråga om tillgodoräkningsförfarande för personalen vid skogsvårdsstyrelserna föreslagit, att befattningshavare skulle från början medgivas sådan löneklassplacering och tillgodoräkning, att han kunde beräknas tre år före avgången med pension uppnå den högsta löneklassen eller — vilket innebure ett annat sätt att vinna samma syfte — skulle i stället erhålla ett motsvarande personligt årligt lönetillägg.

Vid ärendets behandling i kamrarna hade första kammaren godkänt vad utskottet sålunda uttalat och föreslagit, under det att andra kammaren beslutat att godkänna utskottets ifrågavarande uttalande med den ändringen, att befattningshavarna skulle för placering i löneklass äga tillgodoräkna den tid, varunder vederbörande före den 1 juli 1946 oavbrutet innehaft motsvarande befattning hos skogsvårdsstyrelse.

I anledning av vad sålunda förekommit hade utskottet förehaft frågan om sammanjämkning av den föreliggande skiljaktigheten mellan kamrarnas beslut.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, båda kamrarna med frånträdande av sina förutnämnda beslut i förevarande del av ärendet, godkänna utskottets hithörande uttalande med visst av utskottet föreslaget tillägg.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Kyling: Herr talman! Det utskottsmemorial, som här föreligger, innehåller ju ett sammanjämkningsförslag. Denna fråga ligger ju så till, att andra kammaren för en tid sedan biföll ett förslag, som stod i strid mot första kammarens beslut. Nu finner jag emellertid, att det sammanjämkningsförslag, som

Kamrarnas skiljaktiga beslut om tillgodoräkningsförfarande för skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare.

Kamrarnas skiljaktiga beslut om tillgodoräkningsförfarande för skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare. (Forts.)

här föreligger, knappast ger andra kammaren rättvisa. Vi ha i dag, herr talman, fattat ett beslut, enligt vilket kronojägarna bli uppflyttade i 12:e lönegraden, och vid den tidpunkt, som jag tidigare åberopade, beslutade andra kammaren att länsskogvaktarna skulle för placering i löneklass få tillgodoräkna sig de tjänsteår, som de tidigare hade intjänat hos skogsvårdsstyrelserna. Jag anser, herr talman, att detta sammanjämningsmemorial är sådant, att andra kammarens majoritet för sin del inte bör godtaga detsamma. Jag vill därför, herr talman, i korthet yrka avslag på utskottets hemställan i utskottets föreliggande memorial.

Häruti instämde herrar *Staxäng* och *Hansson* i Skediga.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag kan för min del inte finna annat än att det förslag till sammanjämkning, som utskottet i detta memorial framlägger, innebär ett hänsynstagande till båda kamrarnas ståndpunkt i ärendet. Utskottet har nämligen föreslagit, att till det beslut, som förut fattats angående hithörande befattningshavares placering i löneklass, skall fogas ett tillägg av följande lydelse: »Utskottet räknar emellertid med att fall kunna förekomma, där skäl tala för en förmånligare placering i löneklass än vad utskottet här föreslagit. Om och i vad mån ytterligare tillgodoräkning av tidigare tjänstetid för ifrågavarande befattningshavare därför bör medgivas, torde få avgöras av Kungl. Maj:t efter särskild prövning.» Jag finner för min del att kammaren har all anledning godkänna det förslag till sammanjämkning, som här föreligger.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Kyling**: Herr talman! När vi förra gången diskuterade denna fråga, yttrade sig bland andra jordbruksministern. Han ansåg att det inte fanns någon som helst anledning att de tjänstemän det här gäller skulle få denna rätt att för placering i löneklass tillgodoräkna sig de tjänsteår, som de tidigare intjänat. Om beslut skulle fattas i enlighet med vad jordbruksutskottet i sitt memorial har föreslagit, nämligen att dessa tjänstemän skulle få hänvända sig till Kungl. Maj:t för att få rättvisa, anser jag att små utsikter föreligga för att de härigenom skulle få sina berättigade önskemål tillgodosedda. Jag anser att det hade varit mycket värdefullare, om jordbruksutskottet för sin del i stället för en sammanjämkning hade föreslagit gemensam votering.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan i detta memorial.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag måste med anledning av herr Kylings yrkande säga, att man måste fråga sig vad som skulle bli riksdagens beslut, om herr Kylings förslag skulle bli antaget av kammaren.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag ber att få erinra kammaren om att detta ärende låg så till, att det endast var beträffande motiveringen som kamrarna stannade i olika beslut. Detta ärende var därför icke något typiskt ärende, där gemensam omröstning skall ske. Utskottet har funnit att det vid sådant förhållande vore riktigast att föreslå den sammanjämkning, som utskottet här framlagt. Jag kan inte på rak arm avgöra vad följden skulle bli, om kammaren nu skulle avslå utskottets hemställan i föreliggande memorial. Men jag förmodar, att följden inte gärna blir någon annan än att hela frågan i den omstridda delen förfaller, d. v. s. att när andra kammaren icke gjort nå-

Kamrarnas skiljaktiga beslut om tillgodoräkningsförfarande för skogsvårdsstyrelsernas befattningshavare. (Forts.)

got uttalande i motiveringen beträffande Kungl. Maj:ts proposition i förevarande avseende blir följaktligen resultatet i själva sakfrågan ännu sämre än det, vartill herr Kyling syftar.

Herr **Kyling**: Herr talman! Som svar på den fråga som herr Lindqvist framställde vill jag bara säga, att om kammaren i dag avslår utskottets hemställan i detta memorial betyder det detsamma som att frågan blir återremitterad till utskottet. Under sådana förhållanden kan jag inte finna annat än att jordbruksutskottet för sin del helt enkelt måste gå med på en gemensam votering mellan kamrarna. Detta anser jag absolut vara det enda riktiga i detta läge. Ty vi ha i dag som jag tidigare påpekat beslutat, att kronojägarna skulle flyttas upp i 12:e lönegraden, och dessa tjänstemän komma givetvis att få tillgodoräkna sig de tjänsteår, som de fullgjort i sin statstjänst som kronojägare. Under sådana förhållanden tycker jag att länsskogvaktarna, som utföra ett lika betydelsefullt arbete, även borde ha rätt att tillgodoräkna sig de tjänsteår det här gäller. Om kammaren i dag avslår jordbruksutskottets hemställan i detta memorial medför det, att jordbruksutskottet måste finna, att det inte finns möjlighet till någon ny sammanjämkning, och därför helt enkelt måste föreslå en gemensam votering för bägge kamrarna.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Jag är ingen grundlagsexpert, men jag vill erinra herr Kyling om att gemensam votering är en sammanjämningsform, som finnes angiven i grundlagen. Om jag kunnat tolka grundlagskommentarerna rätt, förfaller hela frågan, för den händelse ett av utskottet föreslaget sammanjämningsförslag antingen avslås eller kamrarna beträffande detsamma stanna i olika beslut. Jag tror att detta blir den enda följden, om herr Kyling i dag skulle vinna kammarens bifall för sitt yrkande.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag kan inte förstå herr Kylings uppfattning, när han säger, att om kammaren avslår utskottets hemställan i detta memorial betyder detta, att frågan blir återremitterad till jordbruksutskottet. Det har sagts mig att första kammaren redan fattat beslut i ärendet och godkänt utskottets förslag. Under sådana förhållanden kan väl inte gärna första kammaren taga upp frågan igen lika litet som jordbruksutskottet kan göra det. Om nu herr Kylings yrkande skulle innebära en återremiss, varför ställer då inte herr Kyling ett yrkande om återremiss? Det förefaller mig som om herr Kyling inte gjort riktigt klart för sig vad hans yrkande innebär.

Herr **Kyling**: Herr talman! Om det är bara detta det hänger på kan jag ta tillbaka mitt första yrkande och i stället begära återremiss.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka, att detta utskottsmemorial återremitteras till jordbruksutskottet.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Ett yrkande om återremiss kan ju inte ha någon betydelse, sedan första kammaren redan har fattat sitt beslut i frågan. Följden blir ju bara, att jordbruksutskottet får förelägga andra kammaren ärendet på nytt och säga: var god och fatta beslut!

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det under överläggningen framställda yrkandet, att ifrågavarande ärende måtte återförvisas till utskottet för ny behandling; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Förslag till
vissa änd-
ringar i civila
avlönings-
reglementet,
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 274 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 april 1946, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8), om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. manskapsavlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652) samt om ändrad lydelse av 49 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619), dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för finansdepartementet i nämnda protokoll förordat, bland annat, besluta — i förekommande fall med retroaktiv verkan från och med den 1 juli 1945 — om särskilda förmåner åt befattningshavare, som efter omplacering från en stationerings- eller förläggningssort till en annan icke kunnat anskaffa familjebostad å den nya stationerings- eller förläggningssorten, samt meddela föreskrifter i fråga om ersättning åt ordinarie lärare vid folk- och småskoleväsendet vid viss vikariatstjänstgöring under ferietid.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hagman m. fl.* (I: 353) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiberg m. fl.* (II: 537), i vilka hemställts, att ersättning till förflyttad befattningshavare måtte utgå i huvudsaklig överensstämmelse med förslag, som avgivits av statskontoret,

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Senander* och *Kempe* väckt motion (II: 541) med yrkande av enahanda innebörd.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) och om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. manskapsavlöningsreglementet den 21 juni 1940 (nr 652);

B. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 256, i vad motionen avsåge arvode till pensionerad lärare, godkänna vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 49 § folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619);

C. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 353 och II: 537 samt II: 541 bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 april 1946 besluta — i förekommande fall med retroaktiv verkan från och med den 1 juli 1945 — om särskilda förmåner åt befattningshavare, som efter omplacering från en stationerings- eller förläggningssort till en annan icke kunnat anskaffa familjebostad å den nya stationerings- eller förläggningssorten;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i nämnda protokoll

1. meddela föreskrifter om ersättning för uppkommande merkostnad för befattningshavares resa mellan bostad och tjänstgöringsplats;

2. besluta om inköp på statens bekostnad av vissa inventarier till tjänstebostad åt sådan landshövding, som tillträtt sin tjänst före den 1 juli 1946 men ännu ej anskaffat avsedda inventarier;

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

3. meddela erforderliga övergångsbestämmelser i anledning av löneregleringen för landssekreterare och landskamrerare samt i mån av behov besluta om löneklassplacering av nämnda befattningshavare från och med den 1 juli 1946 med avvikelse från bestämmelserna i 8 § civila avlöningsreglementet;

4. meddela föreskrift om partiellt avskaffande tills vidare av den s. k. karantidens för folkskolans extra ordinarie lärare;

5. meddela föreskrifter i fråga om ersättning åt ordinarie lärare vid folk- och småskoleväsendet vid viss vikariatstjänstgöring under ferietid;

II. att motionerna I: 349 och II: 534 (införande av fasta språktillägg) ej måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 348 och II: 533 samt II: 256, sistnämnda motion till den del den ej behandlats under I B ovan (reseersättning åt vikarier), ej måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionen II: 237 (ersättning till folkskollärare vid vikariat å övningsskollärartjänst) ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Bäckström*, *Viklund* och *Malmberg* i Skövde, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — under ferietid;

II. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 349 och II: 534 besluta, att s. k. språktillägg skulle från och med budgetåret 1946/47 utgå tills vidare med 400 kronor per år till folk- och småskollärare i finskspråkiga områden i landet;

III. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 348 och II: 533 samt II: 256, sistnämnda motion till den del den ej behandlats under I B ovan, besluta, att resekostnadsersättning till vikarier vid folk- och småskolor skulle utgå av statsmedel enligt av reservanterna förordade grunder;

IV. att motionen — — — riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fröken **Nygren**: Herr talman! Vissa avsnitt av detta utskottsutlåtande, nämligen de som behandlas under punkt b) på s. 7, stå i mycket nära samband med statsutskottets utlåtande nr 209, som kammaren behandlat på förmiddagen.

I direktiven för 1945 års seminariesakkunniga framhölls särskilt behovet av att vissa åtgärder vidtoges för att förbättra möjligheterna för finnbygdens skolor att få kompetenta lärarkrafter. För den utredning, som de sakkunniga i detta sammanhang företogo, införskaffades ifrån rikets olika delar uppgifter om situationen i mitten av september månad, d. v. s. den tidpunkt under läsåret, när förhållandena bruka vara som bäst och svårigheterna att skaffa kompetenta lärarvikarier äro minst framträdande. Det visade sig i alla fall att man vid dessa skolor i 85 procent av fallen måste åtnöja sig med icke kompetenta vikarier. Man fick i stället godtaga vikarier av allehanda slag och schatteringar för att överhuvud taget kunna uppehålla undervisningen. De sakkunniga ha för att avhjälpa dessa svårigheter föreslagit, att de fasta språktilläggen återigen skola införas för finnbygdens skolor.

Dessa fasta språktillägg ha förekommit mycket länge. Redan år 1874 utdelades genom domkapitlets i det nordligaste stiftet försorg vissa ersättningar åt lärare inom den finsktalande bygden. Det har nämligen under alla tider visat sig, att det varit oerhört svårt att få lärarkrafter för undervisning i dessa trakter. Det arbete, som åvilat de lärare, som haft att sörja för denna undervisning, har också varit synnerligen betungande. Det säger sig självt, att den lärare som skall undervisa barn, som komma ifrån ett hem, där finska är det dagliga språket, måste ha mycket stora svårigheter att kämpa med. Språktill-

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
lägget har också tidigare utgått till såväl folk- som småskollärare, ända till dess man nu under kriget i besparingssyfte drog in språktilläggen för folkskolans lärare men behöll dem för småskolans lärare.

När det nu gällde att träffa vissa åtgärder för att förbättra förhållandena i undervisningshänseende däruppe, ansågo vi inom de sakkunniga det ganska naturligt att föreslå ett återinförande av språktilläggen. Medan vi voro sysselsatta med utredningsarbetet härvidlag, uppvaktades vi till yttermera visso av en deputation från de bygder, det här gäller, vilken framlade mycket klara och tydliga bevis för de där uppe rådande undervisningssvårigheterna. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att anföra exempel på dessa svårigheter. Åtskilliga sådana finnas för övrigt angivna i den motion, som väckts i ärendet. Vi föreslå i denna motion, att språktilläggen skola utgå med 400 kronor för såväl folk- som småskollärare ungefär i samma utsträckning som tidigare men med undantag för Haparanda stad. Vi anse nämligen att lärarna där inte längre äro i behov av dylika tillägg. Första kammaren har redan fattat beslut i enlighet med den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande på denna punkt.

Denna reservation gäller även en annan fråga, nämligen det av de sakkunniga och motionsledes framförda förslaget om reseersättningar åt vikarier. Det är ganska naturligt, att det är svårt att få korttidsvikarier ute i skolorna i bygderna, när en vikarie själv skall bekosta resan till och från tjänstgöringsorten. Om man ansluter sig till de sakkunnigas förslag innebär det inte att införa någon ny princip. I tidigare avlöningsreglemente var det stadgat, att skoldistriktet skulle bestrida kostnaderna för sådana resor. I det nu gällande avlöningsreglementet står ingenting om detta, och det kan därför vara omvistat, huruvida skoldistriktet överhuvud taget ha rätt att bevilja reseersättningar. Dylika ersättningar beviljas dock i en del fall, men en av seminarie-sakkunniga verkställd utredning har visat, att så i de flesta fall icke är förhållandet. Det har såsom naturligt är visat sig, att det är de fattigaste och mest skattetyngda kommunerna, som icke utbetala dylika reseersättningar. Dessa kommuner ha därför mycket svårt att fylla sitt behov av lärarvikarier. Det måste således vara ett landsbygdsintresse av stora mått att bättre möjligheter i detta avseende skapas.

Jag ber om ursäkt, men jag måste efterlysa logiken hos landsbygdens representanter i denna kammare. Herr Pettersson i Dahl, som talade så ivrigt för att man skulle ge ett tillägg på 500 kronor åt vissa lärare vid i ekonomiskt avseende dåligt ställda skolor för att säkra lärarbehovet på landsbygden, finnes inte med bland reservanterna. Jag undrar om han anser, att det inte är så nödvändigt att säkra tillgången på lärare i nordligaste Norrland, vilket jag för min del finner vara synnerligen trängande. Han anser måhända inte heller att det är ett angeläget behov att kunna skaffa korttidsvikarier på landsbygden.

Läroverkslärarna få redan dylika reseersättningar. Vi föreslå i motionen, att reseersättningar skola utgå till vikarier inom folkskolan efter ungefär samma grunder. Jag skulle därför ansett det ganska naturligt, att kammaren anslutit sig till detta förslag, men eftersom första kammaren har avslagit denna del av reservationen, så skall jag icke yrka bifall till reservationen på denna punkt. Jag skulle nämligen finna det olyckligt, om vi i detta sena skede av riksdagen skulle behöva ha flera gemensamma voteringar. Däremot vill jag vädja till kammaren att i likhet med första kammaren fatta beslut om återinförande av de fasta språktilläggen, så att kamrarna komma på samma linje i detta avseende. Vi få väl tills vidare låta anstå med reseersättningarna, ehuru jag anser det mycket välmotiverat att återinföra sådana och anser det vara en olycka för skolorna, att de icke härigenom kunna få hjälp att sörja för vi-

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
kariébehovet. Detta behov kommer alldeles säkert icke att bli mindre under kommande år utan tvärtom större, eftersom bristen på lärare kommer att öka under de närmaste åren.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i vad den avser de fasta språktilläggen.

Häruti instämde herr *Gavelin*.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag har tillsammans med herr Kempe väckt en motion, som berör propositionens första del, nämligen beredande av viss ersättning åt befattningshavare, som efter omplacering från en stationeringsort till en annan icke kunnat anskaffa familjebostad å den nya stationeringsorten. Vi ha nämligen ansett, att propositionen inte sträcker sig så långt som vore rimligt och möjligt, då det gäller att ersätta befattningshavare för de förluster som de få vidkännas då de på grund av bostadsbrist tvingas att ha familjen kvar på den gamla stationeringsorten, medan de själva måste uppehålla sig på den nya stationeringsorten. Jag tror det är ganska överflödigt att mera ingående motivera vårt förslag. De betydande merkostnader, som under sådana förhållanden uppstå, kunna inte helt täckas ens genom vad vi föreslagit och än mindre genom vad utskottet förordar, då utskottet tillstyrker bifall till propositionen.

Vår motion har emellertid en reell grundval, då den tar sikte på att jämställa de befattningshavare, som det här är fråga om, med sådana befattningshavare, som tillfälligtvis beordras att tjänstgöra på annan ort än stationeringsorten. Utskottets förslag innebär, att om en befattningshavare, som bytt stationeringsort, inte kan anskaffa bostad på den nya orten, så skall han erhålla traktamentsersättning med det reducerade belopp, som nu utgår från och med det 16:e dygnet för befattningshavare utan eget hushåll. Vidare föreslår utskottet att sådana ersättningar endast skola utgå under en tid av högst sex månader. Det är alltså här fråga om inskränkningar i tre olika avseenden i jämförelse med vad som gäller för familjeförsörjare, som tillfälligt beordras att tjänstgöra å annan ort. Vi kunna inte anse det riktigt att på detta snäva sätt behandla befattningshavare som råkat i den belägenheten, att de inte kunna anskaffa bostad på den nya stationeringsorten. En sådan befattningshavare befinner sig i samma läge och förlorar minst lika mycket i ekonomiskt avseende som den befattningshavare, som endast tillfälligtvis beordras att tjänstgöra på annan ort. Han tvingas att bekosta hushåll på två ställen, dels för sig själv på den nya stationsorten och dels för sin familj på den gamla. Inte minst vi riksdagsmän veta vad det vill säga i ekonomiskt avseende att upprätthålla hushåll på två orter.

Det är också svårbegripligt, att en familjeförsörjare skall jämställas med en icke familjeförsörjare i fråga om traktamentsersättningen. Jag skulle vilja fråga, hur detta kan gå ihop med de principer, som statsmakterna tillämpa i andra avseenden. Jag kan inte heller inse annat än att det är ett bakvänt tillvägagångssätt att all ersättning för familjeförsörjare skall upphöra, då sex månader ha gått. Ju längre en befattningshavare tvingas att existera under så onormala förhållanden, att han måste bo skild från sin familj och därigenom får det allt sämre i ekonomiskt avseende, ju orimligare måste det vara att en sådan ersättning då upphör. Men trots detta föreslår man nu, att all ersättning skall upphöra efter sex månader. Vi ha nu i vår motion framställt ett yrkande av den innebörden, att de befattningshavare, det här är fråga om, skola erhålla traktamentsersättning enligt de grunder, som gälla för familjeförsörjare, som tillfälligtvis beordras att tjänstgöra på annan ort.

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

I detta sammanhang skulle jag med herr talmannens tillåtelse vilja beröra en annan sak, som har aktualiserats genom den fråga, som vi nu behandla. Under finnpsykosens dagar 1939—40 strafftransporterades under de mest utmanande förhållanden ett inte obetydligt antal statstjänare, framför allt vid statens järnvägar, till andra orter. Det rörde sig om oförvitliga tjänstemän, som inte begått någon annan förseelse än att de hyste en annan uppfattning beträffande det finsk-ryska vinterkriget än vad som i dessa dagar ansågs vara tillåtligt. Dessa tjänstemän, som sålunda föllo offer för en utpräglad hetspolitik, grundad på en falsk bedömning av den utrikespolitiska situationen, förorsakades stora ekonomiska förluster och moraliska lidanden genom tvångstransporterna. I flera fall måste de realisera egendom, såsom hus som de uppfört m. m., till underpris för att sedan, då de äntligen återförflyttades till sina tidigare stationeringsorter, bli tvingade att anskaffa ny sådan egendom till överpris. Andra sådana befattningshavare fingo lång tid hålla hushåll på två orter utan att få någon som helst ersättning. Deras förluster i ekonomiskt avseende voro betydande. Andra åter av dessa tvångstransporterade tjänstemän blevo tillbakasatta vid befordran. Överhuvud taget övades repressalier mot dessa tjänstemän i en omfattning, som saknar motstycke i statstjänstens historia.

Herr talman, jag vill begagna detta tillfälle att göra det uttalandet, att statsmakterna böra vinnlägga sig om att sona sin skuld till dessa befattningshavare genom att ersätta även dem för de ekonomiska förluster, som de lidit i samband med dessa förflyttningar. Det är på sin plats att de få den upprättelse, som de faktiskt ha rätt att kräva. Omständigheterna vid deras tvångsförflyttning voro sådana, att jag tror att ingen i dag vill uppträda till försvar för de åtgärder som man då vidtog. Det bör enligt min mening vara en hederssak för statsmakterna att gottgöra det misstag, som begicks då man tvångsförflyttade dessa tjänstemän.

Med vad jag anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig och herr Kempe avgivna motionen.

Herr **Kyling**: Herr talman! I detta utskottsutlåtande finnes redovisad en av mig vid riksdagens början väckt motion angående löneförmåner för ordinarie folkskollärare vid vikariat å övningsskollärartjänst. När vi nu ha byggt ut våra seminarier till en mycket större kapacitet än de tidigare haft, har det också varit behövt att få en hel del folkskollärare som vikarier vid våra övningsskolor. Det har emellertid visat sig, att dessa övningsskollärare i realiteten få en sämre ersättning än en folkskollärare som vikarierar å annan ort. I avlöningsreglementet ingår nämligen en bestämmelse, enligt vilken till exempel en på landsbygden tjänstgörande folkskollärare, som vikarierar exempelvis i Stockholm, under sin vikariattid som extra ordinarie lärare får uppbära samma lön som om han vore ordinarie på den plats, där han vikarierar. Detta gör, att många folkskollärare ute på landsbygden ha ekonomisk vinning av att tjänstgöra som extra ordinarie lärare i en stad och därför ha ett visst intresse av att skaffa sig sådan tjänst. Men när en folkskollärare på landsbygden tar ett vikariat som övningsskollärare, får han uppbära lön endast under den tid, som undervisningen pågår. Detta medför alltså att en folkskollärare, som vikarierar som övningsskollärare, i realiteten har en mycket sämre ställning än om han vikarierar som folkskollärare.

Ett sådant förhållande kan inte vara riktigt. Vi behöva nämligen ha de bästa krafterna, då det gäller att få det bästa möjliga utbytet av undervisningen vid våra seminarier och de bästa möjliga kunskaper för de lärare, som en gång

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
skola undervisa barnen i bygderna landet runt. Genom det förslag som nu föreligger få vi inte de bästa krafterna för denna undervisning.

Jag är väl medveten om, herr talman, att det inte finns någon möjlighet att här i dag få andra kammaren med på det förslag, som jag har framfört i min motion, alldenstund statsutskottet på denna punkt är enhälligt. Jag nöjer mig därför med att vädja till ecklesiastikministern att tänka på denna sak och söka tillse, att vi få de allra bästa krafter som kunna tänkas när det gäller övningskollärartjänster. Herr talman, jag kommer alltså inte att ställa något yrkande på denna punkt.

Medan jag har ordet vill jag också säga några ord om språktilläggen och reseersättningarna för vikarier. Språktilläggen äro ju avsedda för finskspråkiga bygder. Vi ha tidigare i dag mycket ingående diskuterat svårigheterna att få en god rekrytering av lärare till landsbygdens skolor. Det har visat sig att dessa svårigheter äro ännu större när det gäller finnbygderna i vårt land. Seminarie-sakkunniga, som ha utrett denna fråga, ha kommit till det resultatet, att enda möjligheten att få lärare till våra finskspråkiga skolor är att även i fortsättningen bereda möjligheter för dem att erhålla ett språktillägg. Under sådana förhållanden anser jag att det är rimligt att riksdagen i dag går med på det förslag, som framställts i denna riktning.

För en stund sedan fattade första kammaren beslut i denna fråga och beslöt med rätt stor majoritet, att språktillägg skulle utgå till lärare vid finnbygds-skolor. Om andra kammaren nu går på den motsatta linjen och avslår förslaget om stipendier för lärare i finnbygden, få vi räkna med en gemensam votering i detta ärende. När det nu är så få dagar kvar innan riksdagen slutar, är det väl värdefullt att få slippa denna gemensamma votering. På denna punkt hemställer jag alltså, herr talman, att andra kammaren fattar samma beslut som första kammaren nyss har fattat och ansluter sig till reservationens yrkande, d. v. s. beslutar att språktillägg skola utbetalas till de lärare som undervisa i de finskspråkiga skolorna. Jag skall inte vidare orda om denna sak — allesammans böra inse värdet av att vi få goda lärarkrafter i dessa bygder.

Den tredje i detta sammanhang aktuella frågan, nämligen frågan om reseersättningarna vid korttidsvikariat, ligger också i linje med vad vi förut i denna kammare under förmiddagen diskuterat. Det är ytterligt svårt för landsbygdens skolor att kunna få korttidsvikarier av den anledningen, att de vikarier som anställas vid dessa skolor själva få betala sina resor. Nu ha seminarie-sakkunniga för sin del föreslagit, att en mindre reseersättning skall utgå till lärare, som uppehålla dessa korttidsvikariat. Det gäller alltså inte termins- eller helårsvikariat.

Med vad jag nu har anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen i den del, som gäller språktilläggen, alltså på den punkt där första kammaren redan fattat beslut i enlighet med reservationen. Jag ber vidare, herr talman, att få ställa ett yrkande att andra kammaren fattar beslut om att reseersättningar för korttidsvikariat skola utgå i enlighet med yrkandet i reservationen.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Bland de frågor, som behandlas i detta utskottsutlåtande och varom debatt har förts, skall jag först uppta den fråga, som har berörts av herr Senander. Det förefaller mig som om denna fråga vore den mindre av de frågor, som här äro under behandling. Jag vill då erinra om att det nu gällande avlöningsreglementet innehåller föreskrifter om huru en befattningshavare skall erhålla kompensation vid förflyttning och vid tjänstgöring på annan ort. Dessa bestämmelser ha varit gällande un-

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
der åtskillig tid. Nu ligger frågan så till, att avlöningsbestämmelserna äro under omarbetning. En kommitté, som tillsattes under förra året i detta syfte, väntas i en nära framtid komma att framlägga sina förslag. Man plägar ju i sådana fall invänta resultatet av en pågående utredning.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t just med hänsyn till på många orter rådande bostadsbrist föreslagit, att en uppmjukning skall ske i de bestämmelser, som gälla, intill dess det nya avlöningsreglementet, som möjligen kan innehålla andra bestämmelser, träder i kraft. Dessa uppmjukade bestämmelser skulle i visst avseende få retroaktiv verkan från och med den 1 juli 1945. Statsutskottet har ansett sig böra tillstyrka detta Kungl. Maj:ts förslag, men jag vill bekänna att en del av dem, som deltog i behandlingen av denna fråga, ställde sig tveksamma inför detta förslag. Jag tror att det i nuvarande läge skulle vara lämpligt att stanna vid vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslå. Jag tillåter mig alltså att i det avseendet yrka avslag på det av herr Senander ställda yrkandet och yrka bifall till utskottets förslag.

Beträffande den fråga, som jag betraktar som den större frågan, nämligen vad man här har kallat finnspråkstillägget, så vore jag frestad att säga: nu äro vi där igen! Hela förmiddagen diskuterade vi ju vissa extra lönetillägg för folkskollärare. Nu ha vi här att göra med ytterligare en form av tillägg. Jag måste uttala mina allvarliga bekymmer inför den taktik, som man använder ifrån visst tjänstemannahåll, där man genom att sätta in stötar på enstaka punkter söker bryta sönder det gemensamma avlöningssystem som införts. Folkskollärarkåren har under lång tid strävat efter att komma över till statens avlöningsreglemente. Dessa strävanden lyckades. En bärande princip för statens avlöningsreglemente är, att alla slag av särskilda tillägg utöver lönerna skola bort. Nu fattade för en stund sedan, när det gällde landskamrerarna och landssekreterarna, ett beslut som står i överensstämmelse med grundprincipen för avlöningsreglementet. Nu försökte man på förmiddagen att bryta sönder detta system genom att genomföra ett särskilt tillägg för lärare vid vissa skolformer. Som väl var lyckades det inte. Nu kommer man med ett liknande yrkande på en annan punkt, där verkningarna såvitt jag förstår bli precis desamma.

Jag tycker för min del att det är ganska märkligt, att reservationen på denna punkt kunde samla majoritet i första kammaren. Men jag vill trösta mig med att majoriteten inte var så stor som syntes framgå av herr Kylings anförande, ty enligt uppgifter som jag fått uppgick den till endast tio röster. En röstskillnad på tio röster brukar inte i riksdagskretsar betraktas som en stor majoritet. Även om ett bifall från andra kammarens sida till utskottets förslag skulle medföra den konsekvensen, att vi få en gemensam votering, kan jag icke hesitera inför att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tycker att det är ganska nödvändigt att andra kammaren i det avseendet hävdar en mening, som ansluter sig till statsutskottets förslag. Utan att fördjupa mig vidare i detaljer ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag beträffande språktilläggen.

Jag vill till slut endast tillåta mig en stilla undran. Om vi nu bifalla reservationen i denna punkt, vad blir då nästa steg då det gäller språktillägg åt folkskollärarna. Jag bara ställer frågan. Vi veta ju att avsikten är att införa ett främmande språk såsom obligatoriskt språk i folkskolan. Jag förmodar att det då väl också skall utgå ett språktillägg för undervisningen i detta språk. Var vi sedan komma att hamna och vad det blir kvar av det gemensamma avlöningsreglementet lämnar jag därhän.

När det gäller den andra delen av reservationen, till vilken fröken Nygren av taktiska skäl inte yrkade bifall men till vilken herr Kyling med frejdigt

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
mod ställde ett bifallsyrkande, förmodar jag att jag inte behöver vara mångordig. Jag förutspår dess öde och ber även i det fallet att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken **Nygren**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Just det förhållandet, att man skulle bryta sönder det avlöningssystem som vi nu ha, var en av orsakerna till att jag från början inte ville vara med om tillägget för lärarna vid de sämre skolformerna. Språktilläggen ha vi emellertid redan. Bestämmelser därom finnas upptagna i 1937 års avlöningsreglemente, och de ha, som jag tidigare sade, funnits från slutet av 1800-talet. Det är därför i detta sammanhang inte fråga om att införa någon ny princip. Jag håller på den principen att man måste försöka hålla någorlunda rena linjer när det gäller avlöningssystemet. Men när som sagt systemet redan tillämpas och i Norrbotten oerhörda svårigheter föreligga att få lärarvikarier, anser jag att kammaren tar ganska stora risker om kammaren inte går på samma linje som första kammaren. Det vore dock ganska betänkligt, om man inte skulle göra någonting för att avhjälpa svårigheterna i Norrbottens skolor, utan att dessa svårigheter även i fortsättningen skulle bli lika stora som de varit de senare åren. Det tillhör ju inte de lättaste uppgifterna att undervisa i de tvåspråkiga områdena. Skulle skolorna däruppe därtill tvingas att anställa vikarier, som inte äro på något sätt kompetenta, så måste resultatet bli uruselt.

Herr Eriksson i Stockholm roade sig med att tala om språktillägg, när det gäller införandet av främmande språk. Det är ju förhållanden, som inte på minsta sätt kunna jämföras. Jag skall inte polemisera mot honom, men jag tillbakavisar absolut, att ett införande av språktillägg i finnbygden skulle kunna få konsekvenser på detta område. Hur det skall förfaras med lärarna i engelska, om detta språk blir infört som obligatoriskt ämne, blir en fråga som man får ta ställning till då. Det är ju möjligt, att man kommer att fordra högre kvalifikationer än nu, när det gäller dessa lärare.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Eriksson** i Stockholm erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara i anslutning till fröken Nygrens sista anförande erinra om att språktillägg i finnbygden nu allenast utgår till småskollärare. Här har yrkats att sådant språktillägg även skall utgå till folkskollärare, och det är det jag betraktar som en nyhet i nuvarande läge. Det var detta jag ville ha framfört i mitt förra anförande.

Härpå yttrade

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vet inte, om det på detta stadium av riksdagens sammanträde lönar sig att tala om pengar. Jag kan dock inte undgå att med anledning av vad fröken Nygren nyss sade erinra om, att det är lätt för dem, som ha sina intressen samlade omkring ett bestämt område, att se alla svårigheter på detta område och finna lösningen utomordentligt enkel. Man säger bara: betala mer, ty det är nödvändigt för att få folk till detta! Man möter mycket ofta detta argument, inte bara när det gäller lärare i finnbygden och inte bara inom ecklesiastikdepartementet utan inom vartenda departement. Man talar om svårigheterna att få kompetent folk, och så säger man att det finns ingen annan hjälp än att höja med en lönegrad eller ge extra tillägg. Det förekommer inte en budgetberedning, där man inte säger: den och den mannen är

Förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
oumbärlig, vi kunna inte få behålla honom, om vi inte sätta upp honom en lönegrad.

En finansminister, som får försöka behandla alla någorlunda lika, vet att om man skulle ge vika på den ena punkten efter den andra, så skulle budgeten se ut på ett fullständigt annat sätt. Jag kan inte hjälpa, att jag måste säga, att riksdagen måste tänka på att behålla den samlade överblicken och kan inte i det enskilda fallet och på grund av vad man kan tycka starka skäl och varma vädjanden låta förmå sig att avstå från det nyktra bedömandet av våra ekonomiska resurser, som vi väl ändå till sist alla vilja hålla på. Att säga, att en gemensam votering — som kan hållas på fredag morgon och inte behöver förlänga riksdagen med en dag — skola vi undvika till ett pris av 200 000 kronor, det förefaller mig vara ekonomiskt lättsinne.

Fröken **Nygren** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm talade om att det gällde att införa en ny princip i avlöningssystemet. Småskolans lärare gå emellertid efter precis samma avlöningssystem, så att härvidlag kan man inte tala om en ny princip. 1937 funnos också lönetillägg för folkskolans lärare, men dessa togs bort, när besparingsåtgärderna sattes in under kriget.

Jag förstår mycket väl finansministerns betänkligheter och svårigheter här, men när man vet, att man till nära 100 % får lita sig till icke kompetenta vikarier i dessa isolerade bygder, är det en mycket stor risk man tar.

Härpå yttrade

Herr **Falla**: Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga efter finansministerns yttrande, ty jag har precis samma synpunkter. När man säger, att högre anslag här är den enda möjligheten att skaffa lärare för finnbygden, så är detta påstående i väsentliga stycken oriktigt. Vad det gäller är att utexaminera tillräckligt många lärare, framför allt då i övre Norrland, så att man har dessa tillgängliga just här uppe i Norrbotten. Det är det, man har att göra för att få platserna besatta. Att krängla till lönesystemet med tillägg och undantagsbestämmelser är ett oskick, som vi i allmänhet avskaffat, och man skall väl inte införa det igen. Jag vill på det bestämdaste varna för att gå denna väg, som inte kan leda till önskat resultat, nämligen att få lärartjänsterna där uppe besatta. Ett sådant handlande kan dra med sig ekonomiska och andra konsekvenser, som vi böra akta oss för.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan under punkten I, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II:541; och blev utskottets hemställan i denna punkt av kammaren bifallen.

Beträffande punkten II gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

I avseende å punkten III framställde herr talmannen härefter propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i motsvarande del; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

På därå av herr talmannen given proposition blev slutligen utskottets hemställan i punkten IV av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m.

I en den 3 maj 1946 dagtecknad proposition, nr 261, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade under 1)—29) upptagna författningsförslag.

Propositionen hade hänvisats, såvitt anginge de under 1)—13) upptagna författningsförslagen till konstitutionsutskottet, såvitt anginge de under 25)—28) upptagna författningsförslagen till lagutskott samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Till bevillningsutskottets behandling hade överlämnats ett antal i anledning av propositionen väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 345 av herr *Wehtje m. fl.* och II: 524 av herr *Wiberg m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta, att stadgandet i övergångsbestämmelserna till det i propositionen nr 261 framlagda förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) under p. 4 b) måtte utgå».

I motionen II: 520 av herr *Janson* i Frändesta hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 måtte besluta sådana ändringar i förslaget till förordning om ändring av uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896), som överensstämde med de i motionen anförda synpunkterna.

I motionen II: 525 av herr *Hagård* hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 261 måtte besluta, att det i stad med eget uppbördsverk må ankomma på magistraten att i samråd med drätselkammaren eller annan styrelse för uppbördsverket och med länsstyrelsens godkännande förordna om och i vad mån de hittillsvarande indrivningsbestämmelserna fortfarande skola tillämpas i fråga om ogulden skatt, som förfallit till betalning före den 1 januari 1947».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat oförändrad bifallas,

1) i anledning av motionen II: 520 av herr *Janson* i Frändesta och motionen II: 525 av herr *Hagård* för sin del antaga ett i utskottets hemställan intaget såsom utskottets förslag betecknat förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896);

2) antaga i utskottets hemställan under 2)—12) intagna författningsförslag;

B) att följande motioner, nämligen:

de likalydande motionerna I: 345 av herr *Wehtje m. fl.* och II: 524 av herr *Wiberg m. fl.*,

motionen II: 520 av herr *Janson* i Frändesta,

motionen II: 522 av herr *Adolfsson* samt

motionen II: 525 av herr *Hagård*,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Elon Andersson*, *Velander*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö, *Sandberg* och *Henriksson*, vilka hemställt,

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat oförändrad bifallas,

1) i anledning av de likalydande motionerna I: 345 av herr Wehtje m. fl. och II: 524 av herr Wiberg m. fl. ävensom motionen II: 520 av herr Janson i Frändesta och motionen II: 525 av herr Hagård för sin del antaga det vid bevillningsutskottets betänkande nr 40 fogade, såsom utskottets förslag betecknade förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896) med den ändringen att punkt 4 av övergångsbestämmelserna skulle erhålla viss i reservationen angiven lydelse;

2)—12) (= utskottet);

B) att följande motioner nämligen motionen II: 520 av herr Janson i Frändesta, motionen II: 522 av herr Adolfsson samt motionen II: 525 av herr Hagård måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd; ävensom

II) av friherre De Geer, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Wiberg: Herr talman! Bevillningsutskottets majoritet har i det stora hela lämnat den motion, som burits fram i första kammaren av herr Wehtje och i andra kammaren av mig, utan avseende. Hade det varit fråga om en relativt obetydlig angelägenhet, så skulle jag i denna sena timme ha låtit vid saken bero eller i varje fall endast ganska flyktigt berört densamma. Nu är detta tyvärr inte fallet, och jag måste därför taga kammarens tid i anspråk under några minuter.

Jag vill då i första hand säga, att jag inte vill förneka, att det för oss motionärer inneburit inte endast en besvikelse utan också en överraskning, när vi erforo utskottets ställningstagande. Anledningen härtill har naturligtvis varit den, att vi trodde, att utskottet redan vid sin första granskning skulle komma att finna, att punkt 4 b), som saken nu gäller, varken kan försvaras ur rättvisesynpunkt eller ur praktisk synpunkt och att momentet inte i något hänseende är behövt eller har existensberättigande. Vi hade så mycket mer anledning att tro, att utskottet skulle komma att förorda bifall till motionen, som bevillningsutskottet, vilket jag gärna vill medge, under de sista åren vid upprepade tillfällen föreslagit ändringar i Kungl. Maj:ts propositioner i överensstämmelse med yrkanden, vilka framförts av olika näringslivsrepresentanter. Jag skulle också gärna vilja tillägga, att jag faktiskt fortfarande inte är på det klara med, vad anledningen kan ha varit till, att utskottet i princip har velat bibehålla punkt 4 b).

Man behöver endast ganska flyktigt ta del av momentets formulering. sådan den har kommit till uttryck i propositionen, för att frapperas av dess ur lagteknisk synpunkt fullkomligt oriktiga uppbyggnad. Nog är det så, att vi under årens lopp fått vänja oss vid ett invecklat, diffust och svårtolkat lagspråk när det gällt skatteförslag, som finansministern framfört. Å andra sidan ifrågasätter jag, om inte det finansministerns förslag, som saken nu gäller, står i särskild klass. Jag skall också tillåta mig att något motivera denna min uppfattning.

I momentet användes uttrycket »vinstreglering». I verkligheten avses emellertid därmed något helt annat än som har med begreppet reglering av vinst att göra. Därmed åsyftas sådana åtgärder som till exempel normal avskrivning på maskiner och inventarier och fullt normala avsättningar för trygghandlet av de anställdas pensioner.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

Ett annat dunkelt uttryck, som kommit till användning, är ordet »omfattning». Man får varken i lagtexten eller av uttalandena i propositionen någon bild av om detta ord skall anses åsyfta ett belopp eller en procentuell eller proportionell eller enhetlig ned- eller avskrivning eller någonting annat.

Propositionens formulering bygger vidare på om i *räkenskaperna* verkställts en ned- eller avskrivning. Nu är det alldeles uppenbart, att den omständigheten, att den skattskyldige i räkenskaperna verkställt den ena eller andra av- eller nedskrivningen, i och för sig är fullkomligt betydelselös. Vad som däremot är av betydelse är, om den skattskyldige vidtagit åtgärder, vilka i *taxeringshänseende* kunna medföra avdrag.

Man har svårt att förklara förekomsten i propositionen av punkt 4 b) ur saklig eller formell synpunkt på annat sätt än att den eller de, som haft saken om hand, icke varit i tillfälle ägna densamma den uppmärksamhet, som man har rätt att kräva av ett lagförslag, vilket framlägges av regeringen. Nu vet jag emellertid mycket väl, att de medhjälpare, som finansministern har till sitt förfogande, äro både kunniga och erfarna. Jag är också helt inställd på att frifraga dem från den allvarliga kritik, som man i förevarande fall har anledning framföra. De ha en, såvitt man kan förstå, alldeles orimlig arbetsbörda och en alltför stor belastning, vilket i sin tur måste leda till att sådana till sina konsekvenser allvarliga misstag begås som exempelvis nu ifrågavarande lagförslag. Det kan ej gärna gå på annat sätt, när finansministern på löpande band framlägger ständigt nya skatteförslag, vilka, endast i förbigående nämnt, ganska konsekvent sikta på att icke göra situationen lättare för de skattskyldiga. Ansvarvet åvilar givetvis i sista hand finansministern.

Jag skall gärna giva bevillningsutskottets majoritet det erkännandet, att utskottet skrivit om paragrafen, varigenom de värsta oformligheterna försvunnit. Å andra sidan återfinnes även i utskottets förslag den missvisande termen »vinstreglering». Utskottets omarbetning har också endast formell karaktär. Ur saklig synpunkt har utskottets majoritet nämligen icke föreslagit någon påtaglig ändring.

Förslaget innebär, att företagarna komma i en särställning i förhållande till andra skattskyldiga och i en sämre ställning än dessa. Detta kan icke vara överensstämmande med rättvisesynpunkter. Vid 1945 års riksdag höll herr Hagberg i Malmö ett anförande, vilket jag icke kan underlåta att citera, då det förefaller mig passa in mycket väl på den nu föreliggande situationen. Herr Hagberg anförde: »Vad är det egentligen vi diskutera här i riksdagen? Är det rikets finanser och våra möjligheter att främja en sund ekonomisk utveckling eller är vår uppgift huvudsakligen den rent negativa att efterforska möjligheter och metoder för att beröva vissa medborgare deras egendom och inkomster?»

Utskottets majoritet har lämnat en synnerligen kort motivering för sin gentemot motionen avvisande ståndpunkt. Man gör gällande, att det vore en orättvisa gentemot andra skattskyldiga, som framtaga sina dolda reserver under år, då skattebefrielse icke ägde rum, om befrielsen skulle tillåtas i de fall, då reserver framtagas under år 1945 eller 1946. Utskottets majoritet förbiser emellertid, att ordet »framtaga» icke alls täcker det verkliga läget. Även om några reserver icke framtagas, blir vederbörande nämligen straffbeskattad, så framt han icke kan öka lagerreserverna under år 1945 eller 1946 med belopp, motsvarande ökningen under tiden 1942—1944. Man måste också fråga sig, vad utskottet egentligen åsyftar, eftersom dess motivering svävar i luften. Eller är det möjligen så, att man även när det gäller utskottets lagtext skall bortse från innehållet däri och i stället anse motiveringen vara gällande lag, trots att man icke kan finna någon samstämmighet? Otänkbart är naturligtvis

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

inte detta, eftersom vi senast vid höstriksdagen fingo uppleva, att uttalanden i propositionen och utskottets utlåtande faktiskt för en övergångsperiod i stort sett satte de föreslagna och av riksdagen antagna lagreglerna ur kraft.

Jag skall tillåta mig att ytterligare något skärskåda den föreslagna bestämmelsen. Om en företagare under åren 1942—1944 har använt hela vinsten i ett så legitimt syfte som till avsättning till pensioner åt de anställda och därigenom måhända fyllt avsättningsbehovet, varför ytterligare avsättningar inte böra eller få ifrågakomma, kommer han i sämre ställning än om han inte gjort motsvarande avsättningar utan kanske i stället delat ut en stor del av beloppet. Trots att han under åren 1945—1946 inte har högre verklig inkomst än tidigare år, kommer han att efter 1 januari 1947 få betala dubbla skatter. I det senare fallet skulle han däremot ha fått slippa detta. Han har visserligen en gång skattat för det belopp, vilket han icke avsatt till pensionsstiftelse, men hade avskrivningsmöjligheterna kvar. Som en extra förmån kunde han också notera, att om finansministerns planer realiserar, bolagsskatten kommer att höjas, vilket i sin tur medför att det relativt sett blir värdefullare att ha kvar ett avskrivnings- eller avsättningsbehov.

På motsvarande sätt förhåller det sig med den som begagnat respektive icke begagnat rätten till fri avskrivning. Såsom särskilt betänklig framstår också skatteskärpningen — såsom också framhållits i reservationen — i sådana fall, då den grundas därpå att den skattskyldige lojalt följt myndigheters och organisationers anvisningar.

Moment 4 b) innebär vidare såväl enligt propositionen som enligt utskotts-majoritetens förslag, att företagarna i verkligheten måste söka räkna fram förändringarna i lagerreserverna ända från den $^{31/12}$ 1941. Huru skall detta överhuvud taget bliva möjligt? Att märka är att riksdagen först hösten 1945 antog en lag, enligt vilken den skattskyldige vid inventering första gången per den $^{31/12}$ 1945 skulle beräkna anskaffnings- eller återanskaffningskostnaden avseende lagret. Tidigare har någon sådan skyldighet icke varit för handen, och varken de skattskyldiga eller skattemyndigheterna ha haft något intresse av sådana beräkningar. I allmänhet ha företagarna också strävat efter att använda förkrigsnivån som utgångspunkt. Nu blir läget fullkomligt förändrat. Denna till synes obetydliga bestämmelse innebär i verkligheten en retroaktiv lagstiftning, enligt vilken företagarna nu efteråt måste söka räkna fram självkostnaderna för lagret flera år bakåt. Hade det uttryckligen i lagtexten eller i motiveringen sagts, att man åsyftat en retroaktiv lagstiftning, är jag ganska övertygad om att även majoriteten i utskottet skulle ha blivit betänksam. Jag vågar också tro, att finansministern själv skulle ha tagit sig en allvarlig funderare, innan han hade kommit med ett sådant förslag. Men jag måste nu fråga finansministern, om icke moment 4 b) i realiteten medför, att förändringar i lagerreserverna måste räknas fram, vilket i sin tur omöjligen kan ske utan en omräkning efter självkostnadsprincipen eller annan enhetlig princip. Jag är förvissad om att finansministern icke vill bestrida detta. Vad ett sådant arbete kommer att kräva, torde knappast behöva närmare utvecklas. Det finns företag med tiotusentals och i vissa fall hundra tusentals varor. Under den tid, då prisfluktuationerna voro som störst — men även fortfarande — kunde samma i varulagret ingående enheter betinga olika priser. I praktiken torde det också i oerhört många fall vara omöjligt att nu efteråt göra den nya prissättning, som bestämmelserna förutsätta. Och genomgående är, att den redan förut hårt pressade kamerala avdelningen inom företagen får en ytterligare oerhörd belastning, och detta i tider, då det är hart när omöjligt att erhålla kontorspersonal.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

Det finns även andra spörsmål av betydelse i detta sammanhang och andra konsekvenser av det av bevillningsutskottets majoritet tillstyrkta lagförslaget. Jag skall tillåta mig att peka på ytterligare några punkter. Vad menas med lagerreserv? Är det anskaffnings- eller återanskaffningspriserna som skola vara avgörande? Huru skola ersättningsvaror upptagas? Skall begreppet okurantavaror regleras på basis av vad som i verkligheten kunnat utfås för dessa varor eller skall en skälighetsprövning per bokslutsdagen äga rum? Det skulle vara av mycket stort värde, om finansministern eller utskottsmajoritetens representanter ville lämna några klarläggande upplysningar på den punkten.

Moment 4 b) kommer att medföra att skattemyndigheternas redan nu alltför stora arbetsbörda blir än större. Antalet tvister kommer också att bli synnerligen stort. Skattemyndigheterna komma naturligtvis att försöka göra det bästa möjliga och försöka laga efter lägligheten, vilket emellertid blir liktydigt med ett subjektivt och icke enhetligt bedömande. Avgörandet måste av naturliga skäl i större eller mindre grad präglas av godtycke, och skattemotstolarna komma att få räkna med ett ytterligare stort antal mål med en utökad eftersläpning som resultat.

Reservanterna ha med en viss skärpa tagit avstånd från utskottsmajoritetens förslag på denna punkt. Jag måste nog för mitt vidkommande också understryka att kritiken, även om den kan tyckas vara mycket hård, likväl är befogad. Det kan icke vara riktigt att bygga upp en lagstiftning på det sätt som här skett. Härtill kommer såsom påvisas i såväl motionen som reservationen att bestämmelsen med allt vad densamma medför ur objektiv synpunkt och ur statsnyttans synpunkt är obehövlig. Strykes moment 4 b) uppkommer därigenom icke någon lucka i lagstiftningen. Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Henriksson*.

Vidare yttrade:

Herr *Bladh*: Herr talman! Herr Wiberg började sitt anförande med att uttala sin tillfredsställelse över att bevillningsutskottet vid upprepade tillfällen tillmötesgått motionärers önskemål, då det gällt viktiga saker. Jag delar hans mening. Det har skett, och därom är väl icke annat än gott att säga. Att bevillningsutskottet icke i detta fall kunnat helt tillmötesgå herr Wibergs krav visar ju bara, att det finns gränser för tillmötesgående även då det gäller sådana motioner, som väckas av herr Wiberg.

Det förhåller sig ju på det sättet att på förslag av bevillningsutskottet beslöt 1945 års riksdag att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådana bestämmelser, som kunde hindra företagare att göra icke avsedda skattevinster vid övergången till den nya uppboordsordningen. Vi skola lägga huvudvikten just vid detta förhållande. Här avsågs en lagstiftning — och det är även vad som avses i den föreliggande propositionen — som hindrade att man gjorde sig icke avsedda skattevinster. Redan från början var det klart för var och en, att företagens lager, deras dolda reserver, deras avskrivningar och nedskrivningar voro det avgörande vid bedömningen av hithörande frågor. Eftersom de skatter som skulle ha betalats 1947 och 1948 komma att efterskänkas, var det också uppenbart, att det kunde bli en lockelse för många att söka vältra över så stora inkomster som möjligt på inkomstären 1945 och 1946. Av det skälet beslöt redan 1945 års riksdag, att om enskild företagare eller juridisk person,

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

däri han är delägare, under 1945 och 1946 har en inkomst som är väsentligt större än den normala och denna större inkomst beror på av företagaren vidtagna åtgärder eller därmed jämförliga förhållanden, skulle motsvarande skatt icke efterskänkas. Några regler för inkomstökningens beräkning fastställdes icke av 1945 års riksdag. Men det är ju klart, att skall inkomstökningen kunna beräknas, måste man sätta upp normer för vad som skall anses vara normal inkomst.

Nu föreslås här i bevillningsutskottets betänkande att med normalinkomst skall avses medeltalet av de utav taxeringsnämnderna godkända nettoinkomsterna under åren 1942, 1943 och 1944. Vidare föreslås att om inkomstökningen icke överstiger 1 000 kronor skall den icke beskattas. I fråga om inkomstökningens art säges det, att skatteeftergift icke skall ges i det fall att inkomstökningen beror på att företagaren har tagit fram en dold reserv eller — vilket herr Wiberg speciellt vände sig mot — denna inkomstökning beror på att företagaren har gjort mindre avskrivningar eller mindre nedskrivningar eller därmed jämförliga åtgärder i skattesänkande syfte.

Jag skulle vilja tillägga, att skatt kommer endast att uttagas i de fall, då inkomstökningen är påtaglig, påvisbar och verklig. Detta kan herr Wiberg icke bestrida. I fråga om beskattning av framtagna dolda reserver ber jag att få erinra om att då de nu gällande bestämmelserna om rätt till avskrivning eller nedskrivning av riksdagen antogs, så föreskrevs det villkoret, att när vad som avskrevs eller nedskrevs efteråt kom fram skulle det bli beskattat. Det sades uttryckligen ifrån dels i kommittébetänkandet, dels i 1938 års riksdagsbeslut, att detta skulle vara icke en efterskänkt skatt utan en uppskjuten skatt.

Det kan väl ändå icke finnas fog för att skatten på en dold reserv skall efterskänkas enbart för att denna dolda reserv framtages 1945 eller 1946. I vart fall har bevillningsutskottet icke kunnat finna fog föreligga för ett sådant handlande. Detta skulle leda till uppenbara orättvisor mot andra skattskyldiga. På grund av bestämmelserna angående avskrivningsplaner eller på grund av andra omständigheter kan företagare få fram sina dolda reserver icke de år, då skatten på grund av källskattens införande efterskänkas, utan något annat år. Dessa skattskyldiga skulle uppenbarligen komma i sämre läge än de som få fram sina dolda reserver de år, då skatten skulle efterskänkas. En rättvisa av det slaget har emellertid bevillningsutskottet icke velat skipa. Att vi sedan kunna nå målet att skipa 100-procentig rättvisa, vill ingen påstå, men jag undrar vem som skulle kunna göra detta.

Vad sedan beträffar beskattning i sådana fall, då företagaren gjort alla avskrivningar han är berättigad till och har möjlighet till enligt gällande lagbestämmelser, är det väl nödvändigt att hålla på den regeln, att om avskrivningar äro gjorda till 100 % får man icke gå längre. Det måste väl gälla alla. Annars skulle det bli orättvisa mot dem, som icke gjort alla avskrivningar och följaktligen icke fått alla de skattelättnader som följa av avdragsrätten. Jag skulle vilja tillägga, att det kan väl icke vara meningen, att ett företag som fått göra 100 % avskrivning på en sak, skall kunna börja på nytt och få avskrivningsrätt. Innan dylikt ofog avskaffades genom riksdagsbeslutet 1938 förekom det, att bolag först avskrevo låt oss säga maskiner till 100 % och sedan överlämnade samma maskiner till ett dotterbolag mot en hög värdering, varefter denna höga värdering också avskrevs till 100 %, d. v. s. man gjorde dubbla avskrivningar. Det satte riksdagen stopp för. Det kan icke vara riktigt att här på omvägar öppna nya avskrivningsmöjligheter, som varken riksdagen eller våra taxeringsmyndigheter ha möjlighet att kontrollera och som riksdagen tidigare icke velat vara med om.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

Om punkt 4 b) i övergångsbestämmelserna strykes, såsom herr Wiberg nyss påyrkade, kommer detta att leda till att det blir möjligt för de skattskyldiga att undandraga samhället skatter på ett sätt, som våra taxeringsmyndigheter icke ha någon möjlighet att bemästra. Det är därför utskottet ansett sig tvunget att i sitt betänkande dels säga ifrån om detta, dels i princip fastslå att vi icke skola gå hur långt som helst. Det är svaret på herr Wibergs fråga om anledningen till att bevillningsutskottet icke kunnat gå med på detta. Av rent sakliga skäl ha vi icke kunnat göra det.

En annan sak som jag här ber att få erinra om är en omständighet, som framgår av en genom finansministerns försorg verkställd utredning, som redovisades i propositionen nr 377 till 1945 års riksdag. Där säges ungefär följande. Ett företag låg inne med ett lager på 25 miljoner kronor. I slutet av 1943 skrev företaget ned lagret till 3 miljoner kronor, d. v. s. man skrev ned sitt lager med 22 miljoner kronor. Utöver detta hade företaget skrivit kontrakt med vissa firmor, som skulle leverera varor till företaget. Innan dessa varor voro komna, skrev man ned dem med 3 miljoner kronor. Vi hade sex andra företag, som tillsammans hade ett förkrigslager på 186 miljoner kronor. Vid utgången av 1943 var det sammanlagda lagret uppe i ett värde av ca 350 miljoner kronor. Det lagret skrev man ned till 57 miljoner kronor. Utöver den avskrivningen gjorde dessa företag avskrivningar på kontrakterade varor med 25 miljoner kronor, d. v. s. företagen gjorde sig på samhällets bekostnad en skattelättnad, d. v. s. det skaffade sig en räntefri skattekredit på ca 100 miljoner kronor. Det är sådant vi icke kunna konstatera utan att påtala. Jag ber att få erinra om att så länge bolagen ligga inne med sina dolda lagerreserver, äro dessa reserver skattefria, och först då de tagas fram beskattas de.

Reservanterna säga, att bevillningsutskottet skjuter över målet. Jag skall icke yttra mig om huruvida det är någon som gör det. Men om någon skjuter över målet, så är det reservanterna och sannerligen icke bevillningsutskottet. Vi äro inom utskottet klart medvetna om att näringslivet kan behöva skattelättnader, men vi tro, att skattelättnader även kunna behövas på andra håll. Vi tro, att det icke skulle vara ur vägen, att vi började med skattelättnader för de minsta inkomsttagarna och icke med de största.

Till slut vill jag, herr talman, erinra om att det är i dag 14 dagar sedan riksdagen beslöt en icke oväsentlig skattelättnad för näringslivet genom avskaffandet av krigskonjunkturskatten. Vi äro klart medvetna om att det var riktigt och bra. Vi vilja allesammans stödja näringslivet, och jag tror, att det är alldeles överflödigt att komma här och låta påskina, att de som sitta i bevillningsutskottet icke ha någon känsla för näringslivets behov och utveckling. Jag tror, att icke många andra ha mer känsla för detta näringsliv än de som sitta i bevillningsutskottet.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Adolfsson: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att striden här står om moment 4 b) i övergångsbestämmelserna, men jag har trots detta icke begärt ordet för att säga något därom utan finner det mest rationellt att på den punkten helt enkelt instämma i allt väsentligt av det herr Bladh nyss anförde i detta avseende. Jag skulle i stället vilja säga några ord om den motion, som jag har väckt i anslutning till propositionen, emedan jag betraktar detta som en mycket viktig angelägenhet, fastän ur helt andra synpunkter än dem herr Wiberg nyligen anlade beträffande den fråga han behandlade.

I propositionen heter det om skatteinbetalningar och om införsel bland an-

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

nat, att så länge lokal skattemyndighet icke förordnat om befrielse från löneavdrag eller om nedsatt löneavdrag, må jämväl det belopp, som motsvarar existensminimum, tagas i anspråk för löneavdraget enligt uppbördsförordningen. Detta är en synnerligen hård bestämmelse och hård särskilt som det s. k. existensminimum faställes enbart på grundval av den lokala skattemyndighetens bedömande och sålunda i regel icke kommer att täcka ett verkligt existensminimum.

Från kommunistiskt håll ha vi vid flera tillfällen i riksdagen motionerat om att man skulle lagfästa det existensminimum, som skulle vara befriat från beskattning och från införsel. Alla dessa förslag ha avslagits med den motiveringen, att man förutsätter, att Kungl. Maj:t ägnar frågan tillbörlig uppmärksamhet. Vi motionerade även i höstas, när källskattepropositionen framlades, och i vissa avseenden var bevillningsutskottets avstyrkande då av samma karaktär som tidigare. Dock icke helt. Utskottet uttalade sig nämligen så positivt, att utlåntandet mer liknade en beställning än ett avslagsyrkande. När den nu föreliggande propositionen nr 261 framlades, ansågo vi oss av denna anledning inte böra på nytt resa frågan, trots att övergångstidens besvärigheter utan tvivel komma att bli mycket stora för många av de mindre inkomsttagarna. I den motion jag nu har väckt tar jag endast upp en fråga och föreslår, att när indrivning för underhållsbidrag sker, skall den lokala skattemyndigheten omedelbart underrättas därom av indrivningsmyndigheterna. Den lokala skattemyndigheten skall sedan utan särskild anmaning företa den nedsättning av löneavdraget, som kunde vara motiverad av att även införsel ägt rum. Jag konstaterar, att bevillningsutskottet i och för sig är mycket positivt inställt till själva sakfrågan men trots detta avstyrker den av mig väckta motionen. Jag bör kanske också tillägga, att eftersom det är fråga om ett avslagsyrkande och det således inte föreligger något förslag till lagtext, jag är förhindrad att yrka bifall till min motion, trots att jag annars skulle ha önskat göra det.

Jag vet inte vad utskottet kan ha haft i bakfickan när det sagt: »Då Kungl. Maj:t torde komma att ägna berörda fråga särskild uppmärksamhet, finner utskottet motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.» Om bevillningsutskottet möjligen syftar på statskattkommitténs kommande förslag, får jag därtill säga, att oavsett vad detta förslag kan komma att innehålla i fråga om gränsen för bevillningsfria avdrag, kan inte frågan om ett beskattningsfritt och indrivningsfritt existensminimum lösas därigenom.

I fråga om mitt förslag, att eventuellt nödvändig minskning av löneavdrag skall ske automatiskt för underhållspliktig, säger utskottet, att olägenheter kunna uppstå för många skattskyldiga, om automatisk jämkning inte sker, men olägenheterna kunna bli desamma för skattskyldiga, som inte ha införsel för underhållsbidrag. Tyvärr har bevillningsutskottet rätt i detta sitt konstaterande, men av praktiska skäl är det inte lätt att automatiskt genomföra en jämkning för de grupper, som bevillningsutskottet där nämnt. Den enda riktiga lösningen är enligt mitt förmenande, att ett freat existensminimum fastställs i svensk lag. Att det inte går att på det sätt jag tidigare nämnde hjälpa de grupper, om vilka bevillningsutskottet talar, kan ju inte rimligtvis få utgöra något skäl för att även de underhållspliktiga skola förbli ohjälpta.

Den anordning jag har föreslagit i min motion är mycket enkel att genomföra. Två ledamöter av lagrådet ha för övrigt föreslagit en liknande anordning. Det är ju riktigt, att underhållsbidrag bör tagas först ur vederbörandes avlöning, därefter löneavdrag för löpande skatter och först i tredje hand införsel för äldre obetalda skatter. Detta betraktar jag som fullt rimligt och

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

naturligt. Som det nu är får utmätningsmannen ta allt utom vad man på vederbörande ort bedömt såsom existensminimum, och därefter får även löneavdrag göras av det belopp, som på sin höjd kan räcka till för vederbörande och för dem han är försörjningspliktig mot. Först sedan den skattskyldige hos den lokala skattemyndigheten begärt jämkning av löneavdraget, kan sådan jämkning ske. Under tiden frånsäga sig skattemyndigheterna sålunda allt ansvar för hur vederbörande skall kunna försörja sig själv och sin familj. Utskottet har inte velat gå med på mitt förslag, som syftar till att avskaffa åtminstone de värsta skadeverkningarna i detta avseende av att det saknas ett i lag fastställt existensminimum, men då utskottet uttalat sig mycket välvilligt om den tanke, som kommit till uttryck i motionen, vill jag uttala en förhoppning, att man innan frågan lösts tillfredsställande far mycket varliga fram när det gäller skatteindrivningar och skatteinförsel.

Att detta är påkallat av sociala skäl få vi dagligen vittnesbörd om i våra hemorter, men även mera taktiska aspekter skulle kunna läggas på denna fråga. Det nya uppborðsförfarandet är nämligen krångligt, vilket starkt underströks vid behandlingen av detsamma vid höstsessionen, och för att detta krångliga uppborðsförfarande skall slå väl ut krävs hela den svenska allmänhetens medverkan och förståelse. Vi måste emellertid erkänna, att denna medverkan och förståelse inte kan bli särdeles helhjärtad, om existerande oformligheter i detta system tillåtas åstadkomma svåra sociala skadeverkningar hos en stor del av det fattigare folket. När bevillningsutskottet nu utgår från att regeringen ägnar denna fråga alldeles särskild uppmärksamhet, vill jag uttala en förhoppning, att så verkligen sker och att man därvid inte glömmer det problem, som uppstår, när både löneavdrag och införsel för äldre skatter ske på samma gång.

Med detta har jag endast velat anföra några synpunkter i anslutning till min motion i den viktiga fråga den gäller. I valet mellan reservationens yrkande och bevillningsutskottets yrkande väljer jag emellertid självfallet att rösta för det senare.

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag har som reservant i detta ärende instämt i herr Wibergs anförande. Jag kände mig emellertid nödsakad begära ordet då jag hörde herr Bladhs anförande. Herr Bladh talade i sitt långa anförande om åtskilliga ting, som näppeligen höra till denna fråga. Jag fick faktiskt det intrycket, att han måste mobilisera denna arsenal för att om möjligt söka dölja svagheten i den position, som majoriteten intagit i denna fråga. Jag hade även under utskottsbehandlingen det intrycket, att majoriteten var långt ifrån så säker på sitt ståndpunktstagande som herr Bladh här velat göra gällande. Det var emellertid en sak i början av herr Bladhs anförande som jag skulle vilja ta fasta på. Han sade, att det icke var meningen, att någon skulle göra icke avsedda skattevinster i detta sammanhang. Det är väl det som skall vara grundprincipen i denna fråga. Man skall alltså försöka arrangera det så att de personer eller företag, som önska medvetet vidta en åtgärd för att justera resultatet under 1946, i syfte att därigenom göra en vinst på detta så att säga skattefria år, skola fångas in och beskattas, medan alla de, som ha vidtagit åtgärder, vilka äro fullt normala i fråga om företagens hela ekonomiska politik, icke borde komma i någon specialställning i detta fall. Men det är vad bevillningsutskottets majoritet faktiskt gör genom sin vägran att ta bort det omstridda lagrummet.

Låt oss ta ett exempel. Det är ju så, herr Bladh, att en företagare i sin avskrivningspolitik arbetar efter en viss plan. Det är ju också betydelsefullt, att

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

företagarna driva en sådan avskrivningspolitik, att företagen hållas stabila. Vi kunna ju se på förhållandena efter förra världskriget, då man tillämpade en annan politik än vi nu, visa av erfarenheten, göra. Många företag gingo då över styr på grund av en felaktig avskrivningspolitik, och samhället hade sannerligen icke någon glädje av att så skedde. Nu ha statsmakterna till och med uppmanat företagen att bedriva en sådan avskrivningspolitik, att företagen kunna uthärda de stormar som kunna komma.

Låt oss alltså tänka oss ett företag med en viss tillgång och som tillämpar en avskrivningsplan omfattande 10 år. Denna tillgång började avskrivas år 1936, och avskrivningsplanen utlöpste sålunda år 1945. På den tillgången skulle alltså under ett normalt förlopp av företagens skötsel någon avskrivning icke komma att äga rum under år 1946. Nu säger bevillningsutskottets majoritet, att eftersom detta företag icke skriver av tillgången, som enligt planen slutavskrivits år 1945, skall det betala en extra skatt för år 1946. Om tillgången i stället börjat avskrivas låt oss säga år 1941 och skulle löpa till år 1950, har ju avskrivning enligt planen skett under år 1945. Om detta företag däremot underlåtit att göra avskrivning år 1946, är det alldeles uppenbart, att den åtgärden skulle ha rättats till genom denna förordning. Vad jag vill säga är alltså, att vad som sker normalt icke skall bestraffas. Den företagare, som lade upp sin avskrivningsplan för tio år sedan, har sannerligen icke kunnat skåda in i framtiden och förutse, att denna källbeskattning skulle införas då hans amorteringsplan löpte ut. Det förefaller mig alltså vara en ganska svag motivering som framkommer från bevillningsutskottets majoritet, som icke har kunnat besvara den fråga vi ha ställt i detta sammanhang, nämligen hur man skall kunna anse detta vara rättvist gentemot företagen.

Herr Bladh säger, att det skulle vara en orättvisa mot alla dem som icke fullgjort sina avskrivningar. Herr Wiberg har redan varit inne på den frågan och bland annat påpekat, att med den form skattekurvan för närvarande har äro faktiskt de gynnade, vilka inte ha sina amorteringsplaner slutavvecklade. De få nämligen göra sina avskrivningar under en tid, då skattetrycket är större än det var för tio år sedan, då de började sina avskrivningar, som upphörde låt oss säga år 1945. Det förefaller mig därför, som om denna argumentering från herr Bladhs sida är ganska ihålig. Jag har velat göra dessa påpekanden och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wiberg: Herr talman! Den allmänna översikt, berörande mycket stora delar av skattelagstiftningens område, som utskottets talesman, min högt ärade kollega på skånebanken herr Bladh, nyss lämnade, var utan tvivel i och för sig mycket intressant och lärorik. Jag är beredd att instämma i åtskilligt, kanske rent av det allra mesta av vad min aktade vän anförde. Jag hoppas emellertid, att det inte gör honom alltför nedstämd om jag tillägger, att det enligt min åsikt skulle ha varit till större glädje för kammaren, om han i något vidare omfattning velat hålla sig till det spörsmål, varom här är fråga, nämligen övergångsbestämmelserna till lagen om skatt vid källan och då närmast föreskrifterna i moment 4 b). Herr Bladh berörde praktiskt taget allt utom just detta. Han underkände min kritik icke genom en argumentering, utan genom ett blankt påstående, att min kritik vore felaktig. Jag tror, herr talman, att den bevisföringen inte kan anses så övertygande.

Jag skall tillåta mig ställa några frågor, och jag börjar med att fråga herr Bladh eller någon annan utskottets talesman eller statsrådet och chefen för finansdepartementet: Är det riktigt, att den lagtekniska utbyggnaden av paragrafen, sådan den kommer till uttryck i propositionen, är värd en mycket hård

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

kritik? Frågan kan måhända anses ha retorisk innebörd, eftersom utskottsmajoriteten ju redan svarat på densamma genom att till väsentliga delar skriva om propositionen, och vad återstoden beträffar föreställer jag mig, att även utskottsmajoriteten måhända är villig att medge, att exempelvis uttrycket »vinstregleringar» kanske inte är särskilt välfunnet. Vidare: Är det riktigt, att moment 4 b) i verkligheten innebär en retroaktiv lagstiftning, varigenom företagen tvingas att söka räkna fram sina s. k. lagerreserver, baserade på någon princip med utgångspunkt från den 31 december 1941? Är det vidare riktigt, att det kan inträffa fall, där den företagare, som lojalt gjort avsättningar för sin personal i form av pensionsstiftelse i stället för att dela ut, nu kommer i en sämre ställning än den som icke gjort detta utan föredragit att göra utdelning? Är det riktigt, att den som har begagnat den på förslag av statsrådet och chefen för finansdepartementet införda rätten till fri avskrivning likaledes kommer i en sämre ställning? Låt mig vidare fråga: Hur skall lagerreserven uträknas? Vad menas med detta begrepp? Är det självkostnaden som skall läggas till grund, så att man försöker räkna ut värdet per den 31 december 1941 och den 31 december 1942 etc., eller är det återanskaffningskostnaden? Hur skola ersättningsvaror tagas upp, och hur skola okuranta varor värderas?

Jag har tillåtit mig framföra ett litet frågekomplex, och jag tror att det kommer att vara till ganska stor nytta för den fortsatta debatten, om densamma från utskottets sida litet mer inriktas på dessa centrala och aktuella problem.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! Jag föranleddes begära ordet för att göra samma reflexion som herr Wiberg nu något utvecklat, nämligen att herr Bladh i sitt anförande, i stället för att upptaga till besvarande de frågor herr Wiberg framställt, uppehöll sig vid allt utom punkt 4 b) i övergångsbestämmelserna, vilken enligt vad jag kunde förstå av herr Wibergs anförande var den enda punkt han upptagit till granskning. Herr Bladh byggde upp sin argumentation på en av ingen bestridd sats, att icke avsedda skattevinster vid övergången till det nya uppbördssystemet borde förhindras. Alla medge nödvändigheten av att det inte skall få vidtagas några manipulationer i samband med övergången till källskatten, varigenom vinstresultat från andra år skulle förflyttas till åren 1945 och 1946, vilka ju bli befriade från skatt. Detta är uttalat i punkt 3) i övergångsbestämmelserna, som talar om vinstökning under 1945 eller 1946 i förhållande till en normal inkomst under åren 1942—1944, beroende på åtgöranden från den skattskyldiges sida i syfte att erhålla skattebefrielse. Herr Bladh utbreddes sig vidlyftigt över dessa saker, vilka äro helt och fullt godtagna även av näringsföretagen. Vidare innehåller punkt 4 a) i övergångsbestämmelserna mycket viktiga föreskrifter som skola försvåra eller omöjliggöra för de skattskyldiga att under åren 1945 och 1946 ta fram dolda reserver och därigenom öka sin vinst under dessa år. Herr Bladh sysslade mycket även med den punkten, om vilken i stort sett ävenledes enighet råder, ehuru man måste bli något fundersam över vissa konsekvenser som kunna följa av denna bestämmelse. Slutligen kommer jag till punkt 4 b), varom striden står. Den innehåller en grundtanke, som också alla äro eniga om, vilken innebär, att om man under en följd av år vidtagit vissa åtgärder som påverkat vinsten, skall man även vidtaga dem under åren 1945 och 1946. Följden av detta kan emellertid bli, att vissa svåra oformligheter uppstå, och det är enbart dessa som uppkallat åtminstone mitt intresse i denna sak och föranlett kri-

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

tik mot punkt 4 b). Detsamma kan man med all säkerhet säga gälla reservationen och herr Wibergs anförande. Till dessa oformligheter hör bland annat, att man under åren 1945 och 1946 är nödsakad företa avskrivningar, även om ett objekt skulle vara helt nedskrivet på fullt normal väg före dessa kritiska år. Den förmenta vinst, som uppkommit genom att förutvarande avskrivningsobjekt varit helt nedskrivna, skulle således hänföras till sådan vinst, för vilken skatten icke finge efterskänkas.

Det har omvittnats flera gånger här i dag, och jag vill därvidlag instämma mer herr Bladh och ta honom på orden — jag känner honom tillräckligt väl för att veta, att det är hans allvar — att utskottets inställning i dessa frågor ingalunda innebär en avoghet mot näringslivet, utan att utskottet verkligen är besjälad av en önskan att på framkomliga vägar undanröja sådana bestämmelser, som skulle kunna vara till verklig skada för näringsverksamheten. Men det är nog ändå inte så helt med inställningen till näringslivet. Jag medger gärna att det inte är någon medveten avsikt hos herr Bladh eller hans meningsfränder i bevillningsutskottet att försvåra för näringslivet, men man kan nog konstatera, att sinnet för företagsamhetens betingelser och behov inte är detsamma hos herr Bladh som hos dem som fått pröva på vad det vill säga att driva en verksamhet och vad det vill säga att blåsa liv i en företagsamhet, stor eller liten, och sedan hålla den i gång med bemästrande av alla de ekonomiska vedervärdigheter, som ligga på lur överallt. Det finns en skillnad i synen på dessa saker, som på ett ganska illustrativt sätt kommer till uttryck i uppfattningen om avskrivningarnas rätta innebörd och deras plats i en riktig affärsredovisning, och den kommer även till uttryck i själva vinstens innebörd. Vinsten kan inte anses vara riktigt redovisad om inte de avskrivningar, som representera verkliga förluster, äro avdragna som omkostnader innan den bokförda vinsten framkommer. På denna punkt råder det nog ofta delade meningar mellan företagare å ena sidan och det allmännas organ å den andra sidan om vad som är angeläget för att ett företag skall betecknas ekonomiskt sunt. Normala avskrivningar kunna under inga förhållanden betecknas som vinstreglerande dispositioner. Jag skiljer vid detta uttalande synnerligen väl mellan normala avskrivningar och avskrivningar som gjorts i vinstreglerande syfte. Märk väl, att dessa båda begrepp i såväl propositionen som utskottets utlåtande äro sammanblandade och betraktade som ett. På sidan 75 i propositionen står angivet, vad som menas med vinstreglerande dispositioner. Det är förvånande, att det kunnat formulerats en så reservationslös definition i en departementshandling som här sker. Till vinstreglerande dispositioner räknas nedskrivning å lager — oberoende av den affärsmässiga behövligheten med hänsyn till alla förekommande risker för värdeminskning i detta sammanhang. Dit räknas även avskrivningar på maskiner — oberoende av om denna nedskrivning exakt korresponderar med förslitningen eller värdeminskning på grund av nykonstruktioner eller nya tillverkningsmetoder, allt saker som företagaren måste ta hänsyn till och ge utrymme åt i den avskrivning, varmed vinsten måste minskas, för att redovisningen skall vara riktig. En *normal* avskrivning kan aldrig vara en vinstreglerande disposition. Den är inte blott en affärsmässig nödvändighet, utan en i lag föreskriven åtgärd för att inte ett företags ekonomiska ställning skall förskönas genom att tillgångar upptas över sitt verkliga värde. Detta är avskrivningarnas innebörd, och så ser företagaren på dem. Skattemyndigheterna betrakta dem emellertid inte alltid på samma sätt, och vid den ekonomiska lagstiftning bevillningsutskottet har att ta ställning till har inte heller alltid inställningen till dessa frågor varit helhjärtat den jag här beskrivit.

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

Det talas i utskottsutlåtandet om att de bestämmelser, som visats föra med sig vissa oformliga konsekvenser, äro önskvärda och nödvändiga ur likställighetssynpunkt. Jag är emellertid inte benägen att tillmäta detta argument den betydelse och valör, som rättvisebegreppet i och för sig skulle ge vid handen. Man kan inte undgå att lägga märke till att när utskottet talar om rättvisesynpunkter i sådana här ting är det för det första inte varje gång fråga om en objektiv rättvisa mellan de skattskyldiga, utan det blir ofta en sidoblick på de fiskala intressena, gentemot vilka rättvisesynpunkterna i ganska stor utsträckning få stå tillbaka. För det andra finner man att när det gäller förhållandet mellan de skattskyldiga går ofta denna rättvisuppläggning efter regeln »om inte alla kan få det bra, skall ingen ha det bra». Man ser inte sällan, att om en del skattskyldiga i kraft av en författning skulle råka få en viss fördel i förhållande till andra, anses en sådan orätt ha begåtts, att alla krafter mobiliseras för att fråntaga dem som äro favoriserade möjligheten att kunna tillgodogöra sig ifrågavarande fördel, även om inte någon annan skulle ha lidit någon skada därav. Det har funnits flera exempel på det. Det slags avundsmantalitet som detta röjer är måhända psykologiskt förklarlig på många områden, men denna mentalitet har inte samma betydelse inom företagarvärlden, vars hela verksamhet karakteriseras av den ständiga växlingen mellan gynnsamma och ogynnsamma händelser, där det onda får uppvägas av det goda och förlustriskerna av vinstmöjligheterna. Jag tror jag vågar säga å företagarvärldens vägnar, att detta på andra områden så gångbara avundsmotiv är ganska främmande för den mentalitet, som karakteriserar företagaren, som är van att ta risker som ett led i själva verksamheten. Han ser nog på rättvisebegreppet på ett annat sätt i denna verksamhet än — helt naturligt för övrigt — en löntagare som jämför sig med andra löntagare och för vilken trygghetskravet är en mer dominerande faktor i levnadsbetingelserna än riskbärande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bladh: Herr talman! När herr Henriksson talade om svårigheterna efter förra världskriget, ber jag att få erinra om att de fallissemang, vilka då voro rätt talrika, inte enbart berodde på försummade avskrivningar och på statliga åtgärder, utan de berodde också på att vi vid den tiden inte, som vi ha nu, hade en begränsning av utdelningen från företag. Vi böra lägga märke till det, ty det spelade en icke oväsentlig roll, herr Henriksson. Vi kanske också minnas, att staten då i rätt många fall fick träda emellan för att stödja företagen.

Till herr Adolfsson vill jag säga, att utskottet önskar bli taget på ordet i fråga om vad han läste upp. Utskottet inser också de svårigheter, som kunna följa med inbetalning av skatter, vilka äro restförda före den 1 januari 1947. Vi äro inte blinda för det och vi räkna med att alla de åtgärder, som kunna vidtagas för att minska svårigheterna för de skattskyldiga, verkligen bli vidtagna.

Vad herr Wibergs retoriska frågor beträffar vill jag påpeka, att man bör svara så som den man svarar talar. Herr Wibergs sätt att tolka utskottets förslag var inte särskilt övertygande på mig, helst som han slutade med att yrka, att punkt 4 b) helt enkelt skall uteslutas. Är det då orimligt av mig att påpeka, att om vi utesluta punkt 4 b), öppnas nya möjligheter för företagarna att draga sig undan skatter, som man icke har avsett att de skola kunna komma ifrån? Det retar tydligen vissa herrar, att utskottet satt stopp för den möjligheten till skatteflykt, som ett strykande av punkt 4 b) kunde medfört. Jag anser det vara svar på tal och ingenting annat. Riktigheten

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

av vad jag sagt kunna herrarna icke med sakska! bestrida. Herr Wibergs fråga om vad som menas med lagerreserver tycker jag var tämligen onödig. Vi veta ju alla, att företagarna med få undantag äro bokföringsskyldiga. De skola föra sina böcker enligt av statsmakterna fastställda regler, vilka bland annat innebära, att de avskrivningar, som äro motiverade, också kunna göras. Därmed har herr Wiberg fått svar på frågan om vad som menas med lagerreserver. Herr Wiberg tar sedan upp problemet, hur våra företagare överhuvud taget skola kunna klara den uppskattning, som kommer på deras del. Är detta så svårt, herr Wiberg, då varje företagare skall göra bokslut och det i dessa bokslut skall göras värdering även av lagertillgångarna och vad därmed i övrigt sammanhänger? Det är inte värre än att man får räkna om bokförda värdet av de lager man hade under åren 1941—1945 i då gällande priser för vart och ett av åren. Att penningvärdet inte varit oförändrat ändrar ingenting i den sak vi här tala om. Jag tycker sålunda herr Wibergs frågor voro tämligen onödiga. Jag ber vidare att få erinra herr Wiberg om att han liksom andra har möjlighet att stödja sig på de prejudikat vi ha från skattedomstolarna, som säga, att vinstöverflyttning i viss utsträckning kan få förekomma mellan huvudbolag och dotterbolag inom samma bransch. Detta känner herr Wiberg väl till?

Till herr Olson i Göteborg, som gör gällande, att endast företagarna ha sinne för ekonomi och näringsliv, skulle jag vilja ställa frågan: växer sinnet för ekonomi och företagsamhet med inkomstens storlek, eller kan manne även den som har en liten inkomst intressera sig för samhällsekonomi och försöka bedöma dessa problem så gott han förmår? Jag skulle tro, att även den sidan av saken kan behöva tas upp här. Jag tycker således det inte är rätta sättet att lägga upp dessa problem, när man enbart vill måla svart på väggen för att komma ifrån vad saken gäller. Jag kan inte finna, att utskottet här går utöver de gränser, som riksdagen år 1945 själv uppdrog. På förslag av bevillningsutskottet, och efter beslut av 1945 års riksdag kommer nu Kungl. Maj:t med ett förslag, som bevillningsutskottet behandlat och i huvudsak förordat, som nu ligger på kammarens bord. Jag ber att få yrka bifall till detta förslag.

Herr **Henriksson**, som på begäran erhö! ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag måste påpeka för herr Bladh, att vinstutdelningen inte är det primära i detta sammanhang. Det primära när det gäller företagens stabilitet är lagervärderingen och avskrivningarna. Det var på dessa punkter man under förra världskriget gjorde stora och fatala misstag, när man icke justerade lagrens värde med hänsyn till det försämrade penningvärdet och företagen följaktligen inte kunde uthärda krisen utan voro som urblåsta ägg. Nu ha till och med statsmakterna tagit lärdom av misstagen och försökt göra klart för företagarna och även i lag föreskrivit, att lagren skola värderas till det värde, de hade vid ingången av krisen. På så sätt hoppas man att företagen skola kunna stå rycken i de fluktuationer, som kunna komma att följa. Däri ligger även den uppfattningen, att man skall se till att göra sådana avskrivningar, att företagen kunna förbli solventa. Jag vill alltså påpeka för herr Bladh, att det är det som är det primära icke det sekundära, som är vinstutdelningen, som man får fram sedan man gjort den eller den lagervärderingen. Jag får av det sista anförandet av herr Bladh samma intryck som av hans tidigare anförande. När argumenteringen är så svag att man icke kan hålla sig på det sakliga planet utan måste komma med mer eller mindre

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

underliga invektiv, som herr Bladh tillät sig i sitt sista anförande, måste jag säga, att det är ett ytterligare bevis för svagheten i majoritetens ståndpunkt.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ifrågasätter icke herr Bladhs intresse för näringslivet. Han har tidigare ådagalagt detta, och jag tror, att han menar sig tjäna detta intresse även med den argumentering för bevillningsutskottets ståndpunktstagande, som han här framfört. Jag betvivlar alltså icke hans motiv i detta hänseende, men samtidigt som jag gör detta konstaterande, måste jag säga, att jag kan icke frigöra mig från det intrycket att herr Bladh går förbi kärnpunkten i det problem, vi här diskutera. I sitt föregående anförande, antydde herr Bladh — och jag tror icke jag missuppfattade honom härvidlag — att ett borttagande av denna omstridda bestämmelse i 4 b) skulle innebära ett gynnande, som han sade, av dem som undandraga sig skatt. Men herr Bladh, det är ju något helt annat, reservanternas syfta till, då de förorda ett borttagande av 4 b). Reservanternas klargöra — jag kan icke finna, att man kan göra det på ett mera åskådligt sätt än som skett i reservationen — sin inställning, då de skriva: »Särskilt betänklig framstår skatteskärpningen i sådana fall, då den grundas därpå, att den skattskyldige lojalt följt myndigheters och organisationers anvisningar att iakttaga moderation vid beräkningarna av avskrivningarna och av denna anledning underlåtit att öka sina reserver i varulager och inventarier.» Detta är ju det rakt motsatta förhållandet mot vad herr Bladh vill göra gällande. Jag vill framhålla ett ytterligare påpekande av reservanternas. De säga: »Särskilt betänklig framstår skatteskärpningen då ett bolag, som jämlikt förordningen den 22 mars 1946 (nr 78) under beskattningsåren 1945 och 1946 icke lagligen har rätt att minska sin skattepliktiga inkomst genom avsättningar till pensionsstiftelser, drabbas av straffbeskattning av den anledningen, att bolaget trots detta förbud icke minskat inkomsten med dylika avsättningar.» Detta är ju också någon annat än det herr Bladh antydde.

Till slut bara en avslutande anmärkning. Herr Bladh talade om industri-vinsterna och det sätt på vilket företagsamheten nu går till väga och det sätt på vilket man handlade efter förra kriget. Jag undrar om icke herr Bladh därvidlag gör sig skyldig till en liten felbedömning. Han menar, att en av anledningarna till att den svenska företagsamheten nu står bättre konsoliderad än den gjorde förra gången är att finna i den av riksdagen införda utdelningsbegränsningen vid bolagsvinsterna. Jag tror inte att utdelningsbegränsningen har någon större betydelse i detta sammanhang. Bestämmelserna därom motiverades, såvitt jag kan erinra mig, inte med något hänsynstagande till angelägenheten av att befrämja företagets konsolidering, utan vinstbegränsningen motiverades här i kammaren, i varje fall från statsrådsbanken, väsentligen med penningpolitiska överväganden. Man ville inte i det knapphetsläge, som var för handen, pumpa ut ytterligare pengar i marknaden och därmed öka köpkraften.

Vad beträffar förhållandena efter förra världskriget och de krascher, som då inträffade, var ju orsaken till icke ringa del att söka i den krigskonjunkturskattelagstiftning, som vi hade den gången, en krigskonjunkturskattelagstiftning som tyvärr i betydande utsträckning träffade fiktiva vinster i stället för reella vinster. När vi nu vid början av det sista kriget skulle konstruera en ny krigskonjunkturskattelagstiftning, voro ju därför alla här i riksdagen, även om vi hade skiftande uppfattningar i andra avseenden, överens därom, att

Förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om kommunalstyrelse på landet, m. m. (Forts.)

denna nya lagstiftning i varje fall skulle skilja sig från den föregående så till vida, att den icke skulle träffa fiktiva vinster. Särskilt finansministern underströk den gången — jag minns det rätt väl — den omständigheten.

Jag har velat säga detta sista såsom en kommentar till vad herr Bladh anfört rörande förhållandena efter förra kriget.

Herr Olson i Göteborg: Herr talman! Herr Bladh tog i sitt sista anförande fasta på herr Wibergs yrkande om att punkt 4 b) skulle strykas och menade, att herr Wiberg härigenom visat ohållbarheten i hela hans argumentering, ty genom att stryka punkt 4 b) skulle vi öppna nya möjligheter för de skattskyldiga att dra sig undan skatter. Men herr Bladh förbiser helt och hållet, att i punkt 3 finnas nödiga föreskrifter avsedda att förekomma detta. Punkt 3 handlar ju om undantag från skattebefrielseregeln när åtgöranden av den skattskyldige skett i syfte att erhålla skattebefrielse, och detta borde ju räcka. Borttagandet av denna punkt har inte satts i fråga. Herr Bladhs yttrande hade varit riktigt, om det hade gällt att stryka punkt 3, men det är det ju inte fråga om.

Sedan vill jag endast säga, att argumenteringen i herr Bladhs anförande, som i och för sig inte var alltför stark, knappast blev starkare genom att herr Bladh lade i min mun och bemötte ett uttalande, som jag inte har gjort. Jag har inte talat om vilka som ha sinne för ekonomi eller icke, utan jag har endast utvecklat begreppet avskrivningar och i detta sammanhang sagt, att det är rätt naturligt, att de, som driva företag, ha mer sinne, inte för ekonomi, men för företagsamhetens betingelser och behov än den som ej sysslat med denna verksamhet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den av herrar Elon Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Elon Andersson m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Wiberg, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 51 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart efter annat:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni

1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; och

första lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande och memorial:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Island träffad handelsöverenskommelse; och

nr 8, angående ersättning till dess tjänstemän;

statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, och till omskolning av i militärtjänst skadade;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost under avlöningsstaten för kommerskollegium;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1946/47;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av de tekniska högskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till universitetet och den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap m. m.;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till fornminnesinventering;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 247, i anledning av väckta motioner angående inrättande av en medicinsk undervisningsanstalt i Göteborg;

nr 248, i anledning av väckta motioner angående upprättande av en högskola respektive ett universitet i Norrland;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1946/47 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; och

nr 252, angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften;

nr 50, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1946/47, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 51, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlidade biträden;

första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter;

första särskilda utskottets memorial nr 3, angående ersättning till kansli-personalen hos första särskilda utskottet m. fl.; samt

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

§ 13.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å morgondagens föredragningslista utrikesutskottets utlåtande nr 5, bevillningsutskottets betänkande nr 48 och bankoutskottets utlåtanden nr 63—66 måtte i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1946/47 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.;

nr 405, i anledning av väckt motion om anslag för budgetåret 1946/47 till vissa arbeten å fritidslägrer vid Skönstavig;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till uppförande av byggnader för konserveringsforskning m. m.;

nr 407, i anledning av väckt motion om obligatorisk läkarundersökning av navigationsskolornas elever;

nr 408, angående anslag för budgetåret 1946/47 till rundradiosändare för kortvåg i Hörby jämte i ämnet väckta motioner;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslänefond jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till värmeledningsanläggning m. m. vid rannsaktionshäktet i Halmstad;

från första lagutskottet:

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.; och

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott; och

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängd giltighet av gällande indelning i ortsgrepp jämlikt lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

från jordbruksutskottet:

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 399, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund; och

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket; samt

från första särskilda utskottet:

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkpensionering m. m.; och

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten.

Vidare anmäldes och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 394, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående änd-

rad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.; och

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa ersättningar enligt lagen den 11 juni 1937 om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.34 em.

In fidem
Gunnar Britth.